

ORSAM SU SÖYLEŞİLERİ 2011

ORSAM WATER INTERVIEWS 2011

حوارات برنامج المياه التابع لاورسام عام ٢٠١١

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES
مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

ORSAM SU SÖYLEŞİLERİ 2011

ORSAM WATER INTERVIEWS 2011

حوارات برنامج المياه التابع لاورسام عام ٢٠١١

ORSAM Rapor No: 144

ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 17

Ocak 2013

ISBN: 978-605-4615-41-4

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2013

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuştur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaştırmıştır.

Ortadoğu’ya Bakış

Ortadoğu’nun iç içe geçmiş birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkum edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik halklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barışın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaşmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkıları sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dâhil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaştırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaştırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaatidir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algımasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM; bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM, web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

ORSAM SU ARAŞTIRMALARI PROGRAMI

Program Hakkında

Su, sadece insanlar için değil ekosistemi oluşturan tüm bitki ve hayvanlar için yeri doldurulamaz, değerli, yaşamın devamlılığını sağlayan en önemli elementlerden biridir. Yeraltı ve yüzey sularından; tarım, taşıma, madencilik, endüstriden içme suyuna kadar, ekonomik amaçlar da dâhil olmak üzere pek çok alanda istifade edilmektedir. Ancak su kaynakları üzerinde, gerek insan faaliyetleri gerek doğanın yarattığı değişimler nedeniyle çift yönlü bir baskı vardır. Özellikle su sıkıntısı olan bölgelerde aşırı nüfus artışı, kırsal kesimden şehirlere doğru artan göç ve bunun sonucunda oluşan nüfus değişimleri, gıda güvenliği, sosyo-ekonomik refahın artması, tarımsal, evsel ve sanayi kaynaklı kirlilik, küresel iklim değişikliği sonucu yağış rejimlerinin değişmesi, hidrolojik döngünün tüm elemanlarını etkilemektedir. Bunun sonucunda su kaynakları gün geçtikçe hem miktar hem de kalite açısından değişime uğramaktadır. Suyun arzı ile tüketim talebi arasındaki uçurum her geçen gün büyümektedir. Su kaynaklarının yönetimine ilişkin sorunlar yaşanırken, çevre sorunlarının da su kaynakları üzerindeki etkisi her geçen gün artmaktadır. Türkiye ve yakın çevresi, ama bilhassa Ortadoğu, söz konusu sorunların en fazla hissedildiği bölgelerdendir.

Diğer taraftan, su kaynağı potansiyelinin yüzde 40'tan fazlası sınıraşan su havzalarında yer alan Türkiye'nin, özellikle Fırat-Dicle Havzaları kıyıdaşı olan komşularıyla ilişkileri büyük önem arz etmektedir. Gerek Türkiye'nin gerek bölge ülkelerinin, bölgesel istikrar ve refahın artışı ile komşuluk ilişkilerinin derinleştirilmesi yönünde harcadığı çabaların hedefine ulaşmasında, su kaynaklarının kullanımı konusunda bilgiye dayalı, iyi niyetli ve aktif bir işbirliği içinde olunması tüm taraflar için elzemdir. Ek olarak, Türkiye'nin, Avrupa Birliği adaylığı sürecinde AB Su Çerçeve Direktifi'ni kendi ulusal mevzuatı ile uyumlaştırma gündemi, önümüzdeki dönemde su politikalarının yeni bir içerik kazanmasını beraberinde getirecektir.

Bu etkenler doğrultusunda, dünyadaki ve Türkiye'nin yakın çevresindeki su gündemine ilişkin güncel gelişmelerin ve su politikalarıyla ilgili trendlerin izlenmesi, elde edilen verilerin analiz edilmesiyle ortaya çıkan aydınlatıcı bulguların kamuoyuna ve karar alıcılara sunulması amacıyla ORSAM bünyesinde 1 Ocak 2011'de "ORSAM Su Araştırmaları Programı" kurulmuştur.

Ortadoğu'da, gerek iklimsel şartlar gerek kaynakların verimsiz kullanımı nedeniyle hidrolojik su bütçesindeki sıkıntıların ve buna bağlı olarak da politik, ekonomik ve toplumsal sorunların büyük artış göstermesi nedeniyle, ORSAM Su Araştırmaları Programı çalışmalarında Ortadoğu bağlantılı konulara öncelik verilmiştir.

ORSAM Su Araştırmaları Programı, su politikaları konusunda farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretmeyi, etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik edip çeşitlendirmeyi, Türkiye'deki su çalışmalarını literatürünün gelişiminin desteklenmesini amaç edinmiştir.

ORSAM Su Araştırmaları Programı bu kapsamda, bölge ülkelerinde su çalışmalarıyla ilgili olan akademisyenler, sivil toplum örgütü temsilcileri, bürokratlar, devlet adamları, stratejistler, gazeteciler ve işadamlarının Türkiye'de konuk edilmesini kolaylaştırarak, bilgi ve düşüncelerinin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamayı da hedeflemektedir.

TAKDİM

Su, tüm ekosistem için yeri doldurulamaz, değerli ve yaşamın devamlılığını sağlayan en önemli maddelerden biridir. Ancak su kaynakları üzerinde, gerek insan faaliyetleri gerek doğanın yarattığı değişimler nedeniyle çift yönlü bir baskı vardır. Özellikle su sıkıntısı olan bölgelerde; aşırı nüfus artışı, kırsal kesimden şehirlere doğru artan göç, gıda güvenliği politikaları, sosyo-ekonomik refahın artması, tarımsal, evsel ve sanayi kaynaklı kirlilik ve küresel iklim değişikliği sonucu yağış rejimlerinin değişmesi, hidrolojik döngünün tüm elemanlarını etkilemektedir. Bunun sonucunda su kaynakları gün geçtikçe hem miktar hem de kalite açısından değişime uğramaktadır. Özellikle su sıkıntısının yaşandığı bölgelerde su arzı sabit kalırken su talebi gün geçtikçe artmaktadır. Bir yandan su kaynaklarının yönetimine ilişkin sorunlar yaşanırken, diğer yandan da çevre sorunlarının su kaynakları üzerindeki etkisi her geçen gün artmaktadır. Türkiye ve yakın çevresi, ama özellikle Ortadoğu, söz konusu sorunların en fazla hissedildiği bölgelerdendir.

ORSAM bünyesinde 1 Ocak 2011’de “ORSAM Su Araştırmaları Programı” kurulmuştur. ORSAM Su Programı, dünyadaki ve Türkiye’nin yakın çevresindeki su gündemine ilişkin güncel gelişmelerin ve su politikalarıyla ilgili eğilimlerin izlenmesi, elde edilen verilerin analiz edilmesiyle ortaya çıkan aydınlatıcı bulguların kamuoyuna ve karar alıcılara sunulması amacıyla kurulmuştur. Ayrıca, su politikaları konusunda farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretmeyi, etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik edip çeşitlendirmeyi, Türkiye’deki su çalışmaları literatürünün gelişiminin desteklenmesini amaç edinmiştir.

ORSAM Su Araştırmaları Programı bu kapsamda, bölge ülkelerinde su çalışmalarıyla ilgili olan akademisyenler, sivil toplum örgütü temsilcileri, bürokratlar, devlet adamları, stratejistler, gazeteciler ve işadamlarının Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, bilgi ve düşüncelerinin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamayı da hedeflemektedir.

ORSAM Su Araştırmaları Programı bu doğrultuda ORSAM Su web sayfasında güncel analizler, haftalık su bülteni, raporlar ve söyleşiler yayımlamaktadır. Bu raporda, 2011 yılında Türkiye ve dünyadan su konusunda uzmanlaşmış akademisyenler, uzmanlar ve yöneticiler ile yapılan söyleşiler yer almaktadır. Bu söyleşileri gerçekleştiren ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanları Dr. Tuğba Evrim Maden ve Dr. Seyfi Kılıç’a teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Yeni çalışmalarımızda buluşmak dileğiyle;

Hasan KANBOLAT
ORSAM Başkanı

Dr. Tuğba Evrim Maden

Tuğba Evrim Maden Lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi, Hidrojeoloji Mühendisliği bölümünde, yüksek lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Hidropolitik ve Stratejik Araştırmalar Merkezinde tamamlamıştır. Doktora derecesini “ AB Su Çerçeve Direktifi ve Meriç Nehri” başlıklı tezi ile 2010 yılında Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünden almıştır. 1 Aralık 2010 tarihinden itibaren Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Su Araştırmaları Programı’nda “Hidropolitik Uzmanı” olarak görev yapmaktadır. Tuğba Evrim Maden, ISA (International Studies Association) ve IWA (International Water Association), International Association of Hydrological Sciences (IAHS) ve UİK (Uluslararası İlişkiler Konseyi) üyesidir.

Dr. Seyfi Kılıç

Seyfi Kılıç Lisansını Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde, Yüksek Lisansını Hacettepe Üniversitesi Hidropolitik Anabilim Dalı’nda tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı’ndan doktora derecesine sahiptir. Seyfi Kılıç, 2010 Aralık ayından bu yana Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Su Araştırmaları Programında “Hidropolitik Uzmanı” olarak görev yapmaktadır.

İçindekiler

Takdim	4
Söyleşiler	9
1. Dursun Yıldız: “TÜRKİYE KOMŞULARINA SU YÖNETİMİ TEKNİKLERİ VE PLANLAMASI KONULARINDA YOL GÖSTERMELİ”	9
2. Prof. Dr. Ahmet Şahinöz: “GAP ORTADOĞU’YU DOYURUR”	19
3. Doç. Dr. Ayşegül Kibaroğlu: “TÜRKİYE VE SURİYE ARASINDA SU KONUSUNDAKİ İŞBİRLİĞİ ARTIYOR”	24
4. Beşinci Dünya Su Forumu Bölgesel Süreç Koordinatörü Hamza Özgüler: “İSTANBUL ULUSLARARASI SU FORUMU BÖLGEMİZİN EN ÖNEMLİ OLUŞUMLARINDAN BİRİDİR”	31
5. Prof. Dr. Sencer İmer: “ORTADOĞU’DAKİ SON GELİŞMELERDE SU POLİTİKALARININ ETKİSİ DİKKATTEN KAÇIRILMAMALI”	34
6. DSİ Genel Müdür Yardımcısı Akif Özkaldı: “İKİNCİ İSTANBUL ULUSLARARASI SU FORUMU TÜRKİYE’NİN DÜNYADAKİ İTİBARININ İŞARETİDİR”	43
7. BM Ortak Program Yetkilileri Atilla Uras ve Alper Acar: “TÜRKİYE’NİN SEYHAN HAVZASINDAKİ İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇALIŞMASINDA BAŞARI ÖRNEK TEŞKİL EDECEK”	47
8. İTÜ İnşaat Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ayşegül Tanık: “ARTIK HAVZA BAZINDA DÜŞÜNMEYE VE HAVZA ÖLÇEĞİNDE ÇÖZÜMLER ARAMAYA BAŞLADIK.”	54
9. Prof. Dr. H. Gonca Coşkun: “SU KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE KADINLAR ANAHTAR ÖNEME SAHİP”	57
10. Yrd. Doç. Dr. Elif Çolakoğlu: “SU HAKKI KAĞIT ÜZERİNDE KALMAMALI, UYGULAMAYA DA GEÇİRİLMELİ”	60

11. GIZ Türkiye Direktörü Dr. Gülay Yaşın: “TÜRKİYE’DEKİ SULAK ALANLAR DAHA İYİ KORUNMALI”	63
12. HYDRA Yönetim Kurulu Başkanı Arzu Özyol: “TÜRKİYE’DE SU VE ÇEVREYE YÖNELİK KARAR MEKANİZMALARINA KADIN KATILIMI SON DERECE DÜŞÜK”	68
13. Yaşar Yakış: “TÜRKİYE DÜNYAYA SINIRAŞAN SULAR KAVRAMINI ANLATMAK İÇİN DAHA FAZLA ÇABA GÖSTERMELİ”	73
14. Resmiye Körükçü: “YENİ EVYE TASARIMI İLE HER DAİRE 60 TON SU TASARRUFU SAĞLAYABİLİR”	79
15. Doç. Dr. Boğaçhan Benli: “ORTADOĞU’DA SU KULLANIMININ VERİMLİLİĞİNİ VE ETKİNLİĞİNİ ARTIRMAK ZORUNDAYIZ”	82
16. Arash Azaranfar: “İRAN’DA SU KAYNAKLARI YÖNETİMİ”	87
17. Dr. Al-Mossavi: “FEDERATİF YÖNETİM İRAK’TA SU KAYNAKLARI YÖNETİMİNİ ZORLAŞTIRABİLİR”	90
18. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Su Yönetimi Genel Müdürü Prof. Dr. Cumali Kınacı: “SU YÖNETİMİNDE KOORDİNASYON EKSİKLİĞİNİ GİDERMEYİ AMAÇLIYORUZ”	92

Hazırlayanlar: Dr. Tuğba Evrim Maden
Dr. Seyfi Kılıç

ORSAM SU SÖYLEŞİLERİ 2011

**DURSUN YILDIZ: “TÜRKİYE
KOMŞULARINA SU YÖNETİMİ
TEKNİKLERİ VE PLANLAMASI
KONULARINDA YOL GÖSTERMELİ”**

28 Ocak 2011

ORSAM Su Araştırmaları Programı'nın sorularını yanıtlayan Hidropolitik Uzmanı Dursun Yıldız, Türkiye'nin sınıraşan sular politikası, su transferi projeleri, Ilısu Barajı'yla ilgili tartışmalar, AB Su Çerçeve Direktifi ile Türkiye'deki su yönetimi ilişkisi ve Ortadoğu'da su merkezli işbirliği ve çatışma potansiyelleri gibi konularda değerlendirmelerde bulundu. Türkiye bugüne kadar sınıraşan sularını barış ve işbirliği amacı dışında bir amaçla kullanmadığını vurgulayan Yıldız, “Ama artık Türkiye'nin bunun da ötesinde bir şeyler yapmalı. Komşu ölkelere teknik ve planlama açasından da yol göstermeli” dedi.

ORSAM: Öncelikle kendinizi tanıtır mısınız?

Dursun YILDIZ: 1958 Samsun doğumluyum. İnşaat mühendisiyim. Aynı zamanda su politikaları uzmanıyım. DSİ Genel Müdürlüğü'nde çeşitli birimlerde mühendis, şube müdürü ve daire başkan yardımcısı olarak 25 yıl görev yaptıktan sonra 2007 yılında emekli oldum. Bu süre içinde Hollanda ve Amerika'da su mühendisliği alanında lisansüstü teknik eğitim ve uygulama programlarına katıldım.

Aynı zamanda Hacettepe Üniversitesi Hidropolitik Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde Su Politikaları alanında yüksek lisans eğitimimi tamamladım. Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezinde, AB uzmanlık ve Uluslararası ilişkiler sertifika programlarını tamamladım. TMMOB ve İnşaat Mühendisleri Odasında çeşitli dönemlerde yönetim kurulu üyeliği ve ikinci başkanlık görevlerinde bulundum. Hacettepe Üniversitesi Hidropolitik ve Stratejik Araştırma Merkezi ile Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesinde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak ders verdim. Halen su, su kaynakları, su politikalarıyla ilgili olarak çalışmalarına devam ediyorum ve kendi mühendislik ve müşavirlik firmamı yürütüyorum.

ORSAM: İsterseniz önce Hidropolitika nedir sorusuyla başlayalım.

Dursun YILDIZ: Bilindiği gibi su küresel ölçekte tükenmeyen kaynaklar grubu içinde sayılabilirse de bölgesel olarak ve kalite yönünden sonlu bir kaynaktır. Bir de dünyada yere ve zamana göre eşitsiz dağılmaktadır. Tatlı su kaynakları özellikle 20 yüzyılın ikinci yarısından sonra nüfus artışı ve kirlilik baskısı altında dünyanın bazı bölgelerinde ihtiyacı karşılayamaz duruma geldi. 20. yüzyıl boyunca bağımsızlığını kazanan ülkeler de artınca sınıraşan su özelliğine sahip nehirler de artmıştır. 145 ülke kısmen veya tümüyle uluslararası nehir havzalarında yer aldı. Dünyadaki nüfusun %40'ı sınıraşan nehir havzalarında yaşar oldu. Tüm bu gelişmelerle birlikte su üzerindeki baskılar hem ülkelerin kendi içinde hem de ülkeler arasında ciddi sorunlar yaratmaya başladı.

20. Yüzyıl'ın başlarından itibaren uluslar arası veya sınıraşan nitelikteki yer altı ve yerüstü su kaynaklarının tahsisi, paylaşımı ya da birlikte kullanımı konusunda sorunlar ortaya çıkmaya başladı. İşte bu gelişmeler "Hidropolitika" adı altında uluslararası yeni bir politika kavramı ve disiplin doğurmuştur.

Bu girişten sonra Hidropolitikayı özetle "Ülkeler arasında su kaynaklarının kullanımı nedeniyle ortaya çıkan çıkar ilişkilerini değerlendirerek, sudan yararlanmaya dönük sosyo-ekonomik, politik ve hukuki önlemlerin alınmasına yönelik politikaları inceleyen çok disiplinli bir bilim alanı olarak tanımlayabiliriz.

ORSAM: Bu kapsamda Türkiye'nin hidropolitikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dursun YILDIZ: Türkiye'nin hidropolitikası aslında Soğuk Savaş öncesi ve sonrası olarak iki bölümde ele alınabilir. Soğuk Sa-

vaş öncesinde Türkiye'nin hidropolitikasının Türkiye'nin dış politikasıyla ilişkili olarak bugüne göre daha durağan olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye, Soğuk Savaş dönemi boyunca dünyada hüküm süren sert iki kutuplu uluslararası sistemde jeostratejik konumundan kaynaklanan nedenlerden dolayı başta sınır komşularıyla ilişkileri olmak üzere dış politikasını güvenlik endişelerine dayandırmıştı. Bu dönemde Türkiye genelde Ortadoğu'dan özelde ise Suriye ve Irak'tan uzak kalmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin hidropolitikası daha temkinli, ancak akılcı bir politika olmuştur. Bu dönem Dicle Fırat nehirleri üzerindeki barajların yapıldığı döneme karşılık gelir. Soğuk savaş sonrasında ise, ortaya çıkan Yeni Dünya Düzenin Türkiye dış politikasını da etkilediğini görüyoruz. Türkiye, Soğuk Savaş'ın 1990'lı yıllarda sona ermesinden sonra oluşan dinamik ve değişken uluslararası sistemi algulamakta biraz zorlanmıştır. Bu dönemde bir süre eski alışkanlıklarından kurtulamamış ve bölgesel ve global düzeyde etkinliğinin küresel gücün çizeceği rol çerçevesinde sınırlı kalmasına razı olmuştur. Bu dönemde uluslararası sistemde birçok şeyin çok hızla değiştiğini ve Ortadoğu'nun artık Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında yeniden dizayn edilmeye çalışıldığını görüyoruz. 90'lı yılların sonlarına doğru daha açık bir şekilde beliren Yeni Dünya Düzeni, uluslararası sistemin ABD ve diğerleri olarak ikiye bölündüğünü ortaya koymuştur. ABD'nin "imparatorluk olma" stratejisini uygulamak istediği bu sistem, küresel hegemonun tam hakim olamamasından doğan siyasi ve ekonomik boşluk alanlarında, bölgesel güç konumundaki ülkelere akılcı siyasetlerle ve bölgesel ittifaklarla etkinliklerini daha fazla artırabilme olanağı tanımıştır. Bu ortamı değerlendiren Türkiye çevresiyle, komşu ülkeleriyle dış politika değişikliğine gitmiş ve sıfır sorun üzerine bir dış politika stratejisi uygulamaya geçmiştir.

Türkiye özellikle 21. yüzyıl başlar başlamaz bölgesel ve global etkinliğini artırabilmek için sistem içinde manevra kabiliyetini genişletici esnek ve aktif diplomasiye dayalı bir dış politika uygulamaya başlamıştır. Uzmanlar bu dış politika anlayışını “Pragmatizme Dayalı Çok Taraflı Dış Politika” anlayışına benzetiyorlar. Bu politikanın ilk amacı belirsizlik ve çatışma alanlarını mümkün olduğunca Türkiye’nin yaşam ve çıkar alanından uzak tutulmasıydı. Bunun için de yapılması gereken öncelikle sınır komşularımızla sorunlarımızı en alt seviyeye indirip, güven ve işbirliğine dayalı siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler ve ittifaklar oluşturmaktı.

Bir diğer deyişle bu politika “iyi komşuluk ve karşılıklı ortak çıkar oluşturma” stratejisine dayanmıştır. Bu yaklaşımın içinde sınıraşan suların da var olması gerekiyordu. Özellikle Ortadoğu’daki komşularımız için Dicle ve Fırat suları sıfır sorun politikası doğrultusunda daha aktif bir hidropolitika ile kullanılmıştır. Bunda tabii ki uluslararası sitemdeki değişme kadar Türkiye’nin Dicle ve Fırat üzerindeki barajların önemli bir bölümünü tamamlaması ve bunun getirdiği teknik ve stratejik avantaj da çok etkili olmuştur.

Bu nedenle karşılıklı bağımlılık açısından ikili ilişkilere önem verilirken Suriye ve Irak’ın ilave su talepleri hemen karşılanmıştır. Bu dönemde Dicle ve Fırat Nehirleri üzerindeki, barajlar çok akıllı bir şekilde işletilmiş ve Türkiye daha aktif ve kendine güvenli bir hidropolitika izlemiştir. Ancak bu dinamik hidropolitika Türkiye’nin çıkarları açısından uzun vadede gerçekten olumlu sonuç verecek bir politika mıdır? Bunun olumlu sonuç verebilmesinin en temel unsurları Türkiye’nin ekonomik gücünü ve istikrarını arttırması ve bölgedeki yeniden düzenleme çalışmalarından zarar görmemesidir. Ancak Türkiye son dönemde uluslararası sistemin kendisine biçtiği roldeki yerinden uzaklaşmaya başladıkça

istikrarsızlık riski artabilecektir. Bu nedenle dengeleri çok iyi koruması ve hızla güçlenmesi gereklidir.

ORSAM: 1980’li yıllarda çok gündemde olan “üç aşamalı planın” tekrar gündeme gelebilme olasılığı bölgesel politik gelişmeler dikkate alındığında nedir?

Dursun YILDIZ: Bildiğiniz gibi 1997 Birleşmiş Milletlerin sınıraşan su yollarınının ulaşım dışı amaçlarla kullanılması konvansiyonuna Türkiye, Çin ve Burundi ile birlikte red oyu verdi. Burada oyumuzun rengi stratejik bir öngörü yapılarak red yerine çekimser olabilirdi. Çünkü Türkiye bölgedeki jeostratejik konumu ile vazgeçilmesi güç bir ülkedir.

Bilindiği gibi 1980 yılında Dicle ve Fırat sularının hakça ve makul olarak kullanılmasını sağlayacak esasları belirlemek için, üç ülkenin uzmanlarından oluşan bir Ortak Teknik Komite (OTK) kurulması gündeme geldi. Türkiye ile Irak arasında 1980 yılında imzalanan Karma Ekonomik Komisyon protokolüne göre oluşturulan Ortak Teknik Komite’ye “... her ülkenin sınır aşan sulardan ihtiyacı olan makul ve uygun su miktarının tanımlanmasını sağlayacak metodu kararlaştırmak...” görevi verildi. Belirtilen görev tanımı çerçevesinde OTK ilk toplantısını 1982 yılında, Türkiye ve Irak’ın katılımı ile yaptı, Bu toplantıya 1983 yılında Suriye’nin de iştiraki ile toplantılar üçlü olarak yürütüldü. Üçlü görüşmeler;1990 yılında Körfez Savaşı’nın başlamasına kadar yedi yıl devam etti. Irak-Kuveyt Savaşı sonunda ortaya çıkan şartlar nedeniyle müzakereler kesildi.

Ortak Teknik Komite (OTK) toplantılarının gündemini ilk yıllarda, Fırat ve Dicle nehirleri üzerindeki tesislerin inşaat durumları, hidrolojik ve meteorolojik bilgi alışverişi gibi kısa dönem sorunları oluşturdu. OTK’nin görev talimatında belirtilen ve kuruluşunun ana

amacını teşkil eden, “Her ülkenin sınır aşan sularından ihtiyacı olan makul ve uygun su miktarının tanımlanmasını sağlayacak yöntem” ilişkin çözüm planı ise, Türkiye tarafından 1984 yılında beşinci toplantıya sunuldu.

Türkiye, 1984 de O.T.K.’nin 5nci toplantısında “Fırat ve Dicle Havzası’nın Sınır Aşan Sularının Eşit ve Gerçekçi Kullanımı İçin Üç Aşamalı Plan” olarak nitelenen projeyi gündeme getirerek çok önemli bir açılımı gerçekleştirdi.

Türkiye Üç Aşamalı Plan teklifini 26 Haziran 1990 tarihinde üçlü toplantıda ve 1993 yılında Irak ve Suriye ile yaptığı ikili görüşmelerde de tekrarladı. Üç Aşamalı Plan, birinci aşamasında havzadaki su kaynaklarının envanter çalışması, ikinci aşamada toprak sınıfları ve drenaj kriterlerinin tespiti, üçüncü aşamada ise su ve toprak kaynaklarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesini öngören bir plandı. Ancak Türkiye’nin plan çerçevesinde üç ülkenin su ve toprak kaynaklarının envanter çalışmasını ortak gerçekleştirme teklifi iki devlet tarafından da reddedildi.

Türkiye’nin önerdiği bu plan bence 97 Protokol’ünde belirtilen suyun optimum, hakça ve makul kullanımı kriterlerini tam olarak sağlayan hatta ondan daha ileri olarak suyun beraber yönetilmesine kapı açan bir plandı. Türkiye’nin bu çok önemli önerisi soğuk savaş döneminin koşullarının etkisi, güven eksikliği ve rasyonel olamayan Ortadoğu düşünce biçimi ve küresel politika etkileri gibi nedenlerle sonuçsuz kaldı.

Bu arada bu dönemde 3 aşamalı planı revize edelim, değiştirelim, düzenleyelim mansap ülkelerin taleplerine göre yenileyelim şeklindeki yaklaşımlarının ne kadar geçersiz ve gereksiz olduğu ortaya çıktı.

Soğuk savaş dönemi ortadan kalktıktan sonra uluslararası ilişkilerde karşılıklı bağımlılığın

artması ve teknolojik ilerlemeler de ülkelerin dış politika ilişkilerini farklılaştırdı.

Tam 15 yıl sonra 2010’da Ankara’da toplanan Türkiye, Suriye, Irak’ın su kaynakları yönetimi ile ilgili bakanları bu üç aşamalı planın ilk maddesinin uygulanması için anlaşmaya vardılar. Ancak ne yazık ki 15 sene geç kalınmıştır.

Burada bir şeyi daha ifade etmek isterim. Bir dönem sonra kesintiye uğramasına rağmen, ortak teknik komite toplantılarının hidropolitik ilişkilerdeki rolü küçümsenmemelidir. Toplantılarda suyun tahsisatıyla ilgili somut ilerleme sağlanamamış olsa bile ortak teknik komite yararlı bir iletişim kanalı olarak işlev görmüştür

ORSAM: Türkiye Manavgat’tan su satılması projesiyle bir başka atak daha yaptı o dönemde. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dursun YILDIZ: Türkiye’nin o dönemde Manavgat Su Temini Projesinin açılışında “Akdeniz havzasının hidropolitiğinde söz sahibi olacağız” şeklindeki amacını aşan açıklamalar yaptı. Çünkü benim bazı kitaplarımda da belirttiğim gibi, Doğu Akdeniz, enerji yollarını denetim altında tutmak isteyen küresel güçlerin stratejik ilgi odağıdır. Bu nedenle Doğu Akdeniz’de güvenlik küreselleşmiştir. Doğu Akdeniz artık bir stratejik hedeftir. Ben Doğu Akdeniz’in gelecekte küresel güçler arasında bir hesaplaşma alanı olacağını düşünüyorum. Bu nedenle Manavgat Su Temini projesinin ekonomik su taşıma alanı olan Doğu Akdeniz’de su gibi hayati öneme sahip bir doğal kaynağa bağlı bir hidropolitikanın uygulanması kolay değildir. Bunu Manavgat su temini projesinin sonucu da göstermiştir. Türkiye bu projeden istediği stratejik avantajı elde edememiştir. Çünkü hem bölge ülkeleri bir başka ülkeden gelecek olan suya bağımlı olmak istememiştirler. Hem de Doğu

Akdeniz’de manevra alanı yaratmaya çalışan ülkelerin her zaman küresel güç olan rakipleri vardır.

Bu bölgede suya bağlı bir dış politika atağının çok kolay uygulanamayacağı ortaya çıkmıştır. Bu durumda Türkiye’nin de Akdeniz havzasındaki hidropolitikasında çok daha stratejik öngörülü hedeflere ihtiyacı olduğunu düşünüyorum.

ORSAM: Su dış satımı projeleri; özellikle, Barış suyu ve Manavgat suyu bu konuda önemliydi. Orada Türkiye yöneltilen temel bir eleştiri var. Türkiye su zengini değilim derken su dış satımına niyetleniyor. Bu nasıl açıklanabilir?

Dursun YILDIZ: Şimdi Türkiye “su zengini bir ülke değilim” tezini haklı olarak işledi. Aslında da öyle, Ama özellikle Ortadoğu’daki ülkelerin su sıkıntısı nedeniyle görece olarak bizim suyumuz daha fazla kabul ediliyor. Yani siz eğer Ortadoğu’da su sorununu hafifletme çabanızı iyi niyetle açıklayacak olsanız bile su gibi hayati ve stratejik bir kaynağın, başında ve vanasını kontrol eden bir güç olarak, sizin o bölgede o bu stratejik avantaja sahip olmanızı istemeyen birçok gücü karşınızda buluyorsunuz. Çünkü aslında Türkiye’nin su zengini olmadığını söylemesiyle su dışsatımı arasında doğrudan ters bir ilişki yok. Buna aslında su dış satımından daha çok su transferi demek daha doğru olur. Çünkü Türkiye Manavgat ve Barış suyu projeleri ekonomik olmaktan daha çok stratejik amaçlı projelerdi. Bu su miktarı Türkiye’nin toplam yıllık yenilenebilir su potansiyeli içinde çok düşük kalan bir miktardır. Manavgat Su Temini Projesi Doğu Akdeniz için bir stratejik açılım projesi bir manevra alanı yaratma projesiydi. Ancak bölgenin artan jeopolitik önemi ve hidropolitikliğinin, Türkiye’nin bu iyi niyetli açılım ça-

basını engellediğini görüyoruz. Türkiye 160 milyon dolarlık bir tesisi yapmasına rağmen, bu tesisi Ortadoğu barışı için kullanma olanağını bulamamıştır. Bu da suyla ilgili anlaşmaların su teminine dayalı ilişkilerin dünya örneklerinde gördüğümüz gibi, kısa bir dönem içinde gerçekleşmediği ortaya koyan bir diğer örnek olmuştur. Ancak Türkiye bu konudaki hidropolitikalarında tutarlı olduğunu göstermeye ve suyu bir barış ve işbirliği aracı olarak gördüğünü ifade etmeye devam etmek zorundadır.

ORSAM: Akdeniz havzasından biraz uzaklaşırsak, Çoruh havzası için ne gibi tehditler ve fırsatlar bulunmaktadır?

Dursun YILDIZ: Çoruh nehri Gürcistan’a girdikten sonra yaklaşık 30 km sonra Karadeniz’e dökülüyor.- Türkiye Gürcistan’la ilişkilerini geçmişte çok iyi tutarak Çoruh’ta başka bir hidropolitik cephe açmamak için gayret sarf etti ve bunda da başarılı oldu. Çünkü Çoruh ana kol üzerindeki tamamlanan ve inşa edilen barajları dikkate alacak olursak, her ne kadar bunlar sulama amaçlı baraj olmasa da yine akımı kontrol etmesinden kaynaklanan sorunların mansap ülkeler tarafından dile getirilmesi mümkündü. Ama dikkat ederseniz bugüne kadar Türkiye Çoruh’ta başka bir hidropolitik cepheyle karşı karşıya kalmadı. Çoruh Nehrinin taşıdığı kum, çakılın bizim barajlarımızda tutulması nedeniyle Gürcistan sahillerinde oluşması beklenen sorunlar da ülkelerin karşılıklı iyi niyeti ve işbirliği anlayışıyla çözümlendi.

ORSAM: Aras Havzasında özellikle AB ve ABD işbirliği çalışmaları söz konusu ama pek Türkiye dahil edilmiyor. Gürcistan Ermenistan ve Azerbaycan ve İran’ı bir şekilde içine almaya çalışıyorlar ama biraz zor bu işbirliğinin sağlanması. Yapılması planlanan Doğu Anadolu Projesiyle o bölgede neler gelişebilir?

Dursun YILDIZ: Doğu Anadolu Projesi de GAP kadar büyük olmasa da bir bölümü ile suya dayalı bir kalkınma projesidir. Bu proje kapsamında öncelikle 120 bin hektarlık bir alan sulanacaktır. Bu projenin geliştirilmesiyle Aras'ın beslenmesinin kısmen etkilenebileceği söylenebilir. Ancak bu sulamaların Aras'tan daha çok Fırat Suyuna olan etkisi önemli olabilir. Fırat'ın yukarı havzasında yer alan DAP'ın gerçekleşmesi Fırat'ın aşağı havzasına gidecek suların belirli oranda azalmasına neden olabilir.

ORSAM: Gündemde son zamanlarda çokça yer alan, Ilısu barajı ve bunun yarattığı sorunlarla ilgili olarak belirtmek istediğiniz özel bir konu var mı?

Dursun YILDIZ: Ilısu Barajı projesi politize olmasaydı, siyasallaşmasaydı hem bölgedeki tarihi miras için hem bölge halkı için hem de Türkiye için çok daha yararlı sonuçların masada tartışılabileceği bir ortam yaratabilirdi. Ama konu politikleştikçe buna karşı savunmalar da rasyonel olmaktan daha çok politik olmaya başladı.

Türkiye'den Hasankeyf tarihi mirasın korunması ile ilgili karşı çıkışları anlamak mümkün. Ancak Irak'ın projeye teknik olarak karşı olduğu açıklamasını anlamak mümkün değil. Bu yılın temmuz ayının başında Ali El-Dabbagh gazetecilere, "Ilısu Barajı'nı inşa etmek nehri ve çiftçileri etkileyecek. Irak Hükümeti projeyi destekleyen ülkelerden bu desteği durdurmalarını talep ediyor" demiştir. Ülke içindeki teknik, sosyolojik, sosyo-ekonomik kültürel miras gibi karşı duruş nedenlerine ülke dışından da bir teknik karşı duruş eklenmiştir. Irak tarafından yapılan bu açıklama Ilısu Barajı'na uluslar arası kredi desteğinin durdurulduğu açıklamasından sadece bir gün önce yapılmıştır.

Bir ülkenin kendisi için önemli bir nehrin akış yukarısındaki bir baraja karşı olmasının

politik, hidropolitik, hidrostratejik nedenleri olabilir. Ancak teknik olarak karşı olabilmek için bu baraj yapıldığında toplanacak suyun bir bölümünün sulama için kullanılması, yani aşağıya bırakılacak olan suyun azalması veya bu barajın doldurulması sırasında o ülkenin çok büyük ve telafisi imkânsız kayıplara uğrayacak olması gerekir. Ancak Ilısu barajının sulama amacı olmadığı için barajda depolanan su aşağıya göre üçte bir oranında olan buharlaşma kaybı hariç kayıp olmadan nehir yatağına verilecektir.

Ilısu Barajı'na Hasankeyf ve çevresinin tarihi ve kültürel mirasını korumak için yapılan karşı çıkışları haklı buluyorum. Konunun yöresel sorunlar ve bu duyarlılık üzerinden tartışılması gerekirdi. Ancak karşıtlık boyutu büyük barajlara karşı olmaya kadar uzandı. Siyasallaştı. Böylece asıl duyarlılık noktasından uzaklaştı. Bu durum proje alanındaki tarihi ve kültürel mirasın korunması çabalarına da olumsuz etki yaptı.

Konuyu teknik olarak değerlendirdiğimizde ise DSİ Genel Müdürlüğü'nün barajın kurulacağı yer için 11 ayrı alternatif üzerinde çalışma yaptığını görüyoruz. Ancak en uygun yer burası olarak elde edilmiştir. Bu barajdan bir yılda elde edilebilecek ortalama 3.83 milyar kwh'lik enerjinin, diğer enerji kaynakları ile özellikle pik saatlerdeki talebi karşılamak üzere kolayca ve rantabl bir şekilde üretilebilmesi zordur. Ilısu Barajı Türkiye'nin enerji ihtiyaçları açısından rantablitesi yüksek bir barajdır. Bunun yanı sıra stratejik açıdan Dicle Nehri'nin anahtar barajı olma özelliğine sahiptir. Kısaca Ilısu Barajı Dicle Havzasının sigortasıdır. Bu nedenle de ayrı bir önem taşımaktadır.

ORSAM: Ilısu Barajı'nda yeniden yerleşimdeki sorunlar nedir? Kamuoyu bu konuyu çok fazla bilmiyor. Bu yeniden yerleşimle ilgili bir sorun var mıdır orada? Sorun nasıl çözümlenebilir.

Dursun YILDIZ: Burada bana göre yeniden yerleşimdeki en önemli konu fiziksel olarak barınma olanakları yaratılmasından çok kültürel duyarlılıktır. Yani Ilısu barajında yeniden yerleştirilmeye tabi tutulan yöre halkının öncelikle kendi kültürlerinden koparılması gerekiyor en önemli konu budur. Bunun için öncelikle çok detaylı çalışmalar yapılması gerekiyordu. Bunu ilgili kurumlar yaptı. Ancak, o bölgede bunun halka anlatılması ve projenin katılımcı bir anlayışla gerçekleştirilmesinde sorunlar yaşandı. Bu çalışmalara yeterince erken başlanılmadı. Ilısu barajında yapılması gerekenler yapılıyor ama geç yapılıyor, eksik yapılıyor. Bu nedenle tarihi ve kültürel açıdan böyle hassas bir bölgedeki proje bu alanda bazı haklı eleştirilerle muhatap kalıyor.

ORSAM: Bu proje 2014 yılında bitebilir mi?

Dursun YILDIZ: Hayır. Ilısu barajının 2014 yılında tamamlanması mümkün değildir. Bu tarihleri verirken dikkatli olunması gerekiyor. GAP içindeki sulama alanlarının tümünün 2013 yılında sulamaya açılacağı açıklanmıştı. Bu da gerçekçi bir tarih değil Bakın GAP'ın tamamlanma tarihi üçüncü defa erteleniyor. Beklentilerde hayal kırıklığı yaratmamak için bu tarihlerin çok daha gerçekçi olarak verilmesi gerekir. Ben GAP'ın bütün birleşenleriyle en erken tamamlanma yılını 2023 olarak görüyorum.

ORSAM: Türkiye'nin su politikasının daha kapsamlı olarak oluşturulması ve bu alandaki uzman ihtiyacın giderilmesi için ne gibi önerileriniz olacak?

Dursun YILDIZ: Türkiye su kaynakları yönetimi politikası konusunda öncelikle hızlı bir yenilenmeye ihtiyacı vardır. Ülkemizin su kaynakları yönetimi politikası artık hızla artan taleplere rasyonel bir şekilde yanıt vermiyor. Bu nedenle bir an önce yasal ve kurum-

sal olarak bu yapıyı yenilemek zorundayız. Ülkemizde su kaynakları yönetimi çok başlı, çok parçalı ve koordinasyon eksikliği içerindeki yapısından bir an önce uzaklaştırılmalıdır. Bunun için en uygun kurumsal yapı tüm mevcut yapıları bünyesinde barındıran bir Su Kaynakları Bakanlığı'nın kurulmasıdır.

Bu bakanlık bünyesinde suyun çok başlı, çok parçalı görüntüsü tek şemsiye altında toplanmalıdır. Diğer taraftan son 10 yılda hızla artan stratejik araştırma merkezlerinden bazılarında suyun uluslararası ve stratejik önemi ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Ancak bu çalışmaların bir veya birkaç üniversitenin bünyesinde açılacak olan hidropolitik ve stratejik araştırma merkezi veya enstitüsü tarafından da yapılması bence çok daha önemli olacaktır. Bu kapsamda su politikaları alanında hem ülke içi hem bölgesel hem de küresel ölçekteki gelişmeler bilimsel yöntemlerle, bütünlük içerisinde ve çok disiplinli bir bakış açısı ile ele alınarak incelenecektir. Geçmişte, Hacettepe Üniversitesi bünyesindeki Hidropolitik ve Stratejik Araştırma Merkezi'nin kapatılmasının ne kadar yanlış olduğu gün geçtikçe daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bu yapılar bu alandaki uzman ihtiyacını da karşılayarak konunun spekülasyondan uzak daha bilimsel olarak ele alınmasına olanak tanıyacaktı.

ORSAM: Avrupa Birliği Su Çerçeve Direktifi ile Türkiye'deki su yönetiminin yapılandırılması arasında ilişki nedir?

Dursun YILDIZ: Türkiye AB'ye üye aday bir ülke olması ve müzakereler başlamış bulunması nedenleriyle Su kaynakları yönetimini AB'nin Su Çerçeve Direktifindeki su yönetimi anlayışına uydurmak durumundadır. Bu kapsamda 2013 yılına kadar Bir Su Çerçeve Yasası çıkartmak ve su kaynakları yönetimini düzenlemek zorundadır. Ancak bu düzenlemelerin çok büyük bir bölümü AB için değil Türkiye'nin ihtiyacı olduğu için bir an önce gerçekleştirilmelidir.

Bu nedenle ben AB'nin su çerçeve direktifinden büyük zararlar göreceğimizi düşünmenin doğru olmadığına inanıyorum. Tabi ki bu direktifte AB'nin özgün koşulları dikkate alınarak çevre hassasiyetinin öne çıktığı ve sınırışan sularda ortak havza yönetiminin önerildiği bilinmektedir. Kaldı ki bu ortak yönetim maddesinde de esneklik vardır. Zaten AB ülkelerinin birçoğu havza yönetim planlarını zamanında hazırlayamadılar. Bunlar arasında sınırışan nehirlerle sahip ülkeler var. Bu nedenle bu konuda ülkemizin müzakerelerdeki pozisyonu iyi belirlenirse AB Su çerçeve direktifinin bazı kısıtlayıcı etkileri azaltılabilir.

Türkiye zaten suyu Fırat-Dicle havzasında tek başına yönetmeye aday bir ülke değildir. Türkiye bu inisiyatifi 1980'lerin başında göstermiştir. Ama bu anlamda dikkat edilmesi gereken şey, işin içine orada bizi rahatsız eden şey, İsrail gibi diğer Ortadoğu'daki bazı ülkelerin soruna dahil edilme çabasıdır. Yani aslında şunun altını çok kalın çizgilerle çizmek gerekiyor. Ortadoğu'daki temel su sorunu, Türkiye, Irak ve Suriye arasındaki Fırat ve Dicle'nin kullanım sorunu değildir. Bu sorun mutlaka çözülür. Ancak Ortadoğu'daki asıl sorun, Dicle ve Fırat sularının, Ortadoğu'nun İsrail, Ürdün, Lübnan gibi zaman zaman su konusunda denkleme katılmaya çalışılan ülkelerinin sorunlarına alet edilmesidir. Bu durum ne Dicle ve Fırat'ın su bütçesi açısından ne de uluslararası hukuk açısından mümkün değildir. Dicle ve Fırat aktığı ülkelerin taleplerine yeterince cevap verebilecek iki ana nehirdir. Bu iki nehir, diğer ülkelerin su sorunlarına alet edilmediği sürece Ortadoğu su sorununu çözmek kolaylaşacaktır, alet edildikçe zorlaşacaktır.

ORSAM: "Su'dan Savaşlar" adlı kitabınız çıktı. 21. Yüzyılda Su Savaşları'nın çıkma olasılığı nedir?

Dursun YILDIZ: Su, 21. yüzyılın en stratejik kaynağı olacaktır. Bu nedenle suyun daha kısıtlı olduğu bölgelerdeki ülkeler arasında bazı gerginlikler yaşanabilir.

Bu gerginlikler küçük çatışmalara da neden olabilir ancak mutlak bir su savaşını öngörmek çok kolay değil. Bu öngörü yapılırsa bu savaşın tanımının da yapılması gerek. Bu durumda bu savaşın bölgesel ölçekte mi, küresel ölçekte mi yoksa yerel ölçekte yoğunlaşan anlaşmazlık ya da çatışma şeklinde mi olacağı belirtilmelidir. Yine bunların yanısıra bu savaşın askeri hedefi ve somut kazanımlarının ne olacağı da açıklamaya muhtaçtır. Bu öngörülerin belirttiği şekilde gelecekte bir savaş çıkarsa bunun gerçekten sadece su nedeniyle mi çıktığı da incelenmelidir.

Tüm bu nedenlerle suyun tek başına ülkeler arasında bir sıcak çatışmaya neden olacağını düşünmüyorum. Suyun bu bölgelerde çatışma ve gerginlik yaratmak için bir araç olarak kullanılması ihtimalini daha yüksek görüyorum. Çünkü su konusunda bir sıcak çatışmanın ülkelere sağlayacağı sürdürülebilir ve pratik bir yararı olmayacaktır.

Aslında dünyada uzun dönemdir suyun paylaşımı olarak yerel anlamda, silahlı çatışma olarak ülkesel anlamda, ekonomik olarak da küresel anlamda yaşanmakta olan su savaşları var!

Diğer taraftan eğer savaş bir trajedi ise su konusunda uzun zamandır yaşanan bir trajedi zaten var. Dünyada her gün büyük bir bölümü 5 yaşın altında çocuk olmak üzere 15 000 kişiyi su ve suya bağlı hastalıklardan yaşamını yitirdiğini görüyoruz. Hangi savaşta bu kadar can kaybı yaşanıyor. Uluslararası sistem, "Su'dan Savaş" senaryolarını öne çıkartıp kullanmak yerine öncelikle halen süren bu trajediye son vermek için çalışmalar yapmalı.

ORSAM: Peki, hocam bu süren savaşlar ve gelecekte "Su Savaşı" çıkacak iddialarına rağmen su savaşına neden olacağı görülen koşulların ortadan kaldırılmasına yönelik çabalar var mı?

Dursun YILDIZ: Bu konu birçok uluslararası forum ve platformlarda ele alınıyor, programlar yapılıyor. BM’ de bu konuda sözleşmeler kabul ediliyor. Ancak bu programlardan yeterli sonuçlar alınamıyor. Bunlar yapılırken bazı bölgelerdeki gerginlikler körükleniyor, aşırı silahlanmayla çatışma ortamına zemin yaratılıyor.

Dünyada son 10 yılda askeri harcamalar %45 arttı 2008 yılında 1,5 trilyon dolar ile rekor kırdığı söyleniyor. Bu miktar Dünya toplam gayri safi yurtiçi hasılasının %2,4 ü Askeri harcamalar ise su ve saniteasyona ayrılan bütçeden çok fazla. Bu oran Hindistan’da 8 kat, Pakistan’da 40 kat, Etiyopya’da 10 kattır. Askeri harcamaların Yemen, Uganda Kenya ve Meksika’da da yüksek olduğu açıklandı. Yani dünyada toplam 1 milyar 700 milyon insanın yaşadığı ülkelerde silahlanma harcaması su ve sanitasyon için yapılan harcamalardan çok çok fazla.

ORSAM: Aşırı silahlanma ve su savaşları iddiaları birlikte artıyor. Bu durumda Su Savaşı yükselen bir hegemonya kavramı mı?

Dursun YILDIZ: Su gibi yaşamsal bir kaynak savaşmak için çok uygun bir argümandır. Bu da savaş senaristlerinin ve bu alanda hesap yapanların işini kolaylaştırıyor. İletişim teknolojilerindeki baş döndürücü ilerleme algılarımızdaki yanılsamaları da arttırdı Artık birçok kavramı üstünde çok fazla düşünmeden kabul ediyoruz. Ya da ettiriliyoruz. Bu nedenle bazı analizlerde daha dikkatli olmamız gerektiğini düşünüyorum.

Aslında bence suyun savaşlara gerekçe gibi gösterilerek gerçek savaş ve hegemonya nedenlerinin örtbas edilmesi için kullanılmakta olduğu düşüncesi, doğrudan reddedilebilecek bir düşünce değildir. Yine su savaşlarının gündemde tutulması ama sorunun çözümü için

yeterli somut adım atılmaması da düşündürücüdür. Bu da bu kavramın emperyal güçlerin siyasi ve kültürel hegemonyasını sürdürmek için kullandığı bir araç olduğu düşüncesini güçlendirmektedir.

Aslında akademik çevredeki çalışmalara baktığında da su savaşı çıkacak tezlerinin çok fazla doğrulanmadığını görüyoruz. Bu kavram daha çok popüler magazin dergilerinde ve gazetelerde öne çıkartılıyor. Aslında su konusunda bir şeyler yapmak için su savaşının çıkmasını bekleyip onu sona erdirmeye çalışmak gereksiz Daha önce de belirttim Sıcak çatışma olmasa da bu trajedi zaten yaşanıyor. Şimdi bu trajediye su dan dan bir savaşın katkısı olur mu? Tabi ki olur. Ancak o savaş çıkana kadar geçecek sürede yaşamını su ve bağlı sorunlar nedeniyle kaybedecek olan insanların toplamının bir su savaşı sonucundan çok daha trajik olduğu görülür! Bu nedenle Su Savaşı kavramı çok kolay akılda kalan ve bu alanda yaşanan diğer trajedileri gölgeleyen bir kavram olarak da ortaya çıkıyor. Tüm bu nedenlerle bu konudaki analizlerin daha geniş yapılması gerektiğini düşünmüyorum.

ORSAM: Ortadoğu bir su savaşına zorunlu mu? Petrol yerine su savaşı mı kapıda?

Dursun YILDIZ: Ortadoğu dünya nüfusunun %5’inin yaşadığı temiz su kaynaklarının ise %1’ine sahip bir coğrafya. Üstelik bu su kaynaklarının %90’ı da sınıraşan su kaynakları. Petrol ve diğer jeostratejik üstünlükleri ve İsrail de dikkate alındığında bu bölgede istikrarın sağlanması zor görünüyor Ancak Ortadoğu’daki su sorununun iki bölgede ele almalıyız. Bunlardan Dicle ve Fırat nehirlerinin geçtiği ülkeler olan Türkiye, Suriye, Irak ta su var ancak suyun akılcı planlı ve verimli kullanılması sorunu yaşanıyor.

Senaryoların bir anlamda Su Savaşına zorunlu kıldığı bu bölgede son gelişmeler olumlu.

Suriye Türkiye'nin ısrarla suyu bir silah olarak kullanmayacağını ileri sürdüğü barış ve işbirliğini öne çıkartan olumlu politikalarına son dönemde karşılık vermeye başladı. Bu olumlu bir gelişme. Bu bölgedeki tek sorun Irak'ın geleceğidir.

Ancak İsrail, Ürdün, Filistin, Güney Lübnan bölgesi su sıkıntısının artabileceği bir bölgedir. Zaten bugüne kadar su konusunda sıcak çatışmalar da bu bölgede yaşandı. Bu bölgede Ürdün'ün fosil yer altı suyunu çıkartması, İsrail'in ise son dönemde çok büyük deniz suyu arıtma tesisleri yapması bölgede kısmi bir rahatlama sağlayabilir.

Petrol yerine Su Savaşı konusunda bence su ve petrol üzerindeki küresel stratejilerin benzer olarak ele alınması doğru değil. Su yenilenebilir bir kaynak petrol değil. Bu çok önemli bir fark yine su daha çok bölgesel kullanmaya yönelik bir kaynak. Bu yönüyle de petrolden ayrılıyor.

ORSAM: Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Dursun YILDIZ: 21. Yüzyılın dünyada su üzerinden küresel politika ve stratejilerin artacağı bir yüzyıl olacak. Bu nedenle bu konu

gündemde daha fazla yer alacak. Bu da hidro-politik çalışma ve değerlendirmelerin önemi arttırıyor.

Türkiye tüm komşu ülkelerle sudan sınırı olan, kara sınırlarının dörtte biri nehirlerden oluşan ve akışa geçen suyun %36'sının sınıraşan su havzalarından kaynaklandığı bir ülkedir. Bu durum Türkiye'yi hidropolitikaya zorunlu kılıyor. Türkiye bugüne kadar sınıraşan sularını barış ve işbirliği amacı dışında bir amaçla kullanmamıştır. Bu nedenle ülkemiz bu suların optimum, hakça ve makul kullanımını ilkesine uygun davranmaktadır. Ama artık Türkiye'nin bunun da ötesinde bir şeyler yapması gerekiyor. Türkiye komşu ülkelere teknik ve planlama açısından da yol göstermesi gerekiyor. Bu nedenle Türkiye'nin su kaynakları yönetiminde günün koşullarına göre değişim ve ilerleme bu açıdan da büyük önem taşımaktadır.

ORSAM: Sayın Yıldız, çalışmalarınızda kolaylıklar diliyoruz. Bizi bilgilendirdiğiniz ve zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

**Bu söyleşi, 28 Ocak 2011 tarihinde ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanları Dr. Tuğba Evrim MADEN ve Dr. Seyfi KILIÇ tarafından Ankara'da gerçekleştirilmiştir.*

PROF. DR. AHMET ŞAHİNÖZ:
“GAP ORTADOĞU’YU DOYURUR”

04 Şubat 2011

Hacettepe Üniversitesi İktisat Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ahmet Şahinöz, ORSAM Su Araştırmaları Programının sorularını yanıtladı. Şahinöz, gıda güvenliği ve GAP’ın durumu hakkındaki görüşlerini paylaştı. Şahinöz, Türkiye’nin en kısa zamanda GAP’ı bitirip Ortadoğu’nun gıda pazarındaki payını artırması gerektiğini, bundan hem Türkiye ve hem de Ortadoğu ülkelerinin karşılıklı kazanç sağlayacağını anlattı. Şahinöz, “GAP Ortadoğu’yu doyurur; Ortadoğu da GAP çiftçisini zenginleştirir” dedi.

ORSAM: Öncelikle kendinizi tanıtır mısınız?

Ahmet ŞAHİNÖZ: Hacettepe Üniversitesi, İktisat bölümü mezunuyum. 1974-79 yılları arasında Fransa’da doktoramı yaptım. 1979 yılından beri Hacettepe Üniversitesi, İktisat bölümünde çalışıyorum. 1985 yılında doçent 1991 yılında profesör oldum. 1993-95 yılları arasında dekan yardımcılığı yaptım. Çeşitli dönemlerde bölüm başkan yardımcılığı yaptım. 2006 yılından beri bölüm başkanlığı yapıyorum. 2007-2010 yılları arasında senato üyeliği yaptım.

ORSAM: Genel olarak Ortadoğu gıda pazarları ne durumdadır?

Ahmet ŞAHİNÖZ: Akademik çalışmalarım da sık sık tarım sektörünü konu edindiğim için Ortadoğu gıda pazarları da özel ilgi alanımda bulunmaktadır. Ortadoğu ülkeleri ilk bakışta zengin ülke izlenimini verse de, aslında yakından baktığımızda bu ülkelerin yoksul toplumların tüm özelliklerini taşıdığına tanık oluruz. Yani zenginlik bu ülkelerde kısıtlı, dar bir kesimin elinde toplanmıştır. Toplumun

geniş kitleleri ise yoksul ülkelerin özelliklerini taşımaktadır. Bu nedenle söz konusu ülkelerde gelir-talep ilişkilerini belirleyen marjinal tüketim eğilimi, özellikle gıda ürünlerinde çok yüksektir. İnsanların geliri artıkça ilk yaptıkları şey gıda tüketimlerini yani biyolojik ve fiziki ihtiyaçlarını toplam olarak da zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu durum iktisadın temel kurallarındandır. Bu bakımdan da Ortadoğu ülkelerinde ki herhangi bir gelir artışı ister istemez gıda talebindeki bir artışa dönüşmektedir. Yani bu ülkelerde talebin gelir esnekliği gıda ürünleri açısından çok yüksektir. Teorik olarak bu böyledir. Ama bunun pratiğini de Ortadoğu ülkelerinin dış ticaret istatistiklerini incelediğim zaman görebiliriz. 1980’li yıllarda bir proje için Paris’e gitmiştim. Proje “Ortadoğu Gıda Pazarları ve Türkiye” ismini taşıyordu, proje sonuçları daha sonra aynı isim altında Sınai Kalkınma Bankası tarafından basılmıştır. O zaman böyle yaygın bir istatistikî veri ağı yoktu. OECD’ye gidip yerinde rakamları inceledim. Şunu gördüm; 15 Ortadoğu ülkesi, Libya’dan S. Arabistan ve İran’a kadar petrol üreticisi ya da değil hepsi birlikte ele alındı, çünkü petrol ihracatçısı olmayanlar da şöyle ya da böyle petrol gelirlerinden yararlanmaktadırlar, 1973/74 petrol bunalımından sonra bölge büyük bir gıda pazarına dönüşmüştür.

Bu ülkelerin gıda ithalatları 1973-74 petrol bunalımdan sonra, yani petrol fiyatlarının bir anda 3-4 kat arttığı dönemden sonra hızlı bir artışa geçmiştir. O zamana kadar 3 dolar olan petrol fiyatları, ikinci dünya savaşından beri hiç artmamıştı. Çünkü petrol Batılı şirketlerin elindeydi. Petrol de, enerji de kapitalist gelişmenin motoru olması sebebiyle bu şirketler fiyatları artırmamışlardı. Böylece Batı dünyasının ekonomik büyümesine katkıda bulunmuşlardır. 1973-74 bunalımdan sonra fiyatlar bir anda yükselince, petrol fiyatlarının yükselmesiyle bu ülkelerin dış gelirleri 3-5 kat artmıştır. Zannediyorum bu tarihten sonra söz konusu ülkelerin petrol gelirleri 30 milyar dolardan 90 milyar sonra 200 milyar dolara kadar yükselmiştir. Aynı şekilde gıda ithalatları da hızlı bir tırmanışa geçmiştir. Yani bu tipik insan davranışıdır. İlk önce gıda ithalatını arttırdılar. Baktığınız zaman gıda ithalatının kompozisyonuna bu ülkelerin buğdaydan süte, süttten ete, etten mısır gevreğine, suya kadar, canlı hayvana kadar çok büyük bir ithalat çeşitlilikleri bulunmaktadır. Yine çok iyi hatırlıyorum ithalat bu 7-8 sene içerisinde 3 milyar doların altından bir andan 20 milyar doların üzerine yükseldi ki, bu rakam o zamana göre çok büyük bir rakamdı.

İşin ilginç tarafı bu ülkelerde petrol fiyatları 1983'den sonra düşmeye başlamıştır ve birim fiyatı 10 dolarlara inmiştir. Ama buna rağmen bu ülkelerin gıda ithalatlarında çok büyük bir azalma olmamıştır. Başka malların ithalatında azalma olmuştur. Buna makro iktisatta "tık" etkisi diyoruz, Duesenberry ve Modigliani tarafından ortaya atılmış bir tüketim teorisidir. Kısaca insanlar ulaştıkları bir tüketim düzeyinden, gelirleri azalsa bile kolay kolay geri dönmemektedirler. Bu "irreversibilite" yani geri dönülmezlik kuralıdır. Proje-kitap çalışmamda bunun hesaplamasını da yaptım: Petrol fiyatlarına göre gıda ithalatının esnekliğı artış döneminde çok yüksek (0,6), düşüş döneminde ise çok zayıftır (0,2). Yani o fiyatlar-

daki düşme gıda ithalatına çok az yansımaktadır. Demek istediğim, Ortadoğı ülkelerinin her biri gıda tüketimi için son otuz yıldır yeterli gelir düzeyine sahiptirler. Ama Ortadoğı ülkeleri o talebi karşılayacak tarımsal üretime, coğrafi nedenlerden dolayı sahip değillerdir. Kısaca bu ülkelerin coğrafi nedenlerden dolayı gıda taleplerini kendi üretimleri ile karşılamaları mümkün değildir. Dolayısıyla bu ülkelerin gıda ithalatları uzun yıllar boyunca artarak devam edecektir.

ORSAM: Hızlı nüfus artışının buradaki etkisi nedir?

Ahmet ŞAHİNÖZ: Nüfus artışıyla birlikte gıda talebi de artıyor, çeşitleniyor. Burada ortaya çıkan şey bu bölgede gıda pazarı açısından oldukça büyük bir potansiyel bulunmaktadır ve bu pazarlarda Türkiye için "doğal pazarlar"dır. Neden? Çünkü bir, coğrafi olarak bu ülkeler Türkiye'ye çok yakındır. İki, Osmanlı'dan günümüze benzer kültürleri paylaşıyorlar ve bilindiğı gibi kültür de kolay kolay değışmez. Kültür de aynı zamanda insanların tüketim alışkanlıklarına yansır. Yani bir Türk peyniri, tabi eğer belli bir kalitede üretilirse, dünyanın en meşhur Fransız peynirlerine tercih edilir bu ülkelerde. Çünkü damak tadı diye bir şey vardır. Bu da insanların gelirlerinin bir anda artmasıyla kolay kolay değışmez. Bu 100 yıllar boyunca oluşan doğal zevk ve alışkanlıktır.

Onun için diyorum Ortadoğı, Türkiye için doğal bir pazardır. Ama maalesef istatistiklere baktığımızda o gıda pazarının çok hızlı arttığı dönemlerde yani 70'ler sonrasında Türkiye o pazarlardan yeterince pay alamamıştır. 80'lerin başında Türkiye bu bölgeye gıda ihracatı atılımı yapıyor. Ama yaklaşık 20 milyar dolarlık pazardan ancak 1 milyar dolarlık bir pay alabiliyor. 1980'lerin ortalarında ABD ile AB arasında yaşanan ve "sübvansiyonlar savaşı" dediğimiz şiddetli gıda ticareti rekabeti

gıda fiyatlarının aşırı bir biçimde düşmesi ile sonuçlanınca Türkiye gibi yüksek sübvansiyonsuz ihracat yapan ülkeler dış pazarlardan çekilmek durumunda kalmışlardır. Türkiye o pazarların en azından üçte birini doyurabilir. Peki, o pazarları şu an kim doyuruyor? Avrupa Birliği, ABD, Avustralya, Yeni Zelanda hatta Brezilya, Kanada'dır. Ama Türkiye maalesef yeterince yararlanamıyor bu pazarlardan. Neden yararlanamıyor Türkiye? Bunun çeşitli nedenleri var. İhracat için örgütlenme meselesi, tanıtım meselesi, firma ölçeği meselesi, pazarlara yerleşme meselesi, finansman meselesi, ürün kalitesi meselesi, Türk tarımının üretim ve verimlilik meselesi, vs. Ama bu sorunlar aşılamayacak sorunlar değildir. Artık Türk ihracatçısı dünyanın her tarafına yelken açmış durumdadır.

Türkiye, bu pazarları da yeniden keşfedebilir ve de Türkiye'nin bu pazarları keşfetmesi şarttır. Çünkü Türkiye'nin önünde GAP diye büyük bir proje var. Türkiye bu projeyi çalıştırarak, efektif hale getirerek, sulamayla ilgili olarak, eksiklikleri tamamlayarak GAP'ı çalışır hale getirmelidir. Yani orada kocaman baraj rezervuarında su duruyor, yanında kocaman kuru bir ova su bekliyor. Onu sulayamıyoruz. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu yatırımlara öncelik vermesi gerekir. Sulu tarımla birlikte bölge için toplu bir üretim planlaması yapılması gerekir. Neden? Bu pazarları yeniden keşfetmek için, ekonomik açıdan fethetmek için, Türkiye'nin GAP bölgesinde bir üretim planlamasına gitmesi ve üretim planlamasını da Ortadoğu ülkelerinin gıda pazarlarının yapısına uygun olarak yapması gerekmektedir. Çünkü bu bölgenin üreticileri dış pazarlara çıkacak konumda değildir. Dış pazarlara çıkacak ne teknik donanımları vardır, ne finansman olanakları vardır, ne de bilgi birikimleri vardır. Dolayısıyla bu insanların dış pazarlara çıkarılması için, bu insanların birileri tarafından planlanması, yönlendirilmesi gereklidir. Bunu da yapacak olan GAP idaresi, bölgesel

kalkınma ajanslarıdır. Düşünebiliyor musunuz Fransa'dan şeftali geliyor, salatalık geliyor; Amerika'dan portakal geliyor. Hâlbuki bu bölgeden çıkacak ürünler taze taze o bölgeye hemen ulaşabilecek durumdadır. Bu bölgenin ürünleri Batı ülkelerinkine göre çok daha sağlıklı ve çok daha doğaldır. Ortadoğu ülkeleri gelirleri artıkça çevre konusuna, sağlık normlarına duyarlı hale geliyorlar. Onlar da artık hormonsuz, fazla gübrenin kullanılmadığı organik ürünler istiyor. GAP bölgesi de sanayi girdilerince çok fazla kirlenmemiş ekolojik olarak temiz bir bölgedir. Türkiye bu unsuru da kullanarak pazarları fethedebilir. GAP Ortadoğu'yu da doyurur, Ortadoğu da bu bölgenin çiftçilerini zenginleştirir diye düşünüyorum.

ORSAM: Pek çok ülkenin gıda güvenliğine büyük önem verdiğini görüyoruz. Bunun nedeni nedir? GAP'ın Türkiye'nin gıda güvenliği açısından önemi nedir?

Ahmet ŞAHİNÖZ: Gıda güvencesi, istisnasız dünyadaki tüm ülkelerin stratejik bir hedefidir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra belirginleşmiştir. Savaş boyunca Avrupa ülkeleri ABD'nin gıda ürünlerine bağımlı hale gelmişlerdir. Bu bağımlılığında çok yüksek politik maliyetleri olmuştur. Bu maliyetler de öyle kolay maliyetler değildir. Her hangi bir konuda eksikliğiniz olabilir, onu bir başka araçla telafi edebilirsiniz; ama gıdayla ilgili ihtiyaçlarınızı gıda ile karşılamak zorundasınız. Orada bir zorunluluk vardır. Otomotiv sektöründe dışarı bağımlı olabilirsiniz, bunun çok fazla bir etkisi olmaz, çimento da olabilirsiniz hatta enerjide de olabilirsiniz; fakat ülkeler gıda konusunda güvencelerini mutlaka sağlamak ister, bu yüksek düzeyli bir stratejik hedefdir.

Türkiye şimdiye kadar bu stratejik hedefinden sapmamıştır. Ancak bakıyorsunuz örneğin son zamanlarda zaman zaman gıda ithalattı gıda ihracatını geçmektedir. Bu demek değil-

dir ki Türkiye gıda güvencesini kaybetmiştir. Gıda güvencesi demek tükettiğiniz tüm ürünlerin tamamını kendinizin üretmesi demek değildir. Stratejik ürünleri, yani gıdanın, beslenmesinin olmazsa olmaz ürünlerinin büyük bir bölümünü üretme kapasitenizin olması demektir. Yani tahılda, ette, sütte vs. Ancak şeftali yemeseniz de üretmeseniz de olur. Muzu dışarıdan ithal etmeniz gıda güvencenizi kaybettiğiniz anlamına gelmez. Türkiye, nüfusu bir taraftan artıyor bir taraftan geliri artıyor ama son yıllarda yanlış tarım politikalarından dolayı tarımsal üretimi o denli artmıyor. Bu durumda Türkiye geri dönülmez bir şekilde gıda güvencesini tehlikeye girmektedir. Son yıllarda bu süreç başlamıştır. Bu süreci durduracak fırsatlardan biri de GAP'tır. Türkiye bu bölgede toprağına uygun, iklimine uygun sulamayla birlikte teknoloji kullanırsa hem az önce söylediğim Ortadoğı bölgesinin gıda güvencesini sağlar. Yani onları Amerikan buğdayına, Fransız meyvesine sebzesine muhtaç olmaktan kurtarır hem de Türkiye bölgesel kalkınması sağlar diye düşünüyorum.

ORSAM: GAP'ın ortaya çıkışında bu yana alınan yol beklentileri karşıladı mı? Ne oranda karşıladı?

Ahmet ŞAHİNÖZ: Maalesef GAP projesi Türkiye'nin en büyük projesi, Cumhuriyetin en büyük projesi ama en fazla ihmal edilen projelerinden de bir tanesidir. GAP projesi 1995 yılında bitmesi gerekiyordu, 2000 yılına ertelendi. 2000 yılından 2005 yılına, 2005 yılından 2010 yılına ertelendi, şimdi ise 2015'e ertelenmiş durumda. Oysa Türkiye orada inşa edemediğı, geciktirdiğı her bir sulama kanalı için milyonlarca dolar kaybetmektedir. Çünkü su orada, toprak orada; fakat onları bir araya getirip ürün oluşturamıyor. Sulamayla birlikte yeterli gübre, yeterli ilaç, yeterli iyi tohumla verimliliğimizi 3- 5 kat artırabiliriz. Türkiye tüm bunlardan vazgeçiyor. Bunun nedeni şudur. 1990'lı yıllara bakıyoruz yani

bitmesi gereken yıllara. GAP toplam maliyeti 32 milyar dolar olan bir proje, ama henüz işte 18-19 milyar dolarlık kısmı ancak gerçekleştirebildi. Enerji üretiminde sorun görülmemektedir. Barajlar yapıldı, ama sulama alanında henüz %15-20'lik bir gerçekleşme söz konusu. 1 milyar 800 milyon hektar sulanması gerekirken şu an sulu tarım yapılan alan 250-300 bin hektar. Bunun nedeni 90'lı yıllarda su yüzüne çıkan kronik bütçe açıkları. Türkiye 80'lerin ortasından başlayarak bütçe sıkıntısına girmiştir. Yani Türkiye sürekli olarak bütçe açıkları vermiştir. Türkiye'nin bütçesi hiçbir zaman rahatlıkla yatırım yapma olanağı sağlamamıştır. Özellikle 90'lı yıllarda devletin topladığı vergilerin toplamı faiz giderlerine ancak yetiyordu. Dolayısıyla GAP için bir yatırım fonu ayırma sıkıntısı olmuştur. Belki 2000'lerden sonra bütçe açıklarının faiz dışı fazla politikaları yoluyla belli bir seviyeye indirildiğı 2005-2006 yılından sonra bu alanda bir yatırım yapılabilirdi ama maalesef yapılamadı. Bu tür yatırımlar için çok güçlü siyasi irade gerekmektedir. Çünkü yatırım kararına siyasi iktidarlar karar veriyor. Yani böyle bir tercihin sadece ekonomik sonuçları yok aynı zamanda siyasi sonuçları da var. Biliyorsunuz GAP bölgede ekonomik, sosyal, kültürel bir gelişme sağlayarak, Türkiye'nin en önemli politik sorunlarından biri olan bölgeler arasındaki kalkınmışlık dengesini de azaltır diye düşünüyorum. Ve bu projenin başarısı DAP (Doğı Anadolu Projesi) projesi içinde bir motivasyon kaynağı olabilir. Ama öncelikle bu projenin bitirilmesi gerekir diye düşünüyorum.

ORSAM: GAP'ta sosyo-ekonomik beklentiler neler olmalıdır. Nelerdi, neler gerçekleşti? Ne kadar gerçekleşebilir?

Ahmet ŞAHİNÖZ: Enerji olarak bekledikler karşılandı zannediyorum. Ancak sulama ve sosyo-ekonomik alanda gerçekleşme oranı henüz çok düşük durumdadır. GAP entegre

bir bölgesel kalkınma projesidir. Ekonomik ve sosyal ilerlemeler sulamayla birlikte harekete geçebilecektir. Çünkü sulama tarımsal üretimi artıracak, tarımsal üretim hem istihdamı artıracak hem de bölgeye tarıma dayalı sanayiye çekecektir. Bölgenin toplam geliri artacaktır. Böylece hem kentlerin gelişmesi sağlanacak hem de ekonomik hem sosyal hem kültürel açıdan gelişme sağlanacaktır. Ekonomik kalkınma bölgeyi bir çekim merkezi haline getirecek. Bu da ancak tarımla ilgili sulama projelerinin bitirilmesiyle mümkün olabilir.

ORSAM: Sulamayla birlikte bazı bölgelerde, bazı bölgelerde tuzlanma başladı. Bu durum yıllar önce Mardin Kızıltepe’de başlamıştı. Bunun sorunun ortaya çıkması, sulama birliklerinin ve çiftçilerin eğitiminin yetersiz kalması mıdır?

Ahmet ŞAHİNÖZ: GAP’ın en büyük sorununda devletin sorumluluğu vardır. Yani bu tuzlanma gibi teknik sorunları gündeme getirecek bunlara çözüm bulacak devletin kendisidir. Neden devletin kendisidir? Bölge halkı ilk defa suyla karşılaşılıyor ve bu konuda çok fazla bilgi sahibi değildir. Bilgi sahibi olmadığı içinde üretimini bir an önce artırmak bir an önce gelire kavuşmak ister. Bu çiftçinin çok doğal bir isteğidir. Bunu engelleyecek kamu gücüdür, yani devlettir. Bu bölgede daha önce araştırma yapıldı. Çukurova Üniversitesi burada bir ürün yelpazesi oluşturmuştur. Yani değişimli, alternatif üretim planı geliştirmiştir. Bir sene pamuk ekildiyse, öteki sene pamuk ekilmeyecek onun yerine daha başka ürünler, daha az su isteyen bir şey ekilecektir. Pamuk örneğinden hareketle, çünkü bölgede en fazla üretilen ürün pamuk, araştırma sonuçlarına göre pamuk ancak sulu alanların üçte birini

kaplayacaktır. Bu ne demektir, pamuk üç sene bir ekilecektir. Ama buna kimse riayet etmedi. Çünkü en fazla gelir pamuktan elde edildi. Devlet, insanların şevkini kırmamak için belki biraz da politik kaygılardan dolayı konunun üzerine gitmedi ve herkes pamuk üretmeye başladı. Böylece tuzlanma vs ortaya çıkmıştır. Ama devletin birlikler aracılığıyla, sulama birliklerini kullanarak sadece tavsiye değil bazen de emredici mekanizmalarıyla bu konudaki eksiklikleri gidermesi gerekir. Çünkü kaybedilen su ve toprak gibi doğal kaynakların sonsuza kadar yok olması tehlikesi mevcuttur.

ORSAM: GAP sonuçta bitmesi gereken zamanda bitmedi. GAP idaresi Ankara’dan bölgeye Urfa’ya taşındı. Projenin daha hızlı ilerlemesine etkisi olur mu?

Ahmet ŞAHİNÖZ: Taşınmasını ben doğru buluyorum, çünkü bu bölgenin projesidir. Dolayısıyla yönetimin de bölgede olması gerekir. Ancak şu amaçla da yapılmış olabilir: bu projeden artık umut kesilmiş ve kenara itilmiştir anlamı da çıkabilir. Biz bunu nerden göreceğiz: 2011 yılında GAP’a, sulamaya yapılacak yatırımların miktarından göreceğiz. Yoksa etkinlik açısından bölgeye gidilmesi, projenin yerinden yönetilmesi doğru bir adımdır. GAP ile ilgili sorunların ortadan kaldırılması için devletin aktif politika uygulaması lazım. Aktif politikayla bölgenin hem ekonomik hem de sosyal etkinliğini artırabilirsiniz.

**Bu söyleşi 4 Şubat 2011’de Hacettepe Üniversitesi’nde, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanları Dr. Tuğba Evrim MA-DEN ve Dr. Seyfi KILIÇ tarafından yapılmıştır.*

DOÇ. DR. AYŞEÜL KİBAROĞLU:
 “TÜRKİYE VE SURİYE ARASINDA SU
 KONUSUNDAKİ İŞBİRLİĞİ ARTIYOR”

18 Şubat 2011

ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ayşegül Kibaroğlu, Fırat-Dicle Havzası'ndaki sınır aşan su politikalarının geçmişini ve bugünü, Türkiye-İrak-Suriye üçgenindeki su merkezli ilişkileri ve gündemdeki konuları değerlendirdi. Kibaroğlu, Türkiye ve Suriye arasında sınır aşan sular konusunda uzun zamandır devam eden sorunun son dönemde karşılıklı algulamaların değişmesiyle birlikte işbirliğine doğru evrildiğini söyledi.

ORSAM: Suyun uluslararası ilişkiler konusu olması özellikle Fırat-Dicle havzasında nasıl ortaya çıkmıştır?

Ayşegül KİBAROĞLU: Fırat-Dicle Havzası'nın sınır aşan su politikasının bir başlangıcını belirlemek gerekirse 1960'lı yıllara dönmemiz gerekir. Sınır aşan sular olan Fırat ve Dicle havzasında esasen Suriye, Irak ve Türkiye dışında İran da bulunmaktadır. Ancak sınır aşan su politikaları çoğunlukla üç ülke arasında gelişmiştir. Suyun bir uluslararası ilişkiler konusu olması bu üç ülkenin kalkınma projelerine çok yakın zamanlarda benzer hedeflerle, çok da iddialı bir şekilde başlamaları ile gerçekleşmiştir. Bağımsızlıklarını kazanan Irak ve Suriye'nin başlıca hedefleri sosyo-ekonomik yapıyı geliştirmektir. Bunun içinde en öncelikli düşündükleri gelişme alanı tarım olmuştur. Tabii gelişen ekonomiye enerji, büyüyen nüfusa da içme suyu bulmak gerekiyordu. Bu hedeflerin diğer sınır aşan havzalarda da olduğu gözlemlenir. Ama Fırat-Dicle'deki çakışan çıkarlar, bu üç ülkenin de benzer zamanlarda aynı sular üzerinde büyük projelere yapmaya başlamalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu hedeflerini belki hemen gerçekleştirememişlerdir ancak 1920 ile 40'lar arası yeni

bağımsızlıklarını almaları, ülkelerini bütünlendirmeleri, hidrolik bürokrasi dediğimiz bürokrasilerini kurmaları zaman almıştır. Önce küçük ve sınırlı çalışma alanı olan kurumlardan daha büyük yerleşik kurumlara doğru geçilmiştir. Türkiye de hidrolik bürokrasi Devlet Su İşleri'nin 1954 de yapılanmasıyla esas şeklini almıştır. Aynı şekilde Suriye ve Irak'ta da sulama bakanlıklarının kurulması koşut bazı hedeflerin belirlenmesine neden olmuştur. Bu bürokrasiler devlet yapılanmasında önemli bir yer tutuyor ve ulusal bütçeden ciddi paylar alıyorlardı. Her ne kadar bu üç ülkenin siyasi rejimleri daha ilk kuruluş aşamalarında bile benzerlik göstermese ve daha sonra Soğuk Savaş döneminde bu üç ülkenin yolları, özellikle bir yanda Irak ve Suriye diğer yanda Türkiye olarak ayrılmasına rağmen sosyo-ekonomik kalkınma hedefleri çok benzerdir. Söz konusu hedefler tarımı geliştirmek, sulanan alanları arttırmak: binlerce hektar alandan milyonlarca hektar alanı sulamaya açmak ve çok amaçlı büyük barajlar yapmaktır. Bu barajlarla hedeflenen özellikle Fırat-Dicle'nin taşkınlarını önlemektir. Bu konuyu da içerecek biçimde Türkiye-İrak arasında “İyi Komşuluk ve Dostluk Antlaşması” imzalanmıştır. Bu antlaşmanın ek protokolünde bu konuya değinerek Fırat ve Dicle'deki taşkınları önlemek için bazı ilkeler ve kurallar belirlenmiştir. Bunlardan biri de barajların Türkiye'de yapılması gerektiğidir. Çünkü 1940'lı yıllar taş-

kınların, daha doğru bir terimle sellerin çok yıkıcı bir şekilde yaşandığı bir dönemdir. Barajların Türkiye’de yapılması gerektiği ve akışı düzensiz nehirlerin ancak bu şekilde kontrol edilebileceği vurgulanmıştır.

ORSAM: 1946 antlaşması ne anlama gelmektedir ve bu dönemin sonrasında yani Soğuk Savaş yıllarında gerginleşen ilişkilerin su konusuna yansımaları nelerdir?

Ayşegül KİBAROĞLU: 1946 Antlaşması’nın su konusuna ilişkin iki karşılıklı bilgi alışverişi, veri alışverişinin süreceğine yönelik modern ve ileri görüşlü hükümler içermektedir. Bir yandan ikili siyasi ilişkiler tesis edilirken bir yandan da ülke içinde hem bürokratik yapıyı geliştirme böylece de ülkenin tümünde su geliştirme projelerini tamamlama yoluna gidilmiştir. Soğuk Savaş’ın getirdiği 1940’ların sonundaki siyasi ortamda yavaş yavaş yolları ayrılmaya başlarken. 1950’lerde 60’larda artık iki ayrı kampta – Irak ve Suriye Doğu Bloğuna yakın politika izlerken, Sovyetler Birliği ile yakın temaslar kurarken, örneğin: kredi ve teknolojik destek alırken, Türkiye Batı Bloğunda yerini almıştır. Bu genel uluslararası ilişkiler çerçevesi siyasi, ekonomik kültürel, sosyal ilişkilere ve bunlarla etkileşim içerisinde olan su politikasına yansımıştır. Doğal olarak olumsuz bir yansıma söz konusu olmuştur. İşbirliği için gerekli ortam bu ayrışmadan dolayı sağlanamamıştır. Bu kısıtlara rağmen büyük projelerin başladığı dönemde, Türkiye’nin Keban Barajının inşasına başladığı 1960’lı yıllarda ve benzer hedeflerle Suriye’nin Tabka barajını başlattığı dönemde, nehirlerin akışında ciddi değişiklik olacağını fark etmesiyle Irak bu durumdan tedirgin olmuş ve su konusunu üç ülke arasında müzakere etmek istemiştir. Soğuk Savaş ortamında ve ikili ilişkilerde sorunların olduğu dönemde su konusunda düzenli olmayan teknik müzakereler süreci 1960’lar,

70’ler ve 80’lerde devam etmiştir. Müzakereler süreci her ne kadar işbirliği ve nihai kullanım anlaşmalarına destek olacak sonuçlar getirmese de, ülkelerin su politikalarını anlamada, kurumsallaşmayı izleme ve buradan nereye gidilebileceğini görmek açısından önemli bir olgular bütünüdür. Düzensiz aralıklarla yapılan bu teknik müzakerelerde, 1960’larda ve 70’lerde hidrolojik ve hidrometeorolojik veriler karşılıklı değiştirilmiştir. 1980 yılında Türkiye ve Irak daha düzenli ve sürekli bir müzakere yapılanması kurulması amacıyla ortak bir komite kurmaya karar vermişler, Suriye de bu Ortak Teknik Komite yapılanmasına 1983’de katılmıştır. Hedefler ve çalışma alanı itibarıyla bir ortak anlayış belirlenmeye çalışılmıştır. 1980’li yıllar ikili siyasi ilişkilerin (Türkiye ve Suriye arasında özellikle) ciddi gerilimler yaşadığı dönemin başlangıcıdır. Soğuk Savaş küresel düzeyde devam ederken bölgede ilişkiler de bozulmuştur. Türkiye ile Suriye arasında tarihsel sorunlar da bulunmaktadır. Örneğin, Hatay Sorunu çözülememiştir. Bu durum Suriye’nin bağımsızlığından beri kabbullenmediği bir toprak meselesidir. Bir de buna 80’li yıllarda yoğun bir şekilde terörizmin başlamasıyla güvenlik sorunu eklenmiş ve Türkiye’nin algılaması ve bulguları, terörizmin başlangıcının ve sürmesinin arkasında komşu ülkelerin (Suriye) olduğu yönünde olduğu için ciddi güvelik meseleleri doğmaya başlamıştır. Ortak Teknik Komite (OTK) bu kısıtların altında toplanmıştır. Toplantılara Irak, Suriye ve Türkiye’den katılan hidrolik bürokrasiler (diplomatlar ve teknokratlar) yapıcı işbirliği önerileri getirmemişlerdir. Katı ve değişmez pozisyonlarla görüşmeleri sürdürmüşlerdir. Suriye ve Irak artık birbirine çok benzeyen ve işbirliği pozisyonunda bulunan tutumlarıyla sadece Fırat sularını kapsayan bir paylaşım antlaşması yapılması üzerinde ısrarcı taleplerde bulunurken, Türkiye, Fırat ve Dicle ve Asi nehirlerinin bölgesel sular olarak ele alınacağı bütüncül bir su yönetimi talebinde bulunmuştur.

Türkiye, Ortak Teknik Komite görüşmelerinde Fırat ve Dicle'nin tek bir havza olduğunu vurgulamış ve Asi nehrindeki sorunlarını da dile getirmiştir. Türkiye ayrıca bir işbirliği önerisi olarak "Üç Aşamalı Planı" 1984'de Teknik Komite'ye getirmiş ve bu araştırma ve alan projesi çerçevesinde havzada öncelikle su ve toprak kaynaklarının bir döküm çalışmasının yapılması ve bu çalışmadan elde edilen bulgular çerçevesinde bir tahsis anlaşmasına gidilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu çerçevede Türkiye'nin önerdiği, bir buçuk- iki senelik bir alan çalışması sonucunda havzada ne kadar suyun olduğunun ortaya çıkarılması, verilerin düzenli değiştirilmesi, verilerin eşgüdümünün yapılması ve bununla beraber toprak kalitesinin ve sulanabilir alanlarının ortaya çıkarılmasıdır. Ancak Irak ve Suriye Fırat'ın sularının üçte ikisinin Türkiye tarafından aşağı kıyıya bırakılmasını içeren bir paylaşım antlaşması konusunda ısrarcı olmuşlar ve OTK'nın da esasen bu antlaşmanın izlemesiyle meşgul olmasını talep etmişlerdir. Çatışan bu hedefler nedeniyle üzerinde uzlaşılan bir antlaşma ortaya çıkmamıştır. OTK çalışmalarına 1992'de ara vermiştir. Öte yandan su konusu daha üst düzeyde tartışılır ise belki bir çözüm bulunabilir yaklaşımıyla başbakanlar düzeyinde görüşmeler gerçekleşmiştir. Ancak 1990'lı yılların başında Türkiye-Suriye ilişkilerinin her açıdan zorluklar içermesi nedeniyle bir ilerleme sağlanamamıştır. Sınır aşan su politikasında en önemli dönüm noktası, Türkiye Suriye arasındaki bir kriz sonrası imzalanan ve güvenlik problemlerini çözen Adana Mutabakatı (1998) olmuştur. Bu durum tabii sınır aşan su kaynaklarının kullanımına ilişkin ilişkilere, havza yönetimine hemen yansımamıştır. Ama karşılıklı görüşmeler ve kurumlar arası iletişim sıklaşmış ve giderek daha önemli bir noktaya geliyor ve daha üst bir seviyeye çıkıyor. Bu arada hatırlamamız gereken bir nokta da bu havzada iki tane iki taraflı su paylaşım antlaşmasının da tüm bu müzakere süreçlerinin kapsamında ve dışında imzalan-

mış, karara bağlanmış olmasıdır. Biri 1987'de Türkiye-Suriye arasında ortak karma ekonomik komisyon sırasında yapılan bir antlaşmadır. Bir başka deyişle OTK'nın dışında bir girişimdir. Diğeri de Türkiye'nin olmadığı bir teknik komite toplantısında Suriye ve Irak'ın 1990 yılında imzaladığı yüzdeler üzerine bir andlaşmadır. Suriye, Fırat'ın yüzde 58'sini Irak'a bırakmaya razı olmuştur. 1987'de de Türkiye, Fırat'ın yarısını yani saniyede 500m³ suyu Suriye'ye bırakacağını, bunun geçici bir andlaşma olduğunu ama bu geçici kriterinin nihai tahsis andlaşmasına kadar olduğu vurgulanmıştır.

ORSAM: 1998 Adana Mutabakatı sonrası ve 2000'li yıllarda Türkiye-Suriye ilişkileri ne yönde ilerlemiştir ve bu durumun su sorununun çözümüne etkisi ne olmuştur?

Ayşegül KİBAROĞLU: İki taraflı anlaşmaları bir tarafa bırakarak, 98 sonrası yeni gelişmelere bakarsak: 98 Adana Protokolü dediğim gibi bir güvenlik protokolü, Türkiye'yi ciddi bir şekilde tatmin eden bir protokol, terörizmin Suriye'den kaynaklanmayacağını ya da bunu izleyebileceğini gösteren bir protokoldür. Aynı şekilde terörizmin liderinin Suriye'den çıkarıldığı ve bunun da önemli bir kazanım olduğunu düşünerek karşılıklı güven yapıcı ilişkiler başlıyor. 2000 yılı da Türkiye-Suriye ilişkileri açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Hafız Esad'ın cenazesine Cumhurbaşkanı Necdet Sezer'in katılması, bunun ilk defa Cumhurbaşkanlığı düzeyinde Suriye'ye yapılan bir ziyaret olması bakımından önemli bir gelişmedir. Diğer alanlarda önemli gelişmeler kaydedilmiştir: Örneğin, ekonomik ilişkilerde hızlı bir gelişme olmuştur, uzun yıllar sorun olan çifte vergilendirme, diğer ekonomik ilişkileri engelleyici vergiler kaldırılmış ve arka arkaya yapılan anlaşmalar ve sonunda da 2004'de Serbest Ticaret Antlaşması imzalanması ekonomik ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır. Bu siyasi ve ekonomik gelişmeler

sadece devletler arasında değil; özel sektörün ve sivil toplumun da katılımıyla genişlemiş ve güçlendirilmiştir. Türkiye ve Suriye arasındaki sınır aynı zaman da akrabalık ilişkilerini de ayıran bir sınırdır. Bu sınırın yavaş yavaş bu siyasi ve ekonomik ilişkilerdeki gelişmeler sonucunda aşılabilir bir sınır haline gelmesiyle, vizelerin kaldırılmasıyla sosyal ve kültürel ilişkilerin gelişmesinin önündeki engeller kaldırılmıştır. Bu ortamda suyla ilgili ilişkilerde bir canlanma göze çarpmaktadır. İlk girişim, 2001-2002 yıllarında Türkiye'den GAP İdaresi ve Suriye'nin toprak ıslahından sorumlu kuruluşu olan ve Sulama Bakanlığı bünyesinde bulunan Toprak Geliştirme Kurumu olarak Türkçe'ye çevirilebilecek olan General Organization of Land Development (GOLD) kuruluşunun, birbiriyle benzer hedefleri olan ilgili iki kurumun imzaladığı protokollerle ortaya çıkmıştır. Bu protokoller su paylaşımını konu alan anlaşmalar değildir ama işbirliğine yönelik yapıcı bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriye'nin uzun yıllar GAP'la ilgili karar-vericiler ve diğer siyasi aktörler düzeyinde sadece eleştiriler ve diplomatik protesto notalarıyla geliştirdiği ilişkilerden, işbirliği ortamına gitmediği 70li ve 80li yıllardan sonra bu iki protokolle Türkiye ve Suriye heyetleri GAP'ta zaman zaman da Suriye'de teknik görüşmeler gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bu protokollerden sonra oluşan ortamı büyük su projelerini yerinde görüp deneyimleri paylaşmak açısından samimi yaklaşımların geliştiği ve bürokrasiler arası bir işbirliği dönemi olarak tanımlayabiliriz. Bu iki protokolde de su paylaşımına atıfta bulunulmamıştır. Suyun kalkınmadaki yerini vurgulayan, kırsal kalkınmayla ilgili, ortak araştırma projeleri, uzman değişimi ve alan çalışmaları özellikle köylerde kalkınma nasıl sağlanabilir hedeflerini içeren anlaşmalardır. Hedeflenen faaliyetler üç başlık altında toplanmaktadır: eğitim, uzman değişimi ve ortak projeler. Başlıca çalışma konuları sulama, sulamanın katılımcı yönetimi, kırsal kalkınma, toprak ıslahı ve kullanımıdır.

Örneğin Suriye toprak ıslahı konusunda oldukça deneyim kazanmıştır. Suriye toprakları özellikle Fırat nehri çevresinde kireçli ve cipsli unsur içerdiği için, yıllar boyunca topraklarını ıslah ederek sulama sistemlerinin yapımı için uygun biçime getirmek için çaba göstermiştir. Öte yandan Türkiye de GAP kapsamında su ve toprak kaynaklarına dayalı çok sektörlü ve entegre bir kalkınma gerçekleştirmeye çalıştığı için bu çerçevedeki deneyimlerini bu iki protokol kapsamında paylaşmak yoluna gitmiştir. Her ne kadar bu protokoller 2002 sonrası dönemde somut uygulamalara dönüşmeler de, hedeflenen projeler gerçekleşme de iki kurum arasında karşılıklı danışma ve diyalog sürmüştür. Sonraki dönemde bu iki kurum arasındaki ilişki daha somut, daha üst düzey ilişkilere temel olmuştur. 2007'den bu yana gözlemlediğimiz su ve toprak kaynakları ve çevreyle ilgili bakanlıklar arasında (Türkiye Çevre ve Orman Bakanlığı, Irak Su Bakanlığı, Suriye Sulama Bakanlığı) bakanlar düzeyinde ve bürokratik seviyede işbirliğini yürüten bir kurumlar ağı oluşmuştur. 2009'da İstanbul'da düzenlenen Dünya Su Forumu'nun hazırlıklarının başladığı 2007 yılında üç ülkenin su yönetimiyle ilgili bakanları çeşitli uluslararası toplantılar kapsamında görüşmelere başlamışlardır. Takip eden dönemde bu görüşmeleri sürekli bir görüşme platformuna dönüştürmüşler ve özellikle havzada yaşanan şiddetli kuraklık sorunuyla baş edebilmek için sık sık bir araya gelmişler ve soruna çözüm bulmaya çalışmışlardır. Bu görüşmelerde meteorolojik ve hidrolojik veri değişiminin gerekliliği de vurgulanmıştır. Suriye ve Irak'ın reddetmesinden dolayı Üç Aşamalı Plan geçmişte uygulanamamıştır ama bu görüşmeler kapsamında Plan'ın hedeflerine benzer konular tekrar gündeme gelmiştir.

Bunun da ötesinde Türkiye 2008-2009 döneminde güney komşularıyla ilişkilerini kurumsallaştırma adına ciddi bir atağa geçmiştir. Türkiye gelişen bu ilişkiler ağını kalıcı, süre-

li, ortak, yüksek düzeyli stratejik konseylerde somutlaştırma yoluna gitmiştir. Türkiye-Suriye arasında 2009 Aralık ve Türkiye-İrak arasında 2009 Eylül aylarında toplanan yüksek düzeyli stratejik işbirliği konseyi bakanlar toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu konseyler, başbakanlar ve devlet başkanları nezdinde toplanmışlardır. Kurulan konseyin yapısı, yılda en az bir kere devlet başkanları düzeyinde ve en az yılda üç kere bakanlar düzeyinde ilgili bakanların katılımı ile toplanmasını içermektedir. Bu toplantılarda sadece su tartişılmamaktadır. Sosyo-ekonomik kalkınma konuları “suyu” da içerecek biçimde ele alınmış ilgili hemen hemen bütün bakanların katılımıyla ortak kabine denilen bir oluşum yapılandırılmıştır. Bu toplantılar sonucunda hükümetler tarafından bağlayıcılığı taahhüt edilen mutabakat metinleri (ikili anlaşmalar) imzalanmıştır. Bu iki toplantıda Irak’la 48, Suriye ile 50 protokol imzalanmıştır. Bu protokollerin bir kısmı su konusuna değinmektedir. İlk toplantılardan sonra yapılan açıklamalar önemli çünkü Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Suriye ile imzalanan 50 protokol ve Irak’la imzalanan 48 protokol arasında en önemli olanları su, güvenlik ve enerji protokolleri olduğunu ve bu protokollerin acilen uygulamaya geçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu da gösteriyor ki su hem diğer sosyo-ekonomik ilişkilerin içinde yer alıyor hem de politik ve güvenlikle ilgili yüksek seviyeli konular arasında yer alan üç konu arasında acilen ele alınması gereken konular arasında değerlendirilmektedir. Türkiye-Suriye arasında suyla ilgili imzalanan protokollere baktığımız zaman ülkelerin pozisyonlarında değişim olduğunu görüyoruz. Çünkü bu görüşmelerde Suriye, Asi ve Dicle’yi konuşmakta sakınca görmemiştir. Asi’deki ve Fırat-Dicle nehirlerinden Türkiye’nin ve Suriye’nin ihtiyaçları ön plana çıktığı ve ciddiyetle ele alındığı için o eski katı tutumlar geri plana bırakılmış ve protokolleri görüşen heyetler bu havzalardaki meseleleri bir arada ele almışlardır. Asi ile il-

gili olan Türkiye’nin taleplerini cevap verecek olan ortak bir barajın sınırda yapılmasını öngören (Dostluk Barajı) bir protokol imzalanmıştır. Dicle nehriyle ilişkin yapılan protokol ilginç bir gelişmedir çünkü daha önceleri 70’li ve 80’li yıllarda Suriye Dicle’yi görüşmek istememiş ve bu nehirle ilgili bir talepte de bulunmamıştır. Ancak yıllar geçtikçe Suriye’nin büyüyen nüfusu ve kalkınma hedefleriyle, Dicle nehrinde geliştirmeyi planladığı sulama projeleri nedeniyle, Dicle suyundan talebi artmaya başlamıştır ve özellikle 2000’li yılların başından buyana Suriye’de Kuzey Doğu sulama projesi ciddi bir boyut almıştır. Burada 150 bin hektarlık alanın sulanması planladığı için konuyu Türkiye ve Irak’la konuşmak durumunda kalmıştır. Dicle nehri, Suriye-Türkiye, Suriye-İrak arasında sınır yapan bir sudur. Aslında sınırların kısa bir bölümünü oluşturmaktadır. Ama Türkiye’den çıktıktan sonra bu geçtiği mesafede ciddi miktarda su akmaktadır ve Suriye’nin bu suları sulama projeleriyle kanalizasyon imkanı var. 2002’de Irak ve Suriye, Dicle nehri Türkiye’den çıktıktan sonraki bölümünde su pompalamasına sıcak baktığını vurgulayan iyi niyetini gösteren bir protokol imzalamıştır ve bu protokol ile Suriye, Dicle nehrinden yılda 1,2 milyar metre küp su pompalama imkanına sahip olmuştur. Benzer bir Protokol Türkiye ve Suriye arasında da imzalanmış ve Suriye Dicle’den su pompalama konusunda iki komşusunun da onayını almıştır. Diğer iki protokolda daha genel konular içermekle beraber günümüzde su konusunun yönetimi konusunda gelişmiş ülkelerin de önem verdiği en önemli konular olarak ortaya çıkan, kuraklıkla mücadele ve su kalitesini iyileştirme konularını içermektedirler. Bu konularda da tarafların somut hedefleri bulunmaktadır. 2009 yılı sonunda imzalanan bu protokoller 2010’da bakanlıklar nezdinde ki çalışma gruplarına devredilmiştir. Özellikle su kalitesini iyileştirme konusunda Türkiye’de Çevre ve Orman Bakanlığı, Suriye’nin ilgili Sulama ve Çevre Bakanlığları,

Fırat Nehri ve Asi nehrinin kollarında su arıtma tesisi yapımıyla ilgili ön anlaşmalara varmışlardır. Şimdi bu anlaşmaların uygulama, projelendirme safhasındayız. Bu noktada bir hususa dikkat çekmek gereklidir. Asi nehrinde yapılması öngörülen atıksu arıtma tesisleri ile beraber Fırat ve Dicle'nin kollarında için de benzer tesislerin yapımı gündemdedir. Türkiye atık su arıtma tesislerini Çağçağ ve Cullap nehir kollarında yapılmasına destek verecek, Suriye'den de beklenen Asi'de de aynı şekilde kirliliği arıtabilecek tesislerin yapılmaya başlanmasıdır. Buradaki önemli husus: Asi nehir havzası ve Fırat-Dicle nehir sistemleri arasında anlaşma ve uygulamalarda bir ilişki ve karşılıklık esasının benimsenmiş olmasıdır. Irak'la olan ilişkilerde imzalanan 48 protokolden suyla ilgili olanı daha genel terimler içermektedir: Türkiye-Irak arasında özellikle hidrolojik ve hidrometeorolojik verilerin değişimi ve suyun verimli kullanımının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca su kalitesinin iyileştirilmesi öngörülmektedir. Protokoller (mutabakat metinleri) henüz Resmi Gazetede yayımlanmadı. Su konusunda yapılan protokollerin içeriğinin araştırmacı ve akademisyenler tarafından dikkatle incelenip gelecekte neler getirebileceği konusunda kestirmelerde bulunmak önemlidir.

Suyla ilgili ilişkilerin işbirliği platformunda yürütüldüğü dikkat çekmekte ve kıyıdaşların söyleminde bir takım kavramsal değişimler var. Daha önce hakların öncelikle vurgulandığı: Suriye ve Irak'ın tarihi haklarını ve Fırat'ın üçte ikisini talep ettikleri "paylaşım" retoriği değişmiş artık daha çok acil su ihtiyaçlarının vurgulandığı bir anlayış benimsenmeye başlanmıştır. Elbette hala üç ülke nezdinde su haklarının tanınması ve korunması esastır. Geçmişte yapılan ve su haklarını tanımlayan 1987 ve 1990 protokolleri uygulama sürecinde başarılı olmamış ve tarafları tatmin etmemişlerdir. Türkiye 1987 Protokolü ile Suriye'nin su hakkını Fırat'ın yarısını (500m³/saniye)

vererek çoktan tanımıştır. Ancak bu protokollerin büyüyen su problemlerine cevap veremediği de ortaya çıkmıştır. Su haklarının tanınması her anlamda önemlidir ama sınıraşan suların yönetiminde kuraklıkla mücadele, su kirliliğinin önlenmesi, eşgüdüm sağlanması ve havza bazında yönetiminin sağlanabilmesi daha öncelikli olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle su haklarının tanınması ve üç ülkenin eşgüdümsüz politikalara devam etmeleri su sorunlarının çözümüne katkıda bulunmamaktadır. İhtiyaçlara odaklanması ise kapsamlı ve uzun erimli işbirliğine olanak sağlayacaktır. Nitekim Eylül 2009'da Türkiye, Irak ve Suriye ilgili bakanları Ankara'da bir araya gelerek kuraklığın yıkıcı etkilerini hafifletebilmek amacıyla Fırat'tan su salım programını konuştular. Bu toplantı sonucunda Türkiye Fırat'tan 500 metre³ de üstünde 550 metre³ su vermeyi kabul etti. Ekim, Kasım aylarında Aralığa kadar Türkiye Suriye'ye daha fazla su bıraktı. Atatürk Barajı'nın operasyon sisteminde değişiklik yapıldı. Daha az enerji üretildi ve daha fazla su salımı sağlandı. Böylelikle, Türkiye, Suriye ve Irak'tan gelen acil su ihtiyaçlarına yönelik talebe derhal cevap vermiş oldu. Çünkü bu ikili protokoller bazı önemli ihtiyaçlara cevap verecek şekilde yapılsa da havzanın tamamının yönetimini kolaylaştıracak bir anlaşma değil. Kendi içinde bütünlükleri var ancak nihayetinde bunlar ikili protokoller havza sularının etkin ve adil kullanımının tam anlamıyla sağlanabilmesi için tüm kıyıdaşların katılımıyla bir düzenleme yapılması gerekecektir.

ORSAM: Son zamanlarda bu doğrultuda ki Türkiye'nin girişimleri nelerdir?

Ayşegül KİBAROĞLU: Ortak Teknik Komite yeniden canlandırılıyor, 1992'den buyana toplanamayan Komite 2007 yılından itibaren yeniden toplanmaya başladı. Mutabakat metinleri de OTK'da formüle edildi. Toplanmaya da devam edeceği vurgulanıyor. Özellikle veri

değişimi, verilen toplanmasında ve analizinde bir standarda gidilmesi konusunda ülkeler arasında işbirliği mekanizmasının kurulacağı ve özellikle miktara ilişkin verilerin toplanması, ölçülmesi ve değerlendirilmesiyle ilgili bir çalışma grubunun yapılandırıldığı dikkat çekiyor. Sonuçlarının ne olacağını zamanla izleyeceğiz ama bu konudan başlanmış olması önemli. Çalışma grubu toplantılarında Türkiye Üç Aşamalı Planı gündeme getirmiş olabilir. Çünkü bu yaklaşımın (verilerin eşgüdüm ve işbirliği içinde toplanması) başlangıcı o plandadır. Ama “Üç Aşamalı Planda” su kalitesi, kirlilik, çevre koruma konuları yoktu. 1980’lerin dünyasında su kalitesi ve çevre koruma konuları hemen hemen hiçbir gelişmekte olan ülkenin veya birçok gelişmiş ülkenin gündemlerinde yoktu zaten. Şimdiki veri değişiminde Türkiye’nin Avrupa Birliği sürecinde geliştirdiği yeni yasalar ve uygulama sürecinde ön plana çıkan su kirliliğini önleme ve çevre koruma konuları ön plana çıkmaktadır. Zaten Türkiye’de de su konularının Çevre ve Orman Bakanlığı altında yönetildiği için çevre ve kalite unsurlarının artarak sınıraşan su müzakerelerinde yerini alacağını tahmin ediyorum. Türkiye-Suriye arasında imzalanan su kalitesini iyileştirilmesini içeren protokol aslında bunu kapsar durumda. Bu protokolü formüle ederken Çevre ve Orman Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı’yla beraber esasında Su Çerçeve Direktifi kriterlerini, Türkiye’nin bu alanda uyumlaştırma çalışmalarında uygulamaya çalıştığı kriterleri ve parametreleri kullanmışlardır. Bu önemli ve iyi bir gelişmedir. Türkiye’de yeni yasal süreç çerçevesinde 25 havzada su kaynakları kalitesini ölçme, izleme ve iyileştirme amacıyla çeşitli faaliyetler başlayacaktır. Bu çalışmaların Fırat ve Dicle

havzasında da uygulanacağı ve bu yeni politikaların havzada su kullanım uygulamalarına yansıtacağı öngörülebilir. Bu yeni yaklaşım sonucunda nehirlerin korunması ve gelecek kuşaklara daha temiz ve yeterli miktarda aktarılabilmesi mümkün olabilecektir.

ORSAM: Türkiye-Suriye ilişkilerinde ortaya çıkan gelişmeleri ve bu gelişmelerin suya etkisini Irak ile olan ilişkilerde görülebilmesi mümkün mü?

Ayşegül KİBAROĞLU: Türkiye Suriye ilişkileri oldukça kontrollü, güven artırıcı önlemlerle zenginleştirilmiş ve iki liderin özellikle yapıcı ilişkileriyle giderek kalıcı bir işbirliği yolunda ilerlerken, Türkiye-Irak ilişkilerinde bazı gölgeler bulunmaktadır ve bu gölgeler suya da yansımaktadır. Irak Parlamentosu 2009 yılında aldığı kararla Irak’ın Türkiye ve Suriye ile gerçekleştireceği tüm siyasi, ekonomik anlaşmalarda Irak’ın su hakları tanınması gerektiği aksi takdirde bu anlaşmaların onaylanmayacağını belirtmiş ve bu karar gelişen işbirliği atmosferi için rahatsız edici bir durum yaratmıştır. Çünkü Türkiye, Irak’la bir yandan güvenlik alanında ve ekonomik alanda ilişkilerini hızla geliştirmeye çalışmakta ve bu amaçla çeşitli anlaşmalar imzalanmaktadır. Ancak bu anlaşmaların onaylanmasıyla ilgili Irak parlamentosunun çekincesinden dolayı problemler ortaya çıkmaktadır.

ORSAM: Değerli görüşlerinizi paylaştığınız için teşekkür ederiz.

** Bu söyleşi 18 Şubat 2011’de Ankara’da ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Tuğba Evrim MADEN tarafından gerçekleştirilmiştir.*

**BEŞİNCİ DÜNYA SU FORUMU
BÖLGESEL SÜREÇ KOORDİNATÖRÜ
HAMZA ÖZGÜLER: “İSTANBUL
ULUSLARARASI SU FORUMU
BÖLGEMİZİN EN ÖNEMLİ
OLUŞUMLARINDAN BİRİDİR”**

25 Mart 2011

2009 yılında 5. Dünya Su Forumu'na ev sahipliği yapan Türkiye, şimdi de 3-5 Mayıs 2011 tarihlerinde İstanbul Uluslararası Su Formu'na hazırlanıyor. 2009 yılında başarılı bir organizasyona imza atan DSİ'de “Türkiye ve Civarı” Bölgesel Süreci Koordinatörü Hamza Özgüler, İstanbul'daki toplantının Türkiye ve bölgesinin su alanındaki en önemli oluşumlarından biri olduğunu anlattı. Halen DSİ Etüd ve Plan Daire Başkanlığı Uluslararası Hidrolojik Faaliyetler Şube Müdürlüğü görevini yürüten Özgüler, İstanbul Forumu'nun, bölgesel su önceliklerine odaklanmasının ve Dünya Su Forumlarının bölgesel bileşeniyle bağlantılı olarak Stokholm Dünya Su Haftası ve Singapur Su Günleri gibi uluslararası bir etkinlik şeklinde düzenlenmesinin öngörüldüğünü bildirdi.

ORSAM: Bize kendinizden kısaca söz eder misiniz?

Hamza ÖZGÜLER: Sorularınıza Beşinci Dünya Su Forumunda Tematik Süreç ve Bölgesel Süreç ilgilisi olmamın yanı sıra, İstanbul Uluslararası Su Forumu Yönlendirme Komitesi üyesi olarak cevap vermeye çalışacağım.

1984 yılında İTÜ Meteoroloji Mühendisliği Bölümünden lisans diplomasını aldıktan sonra, DSİ Genel Müdürlüğünde meslek hayatına başladım. 1988-1989 döneminde IHE-Delft'te hidroloji eğitim programına katılım sağlayarak diploma almaya hak kazandım. 2001 yılında Hacettepe Üniversitesi Çevre Bilimleri Dalından Yüksek Lisans derecesini

aldım. Halen, DSİ Etüd ve Plan Dairesi Başkanlığı bünyesinde kurulu bulunan Uluslararası Hidrolojik Faaliyetler Şube Müdürlüğünü yapmaktayım. Görevim gereği çeşitli BM kurumları ve uluslararası su teşkilatlarıyla yakın iletişim halindeyim. Beşinci Dünya Su Forumu'nun yapılması sürecinde tematik iletişim noktası ve bölgesel koordinatör olarak Forum hazırlık süreci çalışmalarında bulundum.

ORSAM: Hem Dünya Su Forumu hem de İstanbul Uluslararası Su Forumu'nun hazırlık sürecinde rolü olan Şubenizden bahsedebilir misiniz?

Hamza ÖZGÜLER: Ülkemizde yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının gözlenmesi, geliştirilmesi ve yönetimi konularında çeşitli faaliyetleri sürdüren DSİ Genel Müdürlüğü, su kaynaklarıyla ilgili uluslararası hidrolojik faaliyetlerin yürütülmesi ve temsili açısından da çok önemli rol üstlenmiş bulunmaktadır. Bu çerçevede DSİ Genel Müdürlüğü Etüd ve Plan Dairesi Başkanlığı bünyesinde Uluslararası Hidrolojik Faaliyetler Şube Müdürlüğü 2003 yılında önce Birim olarak, 2007 yılında da Şube olarak DSİ Teşkilat şemasına dahil olmuştur. Söz konusu Birim, uluslararası su kurumlarıyla yakın iletişim halindedir.

ORSAM: 5. Dünya Su Forumu'na ev sahipliği için Türkiye'nin seşilme sürecini ve bu hedefe yönelik çabalardan kısaca bahsedebilir misiniz?

Hamza ÖZGÜLER: Beşinci Dünya Su Forumu ev sahipliğinin ülkemize kazandırılması uzun zamana yayılan, birbirlerini takip eden ve tamamlayan belirli kademelerden teşkil bir proje niteliğindedir. DSİ, Dünya Su Konseyi'ne 2000 yılında üye olmuştur. DSİ liderliğinde Türk grubu Dünya Su Konseyi yönetim kademelerinde etkin görevler almıştır. DSİ Genel Müdürlük Makamları her dönem konuya azami özen göstermişler, bu hususta ülke çapında ilgili kurumlar nezdinde gerekli eşgüdümü sağlamışlardır. Ülkemizin Forum'a adaylığı ilk önce 2003 yılında gündeme gelmiştir, ancak o zaman yapılan seçim lehimize sonuçlanmamıştır. Buna rağmen, DSİ Dünya Su Konseyi ile iletişimlerini kesmemiştir. O zamanki Genel Müdürümüz, şimdiki Bakanımız Sayın Prof. Dr. Veysel Eroğlu'nun liderliğinde adaylık ve hazırlık süreci ilgili kurumlarca çok etkin olarak takip edilmiştir. Bunun neticesinde, 2006 yılındaki adaylığımızda, Dünya Su Konseyi Yönetim Kurulu'ndan büyük çoğunlukla destek kararı çıkmıştır.

ORSAM: İstanbul 5. Dünya Su Forumu Türkiye'nin su politikalarını diğer ülkelere anlatmasında nasıl bir fayda sağlamıştır, özellikle sınıraşan sularında kıyıdaşları ile ilişkilerinde etkili olmuş mudur?

Hamza ÖZGÜLER: Son yıllarda ülkemizin sınıraşan su politikalarının Türkiye'nin genel dış politikası ilkeleri çerçevesinde ele alındığı ve geliştirildiği malumdur. Bu çerçevede, komşu ülkelerle yoğun iletişimler ve işbirliği faaliyetleri geliştirilmekte ve çeşitli projeler uygulamaya konulmaktadır. Beşinci Dünya Su Forumu, esasında, Ülkemizin liderliğinde gerçekteşen bu diyalog ve işbirliği zeminini pekiştiren bir ortam olma niteliğini haizdir.

ORSAM: Diğer Su Forumları ile kıyaslayarak İstanbul 5. Dünya Su Forumunu değerlendirebilir misiniz?

Hamza ÖZGÜLER: Beşinci Dünya Su Forumu'nun ana teması sorunlara ve çözümlere "köprü" olmaktı. Gerçekteştirilen çok başarılı bu etkinlikle, Forum haftasında suyun bizatihi kendisinin köprü olduğuna şahit olduk. Dünya su kamuoyunu, Türkiye olarak, suyun birleştirici yanı ile yakınlaştırabildik. Halicin iki yakasını, Sütlüce ile Feshane'yi birleştiren tarihi Galata köprüsü gibi, Beşinci Dünya Su Forumu da kıtaları, insanları, düşünceleri, deneyimleri birleştirdi; Dünya'da suya ilişkin bir görüşü olan herkesi bir araya getirdi; su için suyumuzun korunması için sorunları ve çözümleri birbirine yakınlaştırdı. Kısaca ifade etmek gerekirse, suyun ortak dilimiz olduğunu ve dünyanın geleceği olduğu hususu Beşinci Dünya Su Forumu haftası ile bir kez daha tespit olunmuş, Dünya genelinde su meselesi politik gündemin ilk sıralarında yerini almıştır. Devlet ve Hükümet Başkanlarının katıldığı Su Forumu Dünyaya en üst düzeyde gerekli mesajları vermiştir.

ORSAM: Fransa, Marsilya'da yapılacak 6. Dünya Su Forumu için yapılan hazırlıklardan söz edebilir misiniz?

Hamza ÖZGÜLER: Altıncı Dünya Su Forumu, 12-17 Mart 2012 tarihleri arasında, Fransa'nın Marsilya kentinde gerçekteştirilecektir. 6. Forum'un ana sözü, "çözümler zamanı" olarak belirlenmiştir. 6. Dünya Su Forumu süresince faaliyetler Siyasi Süreç, Tematik Süreç, Bölgesel Süreç, Yerel İdareler-Vatandaşlar Süreci şeklinde 4 ana süreç başlığı altında toplanacaktır. Tematik Süreç Komisyonunun Başkanlığı Sayın Prof. Dr. Doğan Altınbilek hocamız tarafından sağlanmaktadır.

ORSAM: 3-5 Mayıs 2011, İstanbul Uluslararası Su Formu fikri nasıl oluştu, amacı nedir ve tekrarı yapılacak mı?

Hamza ÖZGÜLER: İstanbul Uluslararası Su Forumu, 5. Dünya Su Forumu hazırlık sürecinde fiili olarak oluşmuş, 2009 Şubat ayında ilk toplantısını yapmıştır. İUSF'nun, Beşinci Dünya Su Forumu sürecinde oluşan bilgi birikimlerinin bir ileri safhaya getirilerek daha kapsamlı ve kurumsal bir çerçevede kalıcı olmasının sağlanması ve devamı fikri Çevre ve Orman Bakanlığımızın yönlendirmesi çerçevesinde DSİ Genel Müdürlüğünce geliştirilmiş ve uygulamaya konmuştur. Dünya Su Forumlarından 1 yıl önce, her 3 yılda bir yapılmakta olan İstanbul Uluslararası Su Forumu, ülkemiz ve bölgemiz için su alanında en önemli oluşumlardan biri olarak görülmektedir. İstanbul Forumu'nun, Bölgesel su

önceliklerine odaklanması, Dünya Su Forumlarının bölgesel bileşeniyle bağlantılı olarak, Stockholm Dünya Su Haftası ve Singapur Su Günleri gibi uluslararası bir etkinlik şeklinde düzenlenmesi öngörülmektedir. Bu çerçevede, 2. İstanbul Uluslararası Su Forumu da DSİ Genel Müdürlüğü tarafından 3-5 Mayıs 2011 günlerinde İstanbul'da Haliç Kongre Merkezinde düzenlenecektir.

ORSAM: Bizlere vakit ayırdığınız için teşekkür ederiz.

**Bu söyleşi 10 Mart 2011'de DSİ'de, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Tuğba Evrim MADEN tarafından yapılmıştır.*

PROF. DR. SENCER İMER:
 “ORTADOĞU’DAKİ SON GELİŞMELERDE
 SU POLİTİKALARININ ETKİSİ
 DİKKATTEN KAÇIRILMAMALI”

08 Nisan 2011

Aksaray Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve İ.İ.B.F. Dekanı Prof. Dr. Sencer İmer, ORSAM Su Araştırmaları Programı’nın sorularını yanıtladı. İmer, Ortadoğu’daki su meseleleri bağlamında birçok konuya temas ederek suyun bölge siyasetindeki önemini anlattı. Türkiye’nin geçmişte Ortadoğu’daki su sıkıntısının aşılması için gösterdiği çabalara ve İsrail’in su politikalarındaki ince manevralarına vurgu yapan İmer, Ortadoğu’da halk isyanlarıyla başlayan ve uluslararası müdahaleye varan olaylara farklı bakış açılarıyla da bakılabildiğini söyledi. İmer, Libya ve Mısır’ın su projeleriyle İsrail bağlantısına dair ilginç noktalara dikkat çekti.

ORSAM: Türkiye’nin su kaynakları açısından durumu ve Ortadoğu ile ilişkilerini değerlendirilebilir misiniz?

Sencer İMER: Su konusunda bölgemizi ve Türkiye’yi konuşacak olsak eğer, bölgemiz kişi başına düşen su bakımından dünyada en az suyun düştüğü bölgedir. Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgelerine göre iyi durumda olan ülkeler Türkiye, Irak ve Lübnan’dır. Genel anlamda baktığımızda, Irak işgal edilmiş durumdadır, Lübnan ise İsrail’in her an yukarı doğru çıkıp Litani nehrini topraklarına katacak şekilde bir hareket yapabilme olasılığının sıkıntısı içindedir. Türkiye bölücü terör örgütü sorunu yaşamaktadır. Bölücü terör örgütünün faaliyetlerinin yoğunlaştığı dönemi incelediğimizde, 1980’lerde Atatürk Barajının yapıldığı tarihte terör örgütünün faaliyete geçtiğini görmekteyiz. Bu durum bir tesadüf değildir. Terör örgütünün faaliyeti o zaman ki Suriye hükümeti tarafından, Suriye Cumhur-

başkanı Hafız Esat tarafından desteklenmiştir. Tabii bu açıkça yapılmadı ama terör örgütünün kampları orada yer alıyordu ve orada ikaamet ediyorlardı. Öcalan Şam’da oturuyordu. Niye böyle oluyordu? Suriyelilerin şöyle bir endişesi vardı; eğer Atatürk Barajı yapılırsa, büyük su miktarı tutulacak, büyük su miktarı tutulduğu zaman da, Fırat nehrinden bize su verilmeyecek ve bizde susuz kalacağız. Yani suyun miktarı ile ilgili korku söz konusuydu. Sonra ne oldu? Bu terör örgütünü faaliyete sokarak ve uluslararası girişimlerle bu barajın yapılması engellenmeye çalışıldı. Türkiye ise bu dönemi büyük bir başarı ile yürüttü. Gerek finansal, gerekse, inşaat faaliyetlerini sürdürdü. Ama bunu yaparken Türkiye dışarıya şu mesajları da verdi. Su tutma safhasına geldiğinde de göreceksiniz biz size sıkıntı yaratmayacağız. Ayrıca, biz iyi niyetimizi ortaya koymak için size birkaç öneride bulunalım. Üç aşamalı olarak, su envanterini yapalım, toprak envanterini yapalım ve uygun bitki dizaynını çizelim ve bu topraklarda Suriye, Irak ve Türkiye’de sudan toplu olarak faydalanılacak bir ortam hazırlayalım. Bu maalesef hem Suriye hem Irak tarafından kabul edilmedi. Bunun dışında Özal’ın barış projesi olarak da anılan Akdeniz’den akan Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin tutularak bu suyu bir doğu hattından ya da batı hattından Ortadoğu’ya taşı-

yama fikri de sunulmuştur. Bu iki hat için yapılacak olan yatırım 24 milyar dolar civarında bir yatırımdı. Batı hattı, Türkiye, Suriye, Ürdün, İsrail ve Suudi Arabistan'dan Mekke'ye kadar gidiyordu. Doğu hattı da, yine Türkiye, Suriye, Irak ve Birleşik Arap Emirliklerine kadar gidiyordu. Yani toplam olarak, 12 milyon insanın su ihtiyacını karşılayabilecek bir projeydi bu. Türkiye bu sudan para kazanmayacaktı. Bütün mesele Ortadoğu'nun sıkışık olan su meselesini çözmek ve iyi niyetimizi ortaya koymaktı. Bu proje, maalesef kabul edilmedi. 24 milyar dolar finanse edilemeyecek bir para değildi. O ülkelere imkan sağlayabilecek bir projeydi. Boruların sağlanması, oradaki pompa işlerinin yapılması bakımından bir yatırımdı. Neden yapılmadı? Çünkü Türklerin böyle bir iş için su dağıtım şebekesini kontrol etmek suretiyle, onların iç politikalarına müdahale edeceklerini düşündüklerini söylediler. Ayrıca İsrail'in bundan yararlanabileceğini söyleyip uzak durdular. Türkiye bu konuda önemli bir girişim daha yaptı. Bu girişim Manavgat projesiydi. Manavgat'ın projesi içinde Gama iş başındaydı. Bu proje için 150 milyon dolar yatırım yapılmıştır. 100 milyon metreküp işlenmiş su, 100 milyon metreküpte ham su, toplam olarak da 5 kilometreküplük bir oranla, suyu alıp işleyip Ortadoğu'da ihtiyacı olan ülkelere vermek amaçlamıştı. Libya bunu ciddi oranda düşündü. Çölün ortasından su getirmek yerine bunu kullanayım diye düşündü. Ama çölden gelen su daha ucuza geldiği için onu tercih etti. İsrail buna talip oldu bildiğiniz gibi. İsrail bu suya talip olmasına rağmen, ama gerçekleştirmedi. Biz metreküp başına taşıma harici 20 USD cent civarında bir fiyat önermiştik. Onlar 10 cent olarak düşündüler. Ama şimdi siz, Ankara'daki su hesabınızı kontrol etseniz en düşük tarifede 1 dolar civarında bir maliyetinizin olacağını göreceksiniz ve bu hiçte pahalı bir fiyat değildi. İsrail niçin bunu kabul etmedi? Uzun zaman Dışişleri Bakanlığı bu projeyi İsrail'e tahsis edilmiş bir proje olarak gördü. Onun için bunu bölgedeki

diğer talep eden yerel yönetimlere bırakmadı. Ama sonunda İsrail bu işten vazgeçti. Fakat İsrail bu işten sürekli olarak mı vazgeçti? Bana sorarsanız, hayır. Çünkü İsrail'in uzun vadeli projeleri bu sudan faydalanmayı gerektiriyor. Hatta İsrail'in, Manavgat çayının bütün sularına ihtiyacı olduğunu da biliyoruz. Belki de İsrail'in o fiyat üzerinde durması bundan ileri geliyordu. 20 cent yerine 10 cent olsaydı vermiş olacağı para da yarı yarıya olacaktı. Bana sorarsanız Seyhan ve Ceyhan projesi bitmiş bir proje değil. Bitmiş görünebilir şu anda ama gelecekte bu projenin tekrar hayata geçebileceğini düşünüyorum. Çünkü o suya Ortadoğu'daki ülkelerin kesinlikle ihtiyacı var. Fırat nehri üzerindeki Atatürk Barajı 1992'de bittikten sonra akıllı bir su tutma politikasıyla hiçbir şekilde Suriye susuz bırakılmadan gerçekleştirildi. Zaten Turgut Özal, Suriyelilere bir jestte bulunarak 500 metreküp saniye su vermeyi taahhüt etti. Bu Türkiye'nin bir taahhüdü etmişti. Yıllık olarak hesaplıyorsanız, aşağı yukarı 15 milyar metreküp demektir. Yani Fırat nehrinin sularının yarısı demektir. Acaba bu doğru bir tahsis midir? Bugün için yarısı gibi görünen su yarın bir gün iklim değişikliği veya başka sebeplerle su miktarında bir azalma olursa, yani 30 kilometreküplük su, 20 kilometreküpe düşerse GAP'ta yapabileceğiniz ekonomik faaliyetler sınırlanmış olacaktır. Bu bakımdan doğru bir çözüm gibi görünmüyor. Hatta Suriyeliler, bu rakamı 500 değil 700 metreküpe kadar çıkarmak istiyorlar. Böyle yaptığımız zamanda su miktarını 15 kilometreküpten, 19 kilometreküpe çıkarmak istiyor o zaman da Türkiye'ye hiç su kalmıyor.

Metreküp yerine yüzde olarak hesaplanabilir. Çünkü metreküp hesabı sorun çıkarmaktadır. Üç aşamalı plan da onu belirtiyordu.

Burada tıpkı Amerika ile Meksika arasında Kolarado nehri çözümünde olduğu gibi, Amerikalılar Meksikalılara suyun %10'unu tahsis etmişlerdi %90'ını kendileri kullanıyorlardı.

%10-15 neyse ama bir oran var o miktarda bir oynama meydana geldiği zamanda oran üzerinden o suyu tahsis ediyorsunuz ve o zaman da böyle bir problem çıkmıyor. Bunun uzun vadeli Suriye ve Türkiye ilişkilerinde dolayısıyla Irak'ında buna dolaylı olarak dahil olması lazım bunların düşünülmesi lazım. Böyle sabit bir sayının tahsisinde yanlışlık yapıldığı kanaatini taşıyorum.

Lübnan'da Asi nehrinde Lübnan ile Suriye arasında anlaşmada eğer miktar azalırsa ona göre tekrar oranlama yapılacak maddesi yer almaktadır. Anlaşma rakam üstünden ama bir oranlama da mevcut.

Oranlama dediğiniz zaman oradaki su miktarına bağlılığını ortaya koyuyorsunuz. Doğru olan oradaki su miktarına bağlı olarak bir oranlama belirlemektir. Sabit bir sayı 500 metreküp koyup da, 15 milyar metreküp/yıl tahsis ettiğiniz zaman böyle sıkıntılara kapı açmış oluyorsunuz bu kapıları açmamak lazım bu çok önemli.

ORSAM: Acaba protokol antlaşmaya dönecekse, bu şartlar değişebilir değil mi?

Sencer İMER: Bu yeniden görüşülebilir ama bizim buraya dikkat çekmemiz gerekiyor. Çünkü bu dikkati çekmediğimiz takdirde bu yanlışta yeşil ışık yakmış oluyoruz. Türkiye suyunu hepsini kullansın Suriye'ye su kalmasın anlamında söylemiyorum ben bunu en azından insanların barış içinde yaşarken bu sudan en iyi nasıl istifade edeceklerse, öyle istifade etmelerini sağlamak için söylüyorum. Burada iki tane unsur ortaya çıkıyor. Bakınız suyun taksiminden başlayıp, ikincisi su tutmanın getireceği problemlerden bir terör örgütünün desteklenmesine kadar baktığımızda bu Türkiye'ye nelere mal oluyor, büyük kayıplar söz konusu, maddi kayıpları bir tarafa koyun kaç tane insan hayatına mal olmuştur bu durum. Dahası bunu komşu bir ülke des-

tekledi. 1997'de Kara Kuvvetleri Komutanının yaptığı açıklamadan sonra terör örgütü başı oradan kaçtı arkasından da Türkiye'ye getirilip hapishaneye kondu. Buradan şu ortaya çıkıyor ki devletler çıkarlarını korumak için terör örgütleri ile işbirliği yapabiliyorlar. Siz terör örgütü gibi başka hedefleri olan bir organizasyonu bu amaçlar için kullanırsanız, başkaları da size aynısını yapar. Su testisi su yolunda kırılır diye bir laf vardır. Siz bu bölgede barışı yaratmak istiyorsanız, bunun ilk koşulu terör örgütüne destek vermemektir. Çünkü bu karşılıklı güveni bozmaktadır. Bu güven zedelendiği zaman ülkelerin anlaşma yapmaları dahi pek fazla anlam taşımaz. Yapılan anlaşmalar karşılıklı güven ortadan kalktığı için her an delinebilir, bozulabilir. Bu yaşanan hadisenin mutlaka bu açıdan değerlendirilmesi lazım ve şu anda Afrika'nın kuzeyinde bir takım ayaklanmalar oluyor Arap dünyasında, herkes diyor ki aman ne güzel ayaklanmalar oluyor acaba bu böyle mi? Bunu sorabiliriz. Benim kanaatimce burada cereyan eden olaylar da şu var; Bremen'in de enteresan bir tezi var bu konuda 0-14 yaş grubu insan sayısı şayet %30'dan fazlaysa o ülkeden her zaman için bir takım ayaklanmalara, iç savaşlara, istikrarsızlıklara gebe olur. Bakıyoruz, mesela Mısır'da 0-14 yaş grubu %35, Libya'da %35 - 40 arasında bir sayı, Suudi Arabistan'da %42, Afganistan'da %45, İran'da %35' in üzerinde, Suriye'de %39-40, Tunus ve Cezayir'de bu oran yüksektir. Böyle baktığımız zaman Afganistan'da da çok yüksek Yemen'de %50 civarında dolayısıyla genç insanların ayaklanmaya müsait olan yapıları birinci koşul olarak ortada duruyor. İkinci koşul olarak, yeni farklılıklar duruyor, dini ve etnik farklılıklar duruyor. Yani çeşitli kabilelerin var olması aşiretlerin var olması buna örnek gösterilebilir. Böyle baktığımız zaman üç unsur etnik farklılık ve harekete geçebilecek olan nüfus mevcuttur. Bunların hepsini bir anda devreye soktuğunuz zaman o ülkeyi birbirine katabiliyorsunuz. Şimdi bir ara Wikileaks belgeleri ortaya

çıktığında herkes dedi ki ya bu belgeleri ortaya çıkararak adam ne kahraman adammış. Wikileaks bulan adam gerçekten kahraman mıydı yoksa bu Wikileaks söylediğim unsurları ortaya çıkarmak için bir araç mıydı? Şu anda Afrika'nın kuzeyinde cereyan eden olaylara bakıldığında, kişisel olarak, bunun bir araç olduğu kanısına varıyorum. Wikileaks'in emperyal güçler tarafından kullanılan bu unsurları harekete geçirmek için, yolsuzluk gibi, yapılan haksızlıklar gibi, yakınındaki insanları kayırma gibi davranışları uygun bir zamanda sergilediğiniz zaman bu söylediğim unsurların hepsi bir anda faaliyete geçiyor. Türkiye'ye baktığımız zaman 0-14 yaş arası genç insanın %26 civarında olduğunu görüyoruz. Bu rakam %30'un altında ama bu Türkiye genelinde bir rakam. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesine baktığımızda bu oranın Irak'a yakın olacağı söylenebilir yani %42 oranındadır. Dikkat ederseniz, Türkiye'deki huzursuzlukları, çatışmaların çıktığı bölge o bölgedir. Avrupa'da %15, Amerika'da %25'tir bu oran. Tehlikeden gayet uzaktır buna Çin Halk Cumhuriyeti dahildir. Birbirinin ayağına basacak genç nüfusun varlığı, Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgesinde farklı bir durumu göstermektedir. Çin'de de farklı bir durum gösterir. Bu tip olayların Çin'e yaklaşacağını tahmin etmek pek doğru bir yaklaşım olmaz. Orada belki ekonomik sebeplerle bir şeyler olabilir işsizlik, gelir farklılığının çok aşırı boyutlara ulaşması vs. Çin Komünist Partisi bu problemi çözmek için özenle çalışıyor zaten. Doğu ile batı arasındaki farklılıkları gidermeye çalışıyor. Böyle baktığımız zaman, sudan geldik ama konuya bizim bölgemizde cereyan eden olaylar birileri tarafından kullanılıyor noktasına geldik. Bütün dış güçleri bunlara dahil edebilirsiniz. Tabii Türkiye'nin kendi çıkarına uygun olarak davranması hakkıdır ama bu unsurları kullanmak suretiyle buraları istikrarsızlaştırmak kendi kendine cereyan eden bir olaymış gibi sunulduğu takdirde insanlar yanıltılmış oluyor. Çünkü kendi kendine ce-

reyan edecek olaylar 2011'in 1 Ocak gününü beklemez. Burada çok açık iteleme, yön verme, dürtmenin olduğu görünmektedir. Batı açısından bu bölgenin en önemli yapı taşlarından biri de İsrail devletidir. İsrail devleti kendini güvence altına almak istemektedir. Güvence altına alabilmesi içinde suya çok önemli oranda ihtiyacı vardır. Zaten su bakımından kıt bir bölgededir ve Filistinlilerin suyunu büyük oranda onlar kontrol etmektedir. Etraflarında da bunlara ciddi oranda karşı güç unsurunun olmaması gerekmektedir. ABD de İsrail'e bu yönde gereken desteği vermektedir. Böyle baktığınız zaman, İsrail'in bu beka sorununun da mutlaka bu çerçevede görülmesi gerek diye düşünüyorum. Şimdi Suriye'deki Golan bölgesine bakalım biraz da. İşgal etmiş olduğu Golan bölgesinden niçin İsrail vazgeçmiyor? Çünkü en önemlisi su kaynakları oradadır. Çünkü İsrail'e akıp giden sular oradan çıkmaktadır. Oraya tepe diyorlar ama orası tepe falan değil. Erzurum yaylasına benzemektedir yani Golan yaylasıdır. Büyük bir alandır bu alan, insanlarda tepe düşüncesi oluşturmaktadır oysa bu Golan yaylasıdır ve buradan sular İsrail'e ve kıt olan bölgelere akmaktadır. Sonuçta o bölgeyi kontrol ettiğinizde kaynakları ile kontrol etmiş oluyorsunuz. Ayrıca Şam'a da çok yakınsınız o bölgeyi kontrol ederseniz stratejik olarak yani tam bir hakimiyet bölgesi olacaktır. Bu bölgelerin İsrail'den Suriye'ye terk edilmesi çok özel şartlar altında olabilir. İkisinin arasındaki barışta bu şarta bağlıdır zaten. Suriye bu olmadan hiçbir şekilde barış yapmak istememektedir. Filistin meselesi ne kadar önemliyse de Golan çözülmediği sürece Suriye ve İsrail barışının sağlanması zordur. Tabii Lübnan'da cereyan eden olaylar da bundan ayrı olarak görülmesi gereken şeyler. Çünkü su bakımından Türkiye, Irak, Lübnan göreceli olarak iyi demiştim, oranın sularında İsrail'in baştan beri gözü vardır. Şimdi, İsrail'in endişe duyduğu İran'ın desteklediği Hizbullah grubu oradadır. Çatışmaları da İsrail ve Şii çatışması olarak

görecek olursanız, Hamas her ne kadar Sünni olsa da İran ile beraberlik içindedir. Tabi Türkiye kendine ayrı bir rol ayırmak için Filistin'in sempatisini kazanarak İran'a birebir rakip olmaktadır. Ama burada İran'ın hakimiyetinin zayıflatılmasının Batı tarafından istenmesi sıradır. Aynı şekilde Suriye'nin de İran'dan koparılıp Türkiye'ye yaklaşması Batı'nın her halükarda istediği bir şeydir. Su tutmasından sonra yani Kara Kuvvetleri Komutanının yaptığı açıklamalardan sonra bizim o bölgeyi huzura kavuşturmamız ve terör örgütü liderinin kaçmasını düşündüğümüz zaman da Türkiye ve Suriye arasındaki yaklaşma Amerikan'ın da, İsrail'in de, Avrupa'nın da istediği bir durumdur. Bundan endişe ettiklerini zannetmiyorum tam tersine bir durum söz konusudur. Türkiye'nin de Arap dünyasında prestijini artırmıştır ve "one minute" olayı buna ek bir sempati yaratmıştır.

ORSAM: Peki, Suriye ile gelişen ilişkiler, bizi Suriye ve Türkiye arasında nihai bir tahsis antlaşmasına götürebilir mi? O boyuta ulaşmış mıdır ilişkiler?

Sencer İMER: Tabii genel çerçeve de Suriye varlığını devam ettirmek için Türkiye'yi karşısına değil yanına almalıdır. İran'la ne kadar stratejik konumu olursa olsun arada Irak var. Suriye, Türkiye'ye doğrudan komşu durumunda hatta sınırlar kalkmış durumda. Türkiye'nin güneydoğusunda özellikle Gaziantep, 2009 krizinde Türkiye küçülürken Gaziantep büyümüştür. Sebebi, Suriye ile olan ticari ilişkisidir. Bu noktada Suriye pazarının Türkiye'deki yöneticilere açık olması ve burada böyle bir birliğin olması Türkiye ve Suriye için önemli bir imkândır. Türkiye ile Suriye'nin daha fazla yaklaşacağını düşünüyorum ama bu yaklaşma su tahsisinde de daha iyi çözümlere gidebilir. Yani bu sabit miktar yerine orana da dönebilir, sudan akıllıca faydalanmaya da dönebilir bunda Irak büyük rol oynayacaktır. Acaba Irak nasıl bir rol alacaktır?

Irak'ın kuzeyinde mesela bir Kürt devleti kurulursa o buna destek olmayacak zorluk çıkaracaktır. O zaman İran, Suriye'yi kaybettiğini düşünürse belki İran söylediğimiz Kürt bölgesiyle işbirliği yapabilir. Böyle bir gelişme de olabilir nitekim geçmişte böyle bir şey olmuştu. Saddam'a karşı böyle bir birleşme gerçekleşmişti. Böyle baktığımız zaman bu bölge değişikliklere aday gibi görünüyor. Şimdi tam bu sırada Büyük Ortadoğu Projesine baktığımızda ve Peterson'ın çizdiği haritaya baktığımızda Fırat ve Dicle'nin serbest Kürdistan dediğimiz bölgeye dahil edildiğini, aynı zaman da Golan tepesi gibi Erzurum yaylaları, Sivas'ın bir kısmı buralara dahil edilmiş yani kaynakların bir kısmı dahil edilmiş şekildedir. Yani Türkiye'nin su potansiyeline 100 kilometreküp diyorsanız bunun yarısından fazlası bu bölgeye dahil edilmiştir. Bu da Türkiye için ciddi bir bağımlılık demektir. Su olmadan ne sanayi gelişebilir, ne insanlar yaşayabilir, ne de tarım yapılabilir. O halde şimdi Türkiye'nin önemli su kaynağını önemli oranda kaynakları ile birlikte dışarıya çıkardığımız zaman da Türkiye'yi büyük oranda kontrol altına almış oluyorsunuz. Yani Libya'da cereyan eden olaylar alkışlanıyor iken, bunlar zaten Kaddafi'ye karşıydı Kaddafi iş başına gelirken, fakat bu ayaklanmalar sonucu orada iki beylik oluşmuşsa, batıda da böyle beylik oluşmuşsa peki o petrol ve su kaynakları kim tarafından kontrol edilecektir? Bunlar tarafından mı yoksa başkaları tarafından mı? İngiliz dışişleri bakanı Hague halk hareketlerinin Libya'da başladığı gün BBC'de bir demeç verdi ve dedi ki Libya lideri "Kaddafi Venezuela'ya kaçmış" dedi. Bir ülkenin dışişleri bakanı olmayan bir şeyi oluyormuş gibi gösterdi. Bunun tek sebebi, İngilizlerin yüksek menfaatleri bunu gerektiriyordu. Meksika körfezlerinde büyük kayıplara uğrayan BP ve oradaki Shell, İsrail'deki ve Libya'daki petrol kaynaklarına el atmak istiyorlar. Bunu da korumak için yapabileceği en iyi şey yurt dışına çıkmaktır diye düşünüyorlar. Bu insana gayri ihtiyari şu olayı

hatırlatıyor; 1955 senesinde Cemal Abdunasır o zaman ki Mısır'da genç devlet başkanı, Aswan barajını yapabilmek için, Aswan, Mısır'ın kalbi olan Nil nehri üzerinde yapılacak çok büyük bir barajdı, bunu finanse edebilmek için Süveyş'i devletleştirdi. Devletleştirdiği anda Fransız ve İngiliz kuvvetleri bir çıkarma yaparak, Mısır'ı işgal ettiler. Mısır'ı işgal edince kanalı tuttular. O zamanki Amerikan Başkanı Eisenhower bir hareketle bir hafta içinde işgal kuvvetlerini çıkardı. Cemal Abdunasır, önce Amerikalılardan söz aldığı halde kanal gelirlerini kullanmak suretiyle büyük Aswan barajını Sudan sınırında Sovyetler birliğine yaptırdı. Bu baraj da Nil nehrinin Mısır'ın kontrolünden akması, sulu tarım yapılabilmesi için gerekliydi. Fakat bu barajın olumsuz etkileri de oldu. Çünkü o büyük barajın 100 kilometrelik bir akışı olan Nil nehrinin alüvyonlu toprakları barajın tutması, oradaki arazilerin verimini düşürdü. Tuzlanmalara sebebiyet verdi ve Aswan barajında buharlaşma oranı 10 kilometreküp civarındadır bu rakam neredeyse Fırat nehrinin bir yıllık debisinin üçte biri kadardır. Mısır Nil nehri olmadan var olamaz, Nil olmazsa Mısır olmaz onun için biz ön kullanım hakkına dayanarak bu kullanıma devam edeceğiz diyor ve %80'den fazlasını o kullanıyor. Etiyopya ve memba ülkesi olan diğer ülkeler, bu sudan yeterince faydalanmaya kalksalar ne olur? Bir çatışma meydana çıkar, nitekim Etiyopya'nın nüfusu 90 milyon falansa 2050'de yaklaşık 180 milyona ulaşacaktır. Çok korkunç bir artış iki katı kadar artıyor ve Mısır'ın nüfusu 120 milyona yaklaşıyor, Sudan'ın nüfusu da ikiye bölündü biliyorsunuz şimdi ne olacak o zaman? O zaman kaçınılmaz olarak Nil nehrinin suyundan faydalanma konusunda çatışmalar ortaya çıkacak. İsrail'e bakıyoruz kendi güvenliğini korumak için Etiyopya ile işbirliği yapıyor, Sudan'ın bölünmüş olan kesimlerinde Hıristiyanlar ile işbirliği yapıyor, İsrail'in bu bölünmede çıkarı bile olmuş olabilir. Olayları yalnız petrol kaynakları olarak düşünme-

yin su kaynakları olarak da düşünün. Çünkü yeraltısularını çekiyorlar Kaddafi'nin başına gelen olaylarda bunlar da var. Kaddafi çölde aşağı yukarı yılda 2 kilometreküp civarında su çekiyor. Bunu 6 kilometreküpe çıkaracaktı ve bütün Libya'nın su problemini de bu yolla çözdü. 10 centlik bir maliyetle tarıma 3 cente, sanayiye 30 cente veriyor. Bu bir noktada Libya'yı aynı zamanda tarım konusunda da dışa bağımlılıktan kurtardı kendisi sebzelerini meyvelerini yetiştirebilecek duruma getirdi. Şimdi oralarda emirlikler olsa, böyle büyük su projeleri gerçekleştirilebilir miydi? Böyle baktığınız zamanda acaba bu suyun sadece Libya'ya bırakılmayacağı kadar önemli olduğu da bir işin arkasında yatan unsurlardan birisi midir? Bütün bunları düşünebiliriz hatta İsrail'i düşünebiliriz bu çerçevede. Çünkü İsrail bayrağında biliyorsunuz iki tane mavi çizgi vardır. Biri Nil nehrini diğeri Fırat nehrini işaret eder. İsrail, vaat edilmiş topraklarda tamamen dini esaslarla kurulu devlettir. Şimdi bu olayların bekasını sağlayacak su meselesini mutlaka çözmek gerekmektedir. Su meselesini çözerken, Libya'da olan su projesi acaba önemsiz bir proje midir? Çünkü Nil'den İsrail'e su verilmesi tartışılan konulardan biriydi. Belki Nil'den su verdiğiniz takdirde Libya'dan da Mısır'a su vermek söz konusu olabilir. Böyle baktığınız zaman da hadiseler yalnız petrole ilgili değil, tamamen yaşamsal olan su kaynaklarının kullanımıyla ilgilidir. Kaddafi rejiminin Libya'da özellikle doğu da Kufra bölgesinde bulduğu su miktarı 140.000 kilo metreküptür yani 1400 yıllık Nil nehri debisi kadar su kaynağı vardır. Buna mukabil batıda Trablus'u besleyen yerde de yer altı suyunun olduğunu biliyoruz. Suni nehir projesi yalnızca 1000 kilometreküp olarak projelendirilmiştir. Yani 140.000 kilometreküplük varlığa rağmen 1000 kilometreküplük için projelendirilmiş bir şeydir. 1000 kilometreküpte Libya'ya rahatlıkla 250 sene yetmektedir. Böyle baktığınız zaman da burada çok önemli bir kaynağın olduğunu görüyorsunuz. Yalnız pet-

rol ve gaz değil, bu bölge için su da yaşamsal bir önem taşıyor. Aynı zamanda burada önemli uranyum yatakları var, başka minareler var. Ben şunu biliyorum Kaddafi rejiminin üzerinde çalıştığı çalışmalardan bir tanesi bu Sahara bölgesindeki sıkıntılı kalan, a kalan nüfusun ihtiyaını karşılamak için Kongo nehri sularının kullanım meselesi çıkıyor. Kongo'nun ortalama akışı 41.000 metreküp/sn'dir yani Nil nehrinin 15 katı civarındadır. Kongo nehrindeki suyun %95'i hiç kullanılmadan Atlantik okyanusuna dökülüyor. O zaman yapılması gereken şey, bir kol uzatıp tabii şartları bozmadan bu Sahara bölgesine getirip, bu bölgenin su ihtiyaını karşılamak güzel bir projedir bence. Ama böyle bir şeyin olması o bölgede nüfusu zaten artmakta olan nüfusun acaba daha fazla artmasına sebep olabilir mi? Çünkü şöyle bir durumla karşılaşıyoruz; demografik hareketler politikaları belirliyor. şimdi 1900 senesine baktığımız zamanda Afrika'nın nüfusunun 100 milyon olduğunu görüyoruz. Aynı tarihlerde Avrupa'nın nüfusu 430 milyon yani 4 katından fazla. Yani o dönemlerde Afrika Avrupalılar tarafından işgal edilmiştir. şu anda 850 milyon civarında Afrika'nın nüfusu var, Avrupa'nın nüfusu 670 milyon. 2050 senesinde Afrika'nın nüfusu 1 milyar oluyor Avrupa'nın nüfusu 600 milyona düşüyor. Yani 1900'deki durumun tam tersiyle karşı karşıyayız. Sonuç ne olacak Avrupa, Afrikalılaşacak. O zaman Avrupa'nın Afrikalılaşmasını önlemek için bu g hareketini durdurmak lazım. Zaten şu andaki korku da budur. Mısır'da, Libya'da, Tunus'ta olan hareketlerdeki korkudur. Buralardan başlayan göç hareketleri Avrupa'yı büyük bir korkuya itmiştir. İtalyan'lar bu durumdan çok çekiniyorlar, Almanlar 30 ila 40.000 civarında mülteci alıyorlar. şimdi bunları nasıl biz Afrika'da tutarız? Buraya gelmelerini nasıl engelleriz? İşte Libya burada çok önemli rol oynuyor onları oradan geçirmeyerek. Yapılan anlaşma sonucu Kaddafi onları geçirmiyor. şimdi bu anlaşma bozuldu. Bozulunca bu g hareketi-

nin hızla kuzeye doğru taşıyacağından korkuluyor. İtalya, Fransa, İspanya, Yunanistan ve Türkiye de bu konu da endişe içindeler. Ama burada doğrudan olarak İtalya hedeftedir. Böyle baktığımız zamanda, Sarkozy'nin Akdeniz projesinin ne olduğu ortaya çıkmış oluyor. Bu tamamen orada bir bariyer inşa etmek o bariyeri de zayıflatmak ve engellemektir. şu anda endişe kaynağı budur. Dolayısıyla Libya meselesini bu açıdan değerlendirmek lazımdır. Özellikle su ve nehir projesi çözülmüşse ve Libya öbür taraftan Kongo nehri projesini gerçekleştirip, Sahara'daki insanların daha iyi yaşamasını sağlayabilirse ki sağlayabilmiş olsaydı bu uluslararası bir proje olurdu. O zaman o insanların yukarı gitme düşünceleri kalmazdı bana sorarsanız çözüm burada yatıyor. Ama Batılılar, 2050'de 1 milyara çıkan nüfus acaba yaşam şartlarını iyileştirirsek nereye çıkar diye düşünmektedirler.

Bu korku bütün Avrupa'yı ayağa kaldırmıştır. Bu yüzden Avrupa bir fon oluşturmuştur bu mesele için. Bakın su meselesinden nerelere geldik. Bir noktada nüfus, kalkınma, ulaştırma ve güvenlik politikalarının su politikalarından ayrı dşnlmeyeceği kanaatine vardık. Zaten MENA dediğimiz proje bir nokta da boşu boşuna bu adı taşımamazlık yapmıyor. Bu bölge sorunlu bir bölgedir. Bu bölgeyi kontrol ederek kendi gücünüzü pekiştiriyor olabilirsiniz ve burada kontrol edebileceğiniz unsurlar biraz önce işaret ettiğim gibi 0-14 yaş grubu gençlerin sayısının %30'larda olması meselesine dayanmaktadır. Etnik farklılıklar, aşiret farklılıkları ve dini farklılıklar takip edilmektedir. Bu hareketler yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu hareketler tıpkı musluğu açıp kapatmak gibi. Kim o musluğu açıp kapatırken ne elde etmeye alışıyor. O zaman bu kendi kendine olan bir şey değil. Belki de Wikileaks bu musluğu aan bir el. Çok fazla açarsanız su basar ve nitekim böyle oldu. O ülkelerin toprak bütünlüğünü sağlamak için mesela Libya'nın toprak bütünlüğünü sağ-

lanması hem Libya halkı için geçerli ve gerekli hem de bizim gibi ülkeler için gerekli. Çünkü biz Türkler olarak onları orada emperyalistlere karşı korumuşuz 1912'ye kadar. Libyalılar Türkleri hiçbir zaman emperyalist olarak görmüyorlar. Libyalılar, İtalyanlara karşı Türklerle birlik içinde çarpışıyor. Özellikle Mustafa Kemal'in çarpıştığı Bingazi bölgesi. Şimdi orada Türklerin mütahitlik yapmaları orada çalışmalarını hem Türk mütahitler için önemli olduğu kadar Libya için önemli. Ama bu Libya var olduğu sürece mümkün. Onlar parçalandığında o küçük kaynaklara sahip olamadıklarında bundan Libya halkı kadar Türk halkı da zarar görecektir. Çünkü bizim orada petrol kuyularıyla falan ilgimiz yok.

ORSAM: Aynı zaman da hocam Mısır'dan da çok fazla işçi gidiyor Libya'ya Mısır darbe alır, Tunus ve Sahra altı Afrika'dan gelenler hep zarar görür.

Sencer İMER: Zarar gördüler zaten 1,5 milyonu bu şekilde Libya'da. Tabii burada Çin – Amerika çatışmasını da yaşıyoruz. Bütün dünyada Amerika'yı ikinci atma gayeti olduğu için, üretim olarak da önde milli gelir olarak da dünyada ikincisi ve 10-15 yıl sonra Amerikan'ın önüne geçecek ve böyle baktığımız zaman da Afrika'da bir Amerikan – Çin mücadelesinin olduğunu görüyoruz. Avrupalıların doğal kaynaklardan yararlanma gayreti var. Bütün bunlara baktığınızda Libya devletinin parçalanması Kaddafi ve Türkiye ile çıkarlarıyla uyuşmuyor. Yapmamız gereken orayı sürekli izleyip onların arasını yapmaya çalışmak ve onları bu çatışmadan uzak tutacak bir gayretimizin olması gerektiğini düşünüyorum. Fakat biz bunu yapamadık. Oradaki iç politik olaylarla ilgilenmedik. Biz orada neler olduğunu sosyolojik olarak bilmeliydik oradaki aşiretleri bilmeliydik. Bunları yapsaydık belki çatışmaları etkisiz hale getirebilirdik. Biz bunu yapamadık ancak insanları tahliye ettik ondan sonra işte demokrasi halkın iste-

ği yerine gelsin demekle olmuyor. Buradan şu ortaya çıkıyor; Türkiye'nin kendi su kaynaklarını kullanılması hem komşu ülkelerin su kaynaklarını akıllıca kullanılması barışı sağlamada olmazsa olmaz koşul olarak görülüyor. Bu koşula ne kadar katkı sağlarsak, kendi barışımıza da katkı sağlarız diye düşünüyorum. Yalnız kendi barışımızla meşgul olursak problemimizi çözemeyiz. Bu yalnız Filistin meselesi değil, kaynakların paylaşımı ile ilgili bir meseledir. Bunun dışında başka meselelerde vardır. Dicle ve Fırat için değil, Şeria için ne yapmalıyız, Asi nehri için ne yapmak lazım? O konuda bir anlaşma yapıldı ben memnun oldum ama problem neydi. Asi nehri çok kirletilmişti. Asi nehrinden Türkiye faydalanamıyordu bir kıyıdaş olarak. Bizim bugün yapmamız gerekenden çok aha fazlasını yapmamız gerekiyor. Özellikle Afrika ihmal edilmemeli ve Afrika devletleri ile tek tek görüşmemiz lazım. Türkiye'nin çıkarları bunu gerektiriyor. Çünkü bundan sonra yapılacak olan politikalar bilgiye dayalı politikalar olacak. Ne kadar biliyorsanız o kadar konuya hakim olabilirsiniz veya karşı tarafın kötü niyetli kullandığı şeyi etkisiz hale getiriyor olabilirsiniz. Çünkü bilgi iyi anlamda da kullanılabilir, kötü anlamda da kullanılabilir. Yani nükleeri baz alırsak, olumsuz kullanıldığında bomba oluyor olumsuz olduğunda enerji. Bombayı bertaraf etmek gerekmektedir. İran'a hiç temas etmedik ama İran'da bu bölgede su bakımından kıt olan bir bölge. İran'ın su meselesi Irak ile İran arasında ciddi sıkıntılar verebilir. Orada Urumiye gölü var. Urumiye gölünden çektikleri su sebebiyle tıpkı Aral gölündeki gibi bir kurmayla karşı karşıyayız. Urumiye gölü kuruma sürecine giriyor. Bu oradaki şartları değiştirecek ki Azerbaycan Türklerinin yaşadığı bölgedir Urumiye. Bu İran'ın su bakımından ciddi sıkıntılar içinde olduğunu gösterir. Burada Hazar gölünden su getirmek gibi teşebbüsler var. Oysa Hazar denizi de daima yaşayacak bir deniz değil. Burada kalkınma ile ilgili çok ciddi meseleler var, tabiat şartları ile ilgili çok ciddi

meseleler var. Bunları birleştiğimiz vakit çözebiliriz ancak. Aral gölünde Ortadoğu değil orası ama Orta Asya, eski Türkistan dediğimiz bölgenin müşterek hareketleriyle çözülebilir. Kazakistan, Tacikistan, Özbekistan hatta Rusya Federasyonu buna dahil olabilir, ancak bu şekilde kuruyan Aral gölü meselesi çözülebilir. Yanlış ürün seçimiyle pamuk üretimiyle şu an bu hale geldi. Halletmeye çalışıyorlar ama yine epey bir zaman geçecektir. Dolayısıyla bu hadiseler geri döndürülemez hadiselerde ortaya koyuyor. Tabiatı değiştiriyor, toprakları tuzlandırıyor, orada yaşayan balıklar ortadan kalkıyor. Ben burada Türkiye'ye bir takım roller düştüğüne inanıyorum. Bir taraftan bulunduğumuz konumla sürekli övünüyoruz geçiş bölgesiyiz diye ama bu bize iş birliklerini geliştirme anlamında sorumluluklar yüklüyor. Mesela, Aral gölü meselesinde Türkiye'nin bir iş birliği geliştirmesi gerek. Yani proaktif olarak siz bu meselelerle ilgili olmazsanız burada sadece Dicle ve Fırat nehirleriyle sadece Gap projesiyle uğraşırsanız tek başınıza barış sağlayamazsınız. Tek başınıza daha etkili bir politikanın geliştirilmesi lazım ve bunu uygulayıp bunun araştırmasını yapmanız lazım. Bunlar hem teknik hem tarihi hem sosyolojik araştırmalardır aynı zamanda politik araştırmalardır. Bunları o ölkelerin dillerini hatta şivelerini bilerek yapmak lazım. Bunun bilimsel bir çalışmasının yapılması lazım yani strate-

jik araştırma kurumlarının belli ölkelere belli bölgelere dağılması lazım. Sonra bunları genelleştirmek lazım belki bunu yaparsak eğer, o zaman daha kullanılabilir politikalar gerçekleşir. Libya hadisesi bunu yapmadığımızı gösteriyor yapmış olsaydık bunu çok daha önceden bilirdik hatta arabulucu olup hadiselerin bu boyuta gelmesini engelledik. Yani ben belki güneyi ile ilgili meselelerde durdum. Ülkenin Meriç nehri meselesine girmedim. O bize sınırı aşarak gelen bir su. Orada da maalesef Bulgaristan ve Yunanistan ile bu meseleyi çözmüş falan değiliz. Her sene oraları sular basar. Bulgarlar barajları yüksek seviyede çalıştırdığı zaman hidroelektriği ucuz üretmek için tabii. Oradaki su basmaları biz önleyemeyiz halbuki önlememiz lazım. Avrupa'ya üye iki ölkenin ki biz adayız bunların bir örnek nehir ortaya koymamış olmaları da yürekler acısıdır. AB'nin önüne sunulması gereken bir konudur bu. Bir birlik olarak siz bunu çözebilirsiniz yani.

ORSAM: Saygıdeğer Hocam, bizlere vakit ayırdığınız için teşekkür ediyoruz.

**Bu söyleşi 1 Nisan 2011'de ORSAM'da, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanları Dr. Tuğba Evrim MADEN ve Dr. Seyfi KILIÇ tarafından yapılmıştır.*

**DSİ GENEL MÜDÜR YARDIMCISI
AKİF ÖZKALDI: “İKİNCİ İSTANBUL
ULUSLARARASI SU FORUMU
TÜRKİYE’NİN DÜNYADAKİ İTİBARININ
İŞARETİDİR”**

27 Nisan 2011

DSİ Genel Müdür Yardımcısı Akif Özkaldı, ORSAM Su Araştırmaları Programı’nın sorularını yanıtladı. Türkiye’nin 5. Dünya Su Forumu’nun düzenlenmesindeki büyük başarısının küresel su topluluğu üzerinde fevkalade bir etki yarattığını vurgulayan Özkaldı, Mayıs ayında düzenlenecek 2. İstanbul Uluslararası Su Forumu’nun da Türkiye hakkındaki olumlu imajı pekiştireceğini anlattı.

ORSAM: Bize kendiniz hakkında bilgi verir misiniz?

Akif ÖZKALDI: İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesinden 1986 yılında lisansını tamamlayarak İnşaat Mühendisi diploması aldım. Aynı yıl DSİ Genel Müdürlüğü Proje ve İnşaat Dairesi Başkanlığında Mühendis olarak çalışmaya başladım. Mühendislik görevi sırasında kazandığım bursla Amerika Birleşik Devletlerine giderek, Utah State Üniversitesi Sulama Mühendisliği bölümünden 1991 yılında Yüksek Lisans derecesi aldım. 1992-1993 tarihleri arasında Hava Kuvvetleri Komutanlığı, NATO-Enf. Şubesinde askerliğimi yedek subay olarak tamamladım. 1998 yılında DSİ Ankara Bölge Müdürlüğüne Proje Şube Müdürü olarak atandım. 2002 yılında İçme suyu ve Kanalizasyon Dairesi Başkanlığında Proje Şube Müdürü olarak görev yaptım. 2003 yılında Proje ve İnşaat Dairesi Başkan Yardımcılığına atandım ve 2004 yılında Daire başkanı oldum. Kasım 2007 tarihinde DSİ Genel Müdür Yardımcılığı görevini üstlenmiş olup halen bu görevimi sürdürmekteyim. 5. Dünya Su Forumuna etkin katılım sağlayarak bu süreçte görev aldım. İstanbul Uluslar ara-

sı Su Forumu’nun, DSİ Genel Koordinatörü, Yönlendirme Komitesi’nin de eş-başkanıyım.

ORSAM: 3-5 Mayıs 2011, II. İstanbul Uluslararası Su Formu fikri nasıl oluştu? Neden böyle bir forum yapılmasına ihtiyaç duyuldu?

Akif ÖZKALDI: Beşinci Dünya Su Forumu’ndan önce Şubat 2009’da başarıyla 1. İstanbul Uluslararası Su Forumu’nu gerçekleştirdik. Uluslararası nitelikte olan bu Forumumuzun amacı hem Dünya Su Forumu’na ön hazırlık yapmak, bilgi alışverişinde bulunmak, hem de küresel su problemlerine çözüm bulmak için geniş katılımlı ve bir marka haline dönüştürebileceğimiz uluslararası nitelikte bir etkinlik düzenlemektir. Beşinci Dünya Su Forumu’nda gösterilen üstün başarı ve emek sayesinde Türkiye’nin su konusundaki önemli rolü uluslararası alanda yeniden görülmüş ve kazanılan bu rolün kaybedilmemesi için çalışmaların devam etmesi zaruri bir hal almıştır. Nitekim Dünya Su Forumu’ndan kazanılan bilgi ve deneyimler 2. İstanbul Uluslararası Su Forumu’nun temelini oluşturmuştur. İstanbul Uluslararası Su Forumu, her Dünya Su Forumu’ndan bir yıl önce yapılacaktır.

ORSAM: Mayıs ayında yapılacak Forum'un birincisi ne zaman, nerede yapıldı, bizleri bu konuda bilgilendirir misiniz?

Akif ÖZKALDI: 3-5 Mayıs 2011 günlerinde İstanbul'da Haliç Kongre Merkezi'nde ikincisi yapılacak İstanbul Uluslararası Su Forumu'nun ilki, Beşinci Dünya Su Forumuna hazırlık niteliğinde 14-15 Şubat 2009 tarihinde, İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Beşinci Dünya Su Forumu için bir hazırlık toplantısı niteliğinde olan bu Forum süresince, katılımcıların Beşinci Dünya Su Forumu'nun tematik sürecinde ne düzeyde etkin rol alabileceği konusunda katılımcılar bilgilendirilmiştir. Ayrıca Beşinci Forum'un koordinatörlerine bölgesel süreç kapsamında yapılan etkinlikler hakkında bilgiler verdiler. Bunun yanında, 1. İstanbul Uluslararası Su Forumunda, Türkiye'den katılan sivil toplum örgüt temsilcileri, Beşinci Dünya Su Forumu'nda nasıl bir yol izleyecekleri konusunda görüş alışverişinde bulunmuşlardır.

ORSAM: 1. İstanbul Uluslararası Su Formu'nun, 5. İstanbul Su Forumu'na katkısı ne olmuştur?

Akif ÖZKALDI: 1. İstanbul Uluslararası Su Forumu bir önceki sorunun cevabında bahsedildiği gibi aslında Beşinci Dünya Su Forumu'nun bölgesel ve tematik süreçlerindeki bileşenleri arasında bir eşgüdüm, paydaşları arası görüş alışverişi toplantısı şeklinde olmuştur. Bu toplantı sayesinde katılımcılar süreç hakkında bilgilendirilmiş ve 5. Dünya Su Forumu'nun akıcı geçmesine katkıda bulunulmuştur.

ORSAM: İstanbul Su Forumu'nun geleceksel bir hale getirilmesi istenmekte, Forum'un sürekli hale getirilmesi için bağlayıcı bir yapı oluşturuldu mu?

Akif ÖZKALDI: 1. İstanbul Uluslararası Su Forumu'nun her 3 yılda bir Dünya Su Forumu'ndan bir yıl önce yapılması esas olarak kabul edilmiştir. İdari yapısı hazır olmakla birlikte, yasal altyapısı için çalışmalar devam etmektedir.

ORSAM: Mayıs ayında Forum'da ele alınacak temalar nelerdir ve neye göre bu temalar belirlenmiştir?

Akif ÖZKALDI: Ana teması "Bölgesel Su Sorunları ve Çözüm Arayışları: İstanbul Bakışı" olan İstanbul Uluslararası Su Forumu 3-5 Mayıs 2011 tarihinde gerçekleşecektir. Forum politik, tematik ve bölgesel süreçlerden oluşmaktadır. Politik sürecin, bakanlar seviyesinde toplantılardan oluşması öngörülürken; tematik sürecin de 6 alt başlık altında değerlendirilecek 26 toplantı halinde olması hedeflenmektedir. Bölgesel süreçte ise Türkiye ve çevresindeki bölgelerle alakalı gerçekleştirilen hazırlık toplantılarının devamı niteliğinde kapalı özel toplantılar gerçekleştirilecektir. İstanbul Uluslararası Su Forumunun ele alacağı konular öncelikle, Türkiye ve civarında mevcut su sorunları ve çözümleridir. Forum'un çıktıları, Altıncı Dünya Su Forumuna da bölgesel girdi teşkil edecektir.

ORSAM: 5. Dünya Su Forumu'nda imzalanan "İstanbul su mutabakatı" hakkında bizi bilgilendirebilir misiniz?

Akif ÖZKALDI: İstanbul 5. Dünya Su Forumu Yerel ve Bölgesel Yönetimler toplantısında 52 ülkenin belediye başkanınca imzalanan "İstanbul Su Mutabakatı", imza atan şehirlerin Binyıl Kalkınma Hedefleri doğrultusunda su yönetimi stratejilerini geliştirmelerini ve şehirleşme, iklim değişikliği ve diğer küresel baskıları yerel düzeyde ele almalarını talep etmektedir. Hali hazırda 700'den fazla sayıda şehrin imzalamış bulunduğu İstanbul Su Mutabakatı, suyun kamu malı olduğu için kaliteli

suya erişimin tüm insanların en temel haklarından biri olduğunu savunan ve kentsel ve kırsal su problemlerini yerel, ulusal ve küresel gündeme taşıyan bir taahhüname. Bu mutabakat, kaynakların eşit dağılımını sağlanabilmesi için devletler düzeyinde işbirliklerine ihtiyaç duyulduğunu ve iklim değişikliği nedeniyle belediyelere artık daha büyük görevler düştüğünün de altını çizerek belediye başkanları ve yerel otoriteleri kentsel su kaynakları yönetimi konusunda ortak bir taahhüde çağırma amacını taşımaktadır.

ORSAM: Bu mutabakat, Mayıs ayında yapılacak olan 2. İstanbul Uluslararası Su Formu'nda da yer alacak mı?

Akif ÖZKALDI: Yerel ve bölgesel idarelerin sorunları analiz etmeleri ve başa çıkabilmeleri için eylem planları hazırlamaları üzerine oluşturulan yeni bir anlaşma olan İstanbul Su Mutabakatı hâlen imzaya açıktır. 2. İstanbul Uluslararası Su Forumu, İstanbul Su Mutabakatı'nı ve İstanbul Su Rehberi'ni yeniden değerlendirmek için de bir fırsat olacaktır. 2. İstanbul Uluslararası Su Forumu sırasında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı uhdesinde ve eşgüdümünde, İstanbul Su Mutabakatı konulu özel bir oturum gerçekleştirilecektir.

ORSAM: Forumda yapılacak Bakanlar düzeyinde toplantıya hangi ülkeler katılacak ve toplantı içeriği ne olacaktır?

Akif ÖZKALDI: 2. İstanbul Uluslararası Su Forumu ayrıca, Türkiye çevresindeki ülkelere davet edilen su ve çevre ile ilgili katılımcı Bakanlar 3 Mayıs 2011 tarihinde Conrad İstanbul Otelinde düzenlenecek Bakanlar Toplantısında ağırlanacaktır. "Su için Bölgesel İşbirliği" konulu Bakanlar toplantısına 30'dan fazla sayıda Bakan davet edilmiştir. Davetli Bakanlar arasında Özbekistan, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Fransa, Kazakistan,

Bulgaristan, Fas, Yunanistan, Cezayir, Suriye, Katar, Kırgızistan, Tacikistan, Ürdün, Makedonya, Libya, İran, Rusya, Kosova, Azerbaycan, Türkmenistan, Suudi Arabistan, Irak, Gürcistan, Ermenistan, Lübnan, Moğolistan, Kore Cumhuriyeti, Ermenistan, Nijer, Cibuti, Burkina Faso, KKTC ve Avustralya ülkelerinin Bakanları bulunmaktadır.

ORSAM: Diğer ülkelerin ve su kuruluşlarının II. İstanbul Uluslararası Su Forumuna ilgisi ve desteği nedir?

Akif ÖZKALDI: 2. İstanbul Uluslararası Su Forumu, Orta Doğu, Orta Asya, Doğu Avrupa bölgeleri ve Türkiye'nin su ile ilgili sorunlarına odaklanarak söz konusu sorunlara çözüm bulmak amacıyla bu bölgelerden uluslararası kuruluşlar ile yerel uzmanların bir araya gelebileceği bir tartışma ortamı sağlayacaktır. Düzenlenecek Su Fuarı sayesinde de küresel su şirketleri kendilerini tanıtmaya imkanı bulacaklardır. Forum sırasında, tematik oturumlar, paneller ve diğer etkinliklere paralel olarak, hem ulusal hem uluslararası farklı kurumlar tarafından bir dizi yan etkinlik düzenlenecektir. Diğer ülke ve uluslararası kuruluşlarının Forum'un bileşenlerine katılımları çok memnuniyet verici düzeydedir.

ORSAM: Bu forumun Türkiye su politikalarına etkisi ne olacaktır?

Akif ÖZKALDI: 5. Dünya Su Forumu'nun büyük başarısı küresel su topluluğu üzerinde fevkalade bir etki yaratmış ve Türkiye'nin su alanında dünyanın önde devletleri arasındaki yerine yeniden işaret etmiştir. Türkiye, 2011 yılının Mayıs ayında düzenlenecek 2. İstanbul Uluslararası Su Forumu'nda bir kez daha suyun yakınlaştırıcı özelliğini kullanarak tüm ülkelerin hem kendi su politikalarını hem de diğer ülkelerin su politikalarını olumlu yönde etkileyerek ortak amaçlar doğrultusunda hareket edilmesini pekiştirecektir. Şüphesiz ki

bu teşekköl Türkiye'nin kendi su politikalarının geliştirilmesinde de bir düşünce kurumu olarak önemli katkı sağlayacaktır.

**ORSAM: Yanıtlarınız için teşekkür ederiz.
Çalışmalarınızda başarılar diliyoruz.**

** Bu söyleşi ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Tuğba Evrim MADEN tarafından Nisan 2011'de Ankara'da gerçekleştirilmiştir.*

**BM ORTAK PROGRAM YETKİLİLERİ:
“TÜRKİYE’NİN SEYHAN HAVZASINDAKİ
İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇALIŞMASINDAKİ
BAŞARI ÖRNEK TEŞKİL EDECEK”**

30 Mayıs 2011

ORSAM Su Araştırmaları Programı, Birleşmiş Milletler Ortak Program Müdürü Atıla Uras ve Birleşmiş Milletler Ortak Programı Bölgesel Proje Koordinatörü Alper Acar ile bir söyleşi gerçekleştirdi. Söyleşide, Türkiye’nin iklim değişikliğine uyum çalışmaları, sürdürülebilirlik ve Türkiye’nin kalkınma hedefleri çerçevesinde ulusal, bölgesel ve yerel politikalara entegre edilmesi amacıyla hazırlanan “MDG-F 1680 Türkiye’nin İklim Değişikliğine Uyum Kapasitesinin Geliştirilmesi Programı” ve bu programın su kaynaklarını ilgilendiren boyutu ele alındı. İki yetkili, program dahilinde örnek havza olarak seçilen Seyhan Havzası’nda uygulamanın başarıyla tamamlandığını ve bu başarının diğer havzalara örnek teşkil edeceğini anlattı.

ORSAM: Kısaca kendinizden bahsedebilir misiniz?

Atıla URAS: Ben inşaat mühendisliği mezunuyum daha sonra kıyı mühendisliği ve kıyı alanları yönetimi konusunda yüksek lisans yaptım. Özel sektörde çalıştıktan sonra sivil toplum kuruluşlarında doğa koruma, sürdürülebilir kalkınma, çevre yönetimi gibi alanlarda çalışmalar yapma imkanı buldum. Hem Türkiye’de Doğal Hayat Koruma Derneği’nde hem WWF Akdeniz programında Roma’da konuşlanarak Hırvatistan, Tunus, Türkiye projelerinde doğa koruma, kırsal kalkınma ve kıyı yönetimi projelerinde çalıştım. Daha sonra WWF Türkiye’nin çevre koruma müdürü olarak 1 yıllık bir çalışmanın ardından, çevre, deniz ve kıyı ile ilgili danışmanlıklar

yaptım.2006’da UNDP’de sürdürülebilir kalkınmanın sektör politika entegrasyonu projesi yöneticiliği ardından, 2008 yılından beri Türkiye’nin iklim değişikliğine uyum kapasitesinin Geliştirilmesi BM Ortak Programı’nın yöneticiliğini yapıyorum. Ekip olarak yaklaşık 5 yıldır BM çatısı altında çalışıyoruz. Aynı zamanda şu an da ODTÜ’de kıyı alanları yönetimi dersi veriyorum.

Alper ACAR: Çevre yüksek mühendisiyim. Kariyerime özel sektörle başladım. Özellikle katı atık yönetimi projeleri kapsamında çalıştım. Daha sonra doğal hayatı koruma vakfında doğa koruma işlerini, kırsal kalkınma işlerine dair çalıştım. Bir dönem serbest danışmanlık yaptım. Orada sivil toplumun güçlendirilmesi, atık yönetimi, doğa koruma ve kırsal kalkınma projelerinin gerçekleştirilmesi, korunan alanların alt yapısının geliştirilmesi gibi projelerde uluslararası danışmanlık yaptıktan sonra İstanbul Metropolitan Planlama Merkezinde çevre düzeni planına sürdürülebilirlik kavramına entegre edilmesi konusunda bir süre çalıştım. Daha sonra BM’de Sürdürülebilir Kalkınmanın Sektör Politikalarına Entegrasyonu projesinde çalıştım. Şimdi de iklim değişikliğinin uyum projesinde özellikle Seyhan Havzası’ndaki uygulamaların koordinasyonu konusunda yoğun bir şekilde çalışıyorum.

ORSAM: İklim değişikliğine uyum kapasitesi projesi hangi ülkeyi, neyi temel alarak seçiyor, bu proje her ülke için uygulanan bir program mıdır? Türkiye neden seçildi?

Atila URAS: İspanyol hükümeti küresel ölçekte BM kalkınma programına ilk etapta 580 milyon avro ardından yaklaşık 100 milyon avro, UNDP'ye bir fon sağlıyor. Buradaki üst hedef zaten fonun adından da anlaşılacağı gibi bin yıl kalkınma hedeflerine ulaşmak. Bin yıl kalkınma hedeflerine ulaşma fonu 59 ülkede farklı başlıklarla 8 kalkınma hedefline ulaşmak için projeler destekledi. Bununla beraber proje diyoruz ama aslında her biri büyük birer program. Bu yaklaşımın ardındaki yan beklenti BM kuruluşlarının farklı kurumlar gibi birbirinden bağımsız değil tek bir BM olarak çalışmalarını yolunda da bir platform oluşturmak. Yani her desteklenen aslında ortak bir programdı. Keza bizim ortak programımızda UNDP, UNEP, FAO ve UNIDO yer alıyor. Öncelikler arasında iklim değişikliği ve uyum önemli konulardan bir tanesidir. Bu konuda ile ilgili dünyanın farklı ülkelerinde ve birbirine benzer 17 tane program var. Uyum dediğimizde afet, su yönetimi vs. gibi bunlar küresel olarak ortak sıkıntılar söz konusu, yakın coğrafyada iklimle alakalı olarak Ürdün ve Mısır'da da ortak iki proje var. Türkiye neden seçildi, çünkü iklim değişikliği etkileri düşünüldüğünde en çok etkilenecek ülkelerden biridir. Diğer yandan da yüksek mücadele kapasitelerine sahip bir ülkedir.

ORSAM: Türkiye'deki hangi devlet kurumları bu projeye dahil olmuştur?

Atila URAS: BM kuruluşları yaptıkları çalışmalarda ülkelerin kalkınma öncelikleri ve uluslararası anlaşma taahhütlerine ulaşmalarına destek vermek prensibi ile çalışırlar. Bu program da Türkiye'nin iklim değişikliğine uyum ile ilgili yaptığı çalışmalara destek vermek amacını taşıyor. Türkiye'nin iklim çalış-

malarında odaklı olan devlet kurumu Çevre ve Orman Bakanlığı'dır. Bu programın ana faydalanıcısı Çevre ve Orman Bakanlığı'dır. Ama tabii konunun genişliği ve diğer devlet kuruluşlarının ilgi alanları düşünüldüğünde Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı birinci dereceden devreye girdi. Tabii ki Devlet Planlama Teşkilatı her zaman kritik ortakTIR. Onlarda bu programın içinde yer alıyorlar.

ORSAM: UNDP'nin bu projede tam olarak görevi nedir?

Atila URAS: Biz yürütücü ve kolaylaştırıcı bir role sahibiz. Uzmanların bulunması, süreçlerin takibi ve hızlandırılması, ilgili araştırmaların yapılıp raporların ilgili bakanlıklara sunulması, hibe programı kapsamında yereldeki birebir ortaklarla çalışma, izleme, değerlendirme ve raporlama süreçlerini çoğunlukla üstleniyor.

ORSAM: Bu programda su kaynaklarının asıl yeri nedir?

Atila URAS: hükümetler arası iklim değişikliği panelinin 4. raporunda tüm Doğu Akdeniz Havzası ve Türkiye'nin su kaynakları üzerindeki baskı dile getirildi. Bu program kapsamında da gerek Ulusal Uyum Stratejisi çalışmalarında gerekse de hibe programının önceliklerinde su kaynakları yönetiminin ön çıkması ve hibe programının nehir havzası ölçeğinde olması konuya direkt bağı kuran en önemli göstergedir. Sanayi ile ilgili çalışmalarda da su verimliliğinin teşvik edici pilot çalışmaların yapılması da yine bir gösterge. Diğer taraftan yaptığımız katılımcı etkilenebilirlik değerlendirmelerinde 11 ilde yaptığımız katılımcı çalıştaylarda su kaynaklarını doğru yönetme ihtiyacı iklim değişikliğine uyumlu en alakalı konu olarak ortaya çıktı. Suyu farklı açılardan bakmak lazım, tarım ve gıda gü-

venilirliği denince tabii ki tarımda Türkiye’de suyun kullanma oranı olan %70 öne çıkıyor. Afet dediğimizde, taşkın kuraklık öne çıkıyor. Halk sağlığı dediğimizde, iklim değişikliğinin halk sağlığı üzerinde suyla bulaşan hastalıkları öne çıkıyor. Biyolojik çeşitlilik ve ekosistem hizmetleri dediğimizde olayın var olduğu yer yine suyun kalitesi ve suyun varlığıdır. Yani aslında bulunabilen bütün etkilenebilirlik başlıklarında su boyutu kaçınılmaz olarak vardır.

Alper ACAR: Ulusal uyum stratejisinin temel konularından bir tanesi su kaynakları olarak ele alınmış durumda. Ona yönelik olarak uyum nasıl sağlanır hem stratejik hedefler hem de uyum için alınması gereken önlemler ve eylemler tariflendirilmiştir.

Atila URAS: Hem suyun arzı hem de talebin yönetimi bütün bunlar göz önüne alınarak yapılmalı.

ORSAM: Bu projenin Türkiye’deki su kaynaklarının yapılandırılmasına da bir katkısı söz konusu, değil mi?

Atila URAS: Şimdi, programın önemli çıktılarına ulaşmaya başladık. UNDP ve Çevre Orman Bakanlığı işbirliği ile yürüyen Türkiye’nin ulusal iklim değişikliği eylem planının oluşturulması sürecine biz de uyum stratejisi ve eylem planı bölümünü katarak katkıda bulduk. Önümüzdeki yıl 10. Kalkınma planı hazırlık dönemine geliyoruz. İklim değişikliğinin bir kalkınma sorunu olduğu zaten dile getirilen bilinen bir konu. Bizim açımızdan geliştirilen iklim değişikliği uyum stratejisi ve eylem planları Türkiye’nin kalkınma planlarına referans olacaktır. Bunun ötesinde iklim değişikliği sektörel stratejilerde kendine yer bulmaya çalıştı. Örneğin, sürdürülebilir kentleşme stratejisinde iklim değişikliği var, su kullanımı var; yani bir şekilde bu süreçte çıkacak ürünlerde iklim değişikliği bundan sonra kendine yer bulacaktır.

ORSAM: Bu projede neden Seyhan Havzası seçildi?

Alper ACAR: Seyhan havzası Atilla’nın da bahsettiği gibi Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli tarafından iklim değişikliği karşısında en hassas bölgelerden birisi olarak belirlenmiş olan Doğu Akdeniz bölgesindedir. İkincisi, orada Türkiye’de bugüne kadar yapılmış ilk havza ölçeğinde öncelikle tarım olmak üzere iklim değişikliğinden etkilenebilirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu proje, Çukurova Üniversitesi ve bir Japon enstitüsü tarafından gerçekleştirilmiştir. Bölgeye baktığımız zaman Seyhan havzası bölgeye farklı coğrafi bölgeler dolayısıyla sosyo-ekonomik farklılık gösteren bir bölge. Dağlık bölgeler var, yüksek steplerin olduğu bölgeler var ve Çukurova gibi çok verimli alanlar var dolayısıyla yaptığınız pilot çalışmalar tek bir havzada genel bir ifadeyle üç farklı coğrafi alana yönelik çalışmalar yapabiliyorsunuz. Bu size model olma konusunda fırsat ve çeşitlilik veriyor. Böylece Seyhan havzası seçildi.

ORSAM: Seyhan havzasından çıkan sonuçlar nedir?

Alper ACAR: Seyhan havzasında toplam 2 milyon dolarlık bütçeli 18 tane çok güzel projemiz var. Bunlar tarımsal verimliliğin artırılması, su kaynaklarının iklim değişikliğinin önümüzdeki 10 yıllarda nasıl değişeceği, ormanların iklim değişikliği ile nasıl etkilenebileceğine yönelik çok farklı pilot projelerimiz var. Su konusuna baktığımız zaman, tarımsal verimlilik tartışması yaparsanız sizin suyu kullanma verimliliğinizde tarım ve ürün verimliliğinizi de etkilediği ortaya çıkar. Salma sulamadan, damla sulamaya geçtiğimizde verim yanında kalitede de artış olduğunu gördük. İklim değişikliği dediğiniz zaman, hep kara bir tablo gözünüzün önüne geliyor ama bazı yerler için de fırsat sağlıyor. Örneğin Kayseri’nin Pınarbaşı, Sarız gibi rakımı 1500

olan yerlerde tarım çok kısıtlıydı. Ama son 10 yılda havanın ılımanlaşması oradaki çiftçinin farklı ürünler ve farklı pazarlara açılabilmesini sağlamıştır. “Örneğin, mısır ve fasulye vb.” Bir böyle bir yanı da var iklim değişikliğinin. Kayseri’de yaptığımız projeler bunun da anlaşılmasını sağladı. DSİ 6. Bölge Müdürlüğü ile de çok güzel bir çalışma yaptık. Bu projede de 2100 yılına kadar iklim değişikliği farklı senaryolar gerçekleştiği takdirde yüzeysel su kaynaklarının nasıl değişeceği incelendi. Bunun yanında taşkın yapılarının, taşkınları önleme konusunda yeterliliklerine dair çalışmalar yapıldı. İki farklı senaryo çerçevesinde, sulama alanları ve iklim değişikliği etkisinin de hesaba katılması ile pratikler değişmediği sürece hem üst hem de alt havzada su açıklarının ortaya çıkacağı görülmekte. Sulama verimliliğinin artırılması, damla sulama ile sulama açıklarının önemli derecede azaldığını gördük. Sulama tekniğine dair önlemlerin yanında ürün desenine yönelik önlemlerin de alınmasının gerektiği ortaya çıktı. DSİ Kayseri ve Adana Bölge Müdürlükleri yaptıkları çalışmalar ile bu konuda çok tecrübe kazandılar. Özet olarak hangi sektörde olsanız, havzada nerede yaşıyorsanız yaşayın, su projeksiyonlarının dayandığı 2100 yılına kadar Seyhan havzasında bir stres faktörü olmaya devam edecek. Her ne kadar insanlar Çukurova’da suyumuz çok bol dese de iklim değişikliği önümüzdeki 90 yıl kalkınma üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Projeksiyonlar 2100’den sonrasına yönelik yapılırsa, belki bu baskının giderek artacağı da görülebilir.

Temel beşeri ihtiyaçlar açısından suya baktığımızda, Çukurova’daki göçer işçiler iklim değişikliği karşısında en kırılgan sosyal gruplardan birini oluşturuyor. Çukurova Üniversitesi Tropikal Hastalıklar Araştırma ve Uygulama Merkezi ile yürüttüğümüz çalışmada hedef grup olarak ele aldığımız ve bir kısmı o yöreye yerleşmiş olan göçer işçilerin yaşam koşulları oldukça sağlıklı. Halk sağlığı açısından bak-

tığımızda bu kişiler hem alışık olmadıkları o yörenin şartları karşısında sağlık riski altında oldukları gibi, yaşadıkları ve çalıştıkları çevrede yaşanlar için bir risk oluşturmaktadır. Tabii bu sulama ile birlikte oradaki nem oranının artması oradaki bir takım bulaşıcı mikroorganizmaların çok çabuk üreme ve büyümelerine sebep oluyor. Bu insan hareketlilikleri de farklı yerlerden mikroorganizmaların gelmesine ve Çukurova’daki mikroorganizmaların da farklı yere gitmesine sebep oluyor. Bu proje bize şunu gösterdi. Bu insanların yaşama şartları iyileştirilmediği takdirde, orada sadece suya bağlı değil başka sosyal faktörlerin etkisi ile de hem kendilerinin hem de civardaki köylüler için bir risk faktörü olarak yaşamaya devam edecekler.

ORSAM: Seyhan havzası projesi başka havzalarda da uygulanacak mı? Belki Çevre Bakanlığı burada edindiği deneyimi diğer havzalarda da kullanacak mı?

Alper ACAR: DSİ VI. Bölge Müdürlüğü’nün yaptığı projeden sonra konunun biraz daha sahiplenildiğini gözliyoruz. Diğer bölgelerde de etki yaratmıştır. Tabii eksiklikleri yok mu? Var. Mesela yeraltısu yeterince ele alınamadı ama umarım önümüzdeki dönemde yer altı suyunun da iklim değişikliğinin etkilerinin belirlenmesi hesaplarına eklenecek çalışmalar başlatılır.

Atıla URAS: Şunu ekleyebiliriz; bu projenin sonuçlarının değerlendirildiği toplantı Ankara’da DSİ’nin bütün bölgelerin müdürlüklerine canlı olarak bağlanıldığı ve Tarım ve Kİ Bakanlığı gibi başka kurumları da davet ettikleri bir tartışma oturumu şeklinde geçti. Bölge Müdürlüğü yaptığı bu çalışma ile bütün katılımcılardan büyük takdir aldı.

Alper ACAR: Atilla’nın da bahsettiği katılımcı etkilenebilirlik analiz çalışması ile Seyhan’da yaptığımız bir soruna sistematik ve bölgesel

bazda nasıl yaklaşıyoruz metodolojisi, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından benimsendi. Yola çıktığımızda biz zaten Seyhan'daki çalışmalarımızın bir model olmasını istiyorduk. Siz alın Seyhan bakış açısını Kızılırmak'ta uygulayın ya da Gediz'de uygulayın bu mantık dizisiyle benzer çalışmalar yapabilirsiniz. bu yaklaşım sanıyorum karar verici mercii tarafından takdir edildiği için bunun bir devam projesi olarak genişletilmesi öngörüldü. İlk başta havza bazında değil Türkiye ölçeğinde bir etkilenebilirlik analizinin belirli bilimsel ve sosyal parametreler ışığında yapılması ve ondan sonraki süreçte de belirli pilot alanlarda biraz daha derinlemesine çalışmaların yapılmasını öngören bir proje taslağı geliştirildi ve Devlet Planlamaya Teşkilatı'na sunuldu. Özetle modeli oluşturduk, devrettik bundan sonra önümüzdeki yıllar içerisinde farklı kurumlar o süreci devam ettirecektir.

Atila URAS: Zaten bakacak olursak bizim bu oluşturduğumuz modeldeki temel çalışmalar; örneğin tarımla ilgili çalışma Çukurova Üniversitesi tarafından yapıldı. Onun dışında paylaşım analizi, geçim kaynakları analizi, ekosistem analizlerini Türk uzmanlar yaptı. Sistem analizi çalıştayı yurt dışında yaşayan bir Türk uzman analiz etti ve rapora döktü. Yani aslında Türkiye'de bu çalışmaları yapacak çok yüksek kapasite mevcut.

Alper ACAR: Modelin kilit noktalarından bir tanesi, hep hem yerel hem merkezde verimiz yok deriz. Yeni bir konu çünkü bu, bilmiyoruz. Ama siz doğru sorular sorarak doğru tartışmalar açarak aslında yerele yönelik doğru öncelikler tespit edip, doğru projeksiyonlar yapılabiliyorsunuz. Yani Seyhan'da yaptığımız o idi. Örneğin toplumsal cinsiyet veya toplumda kadının durumunun güçlendirilmesi için çalışan kadın örgütlerine gittiğimizde ilk önce aldığımız tepki, "bizim iklim değişikliğiyle ne işimiz var" şeklindeydi. Ama biz anlatmaya başladığımızda bu alakasız görünen

iki kavramla ilgili saatlerce sohbet edebiliyorduk. Yani niye önemli bizim için kadınlar, kadınlara kırsalda baktığımız zaman hareketliliği az bir grubu temsil ediyor. Yani bir afet olduğunda bir erkek gibi kendini koruyabilme ya da bir kahveye gidip birileriyle sohbet ederek bir şeylerle ilgili çözüm yollarını tartışabilme yeterliliği az ne yazık ki. Dolayısıyla biz konuşmayı bu yöne çektiğimizde bir alakası varmış demek ki diyorlar. Yani siz çok farklı uzmanlıklara sahip kişilerle konuştuğunuzda bu konuyu yine aynı şekilde hedefe odaklı ve şablondan uzak bir tartışmaya yönlendirebildiğiniz takdirde bağlantıyı kurabilirsiniz. Yine aynı şekilde sağlıkçıyla, tarımcıyla konuşmalarınızda gündemi iyi bir şekilde takip edip bağlantıyı kurabildiğiniz sürece bir takım şeylerin cevabını alabiliyorsunuz.

Atila URAS: Teorik olarak hep söylediğimiz tepeden aşağıya değil de tabandan tavana ulaşan ideal yolu test etme imkanı bulduk. Özellikle bu havzadaki sorunların önceliklerini belirlemede yaptığımız çalışmalarda merkezden hiçbir uzman ya da bürokratin gelmemesini istedik. İlgili kurumlar bunu kabul ettiler sadece Kayseri ve Adana'nın uzmanlarını toplayarak sorun analizlerini ortaya çıkarınca gerçekten yereldeki bilgiyi kağıda dökabiliyorsunuz ve o önceliklerde Alper'in de bahsettiği gibi konu başlıkları oluyor.

Alper ACAR: Tabi bu program başlamadan önce biz çok emek harcadık. Yaklaşık bir yıl bölgede çok farklı kurumlara giderek onlara önce bizim bakış açımızı anlattık daha sonra onların beklentilerini aldık ve bir ortamı da hazırladık diyebiliriz Seyhan'da. Tabi ki siz oradakilerle tartışmadan tepeden bir bakış açısıyla gittiğiniz zaman ister istemez oranın gerçeklerinden kopuk olabiliyorsunuz veya bir reaksiyonla karşılaşabiliyorsunuz ama böyle iletişime dayalı bir sürecin sonunda, gittiğimizde yani hibe programını başlattığımızda zaten üzerinde farklı kurumlar farklı

konular tarafından düşünölmeye başlanmış bir konu oluyor. Yörenin ihtiyaçlarına ve beklentilerine cevap veren, yörenin gerçeklerine ve önceliklerine uygun bir çerçevede bir hibe programı başladığını görünce de işimiz biraz daha kolay oldu. Özetle bir kapasite geliştirme yaklaşımı içerisinde iklim değışikliği etkilenebilirlikleri konusunda ortak bir dil belirlendi. Bir adım sonra biraz daha somutlaşıp öncelikler ne olabilir, ve daha sonra da uygulamaları gerçekleştirip, edinilen tecrübeleri eksikleri tamamlayacak şekilde bu döngüyü yeniden başlatma sürecini gerçekleştirdik.

ORSAM: Bundan sonra devamda ortaya çıkacak yeni bir proje var mı ya da bu projenin bir ayağı olacak mı?

Atıla URAS: Buna çabaların sürdürülebilirliği çerçevesinde cevap vermek lazım. Bu tür bir talep kamu kurumlarından gelirse Birleşmiş Milletler kuruluşları yeni projeler geliştirip yeni kaynaklar arayabiliyorlar tabi ki ama baktığımızda bu DPT'den çıkan kaynağın Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından değerlendirilmesi zaten bizim çabalarımızın bir devamı. Diğer yandan özellikle kalkınma ajanslarıyla ilişkilerimizde büyük bir ilgi gördük. Yine izlediğimiz modele uygun çalışmaların kalkınma ajanslarının yıllık hibe çağrılarında yer alması gibi bir konuya sıcak bakıyorlar. Bu da ciddi miktarda bir kaynağın yine yereldeki konumları aktarılması için bir zemin oluşturuyor. Bu da yine çabaların devamı için önemli bir aşama. Diğer yandan çoğunlukla bu tür projeler ve programlar başka girişimleri tetikler, bazı program ortaklarının çalışmaları, yani FAO'nun UNIDO'nun burada yeni projeler yapma arzusu yine bunun bir şekilde dalga efektiyle yayılarak gitmesi bir zemin oluşturuyor. Ama iklim değışikliğine uyum konusu gündemde ve en güzel olan da bu. Yani biz daha önce tecrübe etmediğimiz bir sahiplenmeyi bu programda yaşadık. Çevre ve Orman Bakanlığının bu sahiplenmesi ve

DPT'den çıkan bu kaynak sürdürülebilirliğin en büyük güvencesi.

Alper ACAR: Tabi buna bir yandan da şöyle bakabiliriz, on sekiz hibe projesinin tamamı olmasa bile birçoğu kendi içinde model oluşturdu. Mesela Adana Orman Bölge Müdürlüğü'yle bir çalışmamız var Seyhan'daki orman alanlarının nasıl etkilenebileceğine yönelik. Burada çıkan sonuçlar Adana Bölge Müdürlüğü'nün sorumluluğu altındaki orman alanlarının yönetim planlarına entegre ediliyor. Bu projeyi siz Adana'dan alın Karadeniz'in dağlarında uygulayın, bu metodoloji orada da uygulanabilecektir. Mesela Orman Genel Müdürlüğü de böyle bir çalışmaya sıcak bakıyor. Ortak Program genelindeki yapılan çalışmaların sürdürülebilirliği olduğu gibi her bir hibe projesinin kendi sürdürülebilirliği de olabilir. Örneğin Devlet Su İşler Bölge Müdürlüğü ile yapılan, Adana Orman Bölge Müdürlüğü ile yapılan, Tropikal Hastalıklar Merkezi ile yapılan (Çünkü tropikal hastalıklar sorunu sadece orada değil Ankara'nın Polatlı ilçesinde de var) modeller uygulanabilir, bu modeller hazır. Atilla'nın da söylediği gibi biz hem kurumlara yaygınlaştırma çalışmaları yapıyoruz hem de olabildiğince farklı platformlarda bunu paylaşmaya çalışıyoruz. Bir de tecrübelerin yaygınlaştırılmasına yönelik temel araçlarımızdan da bir tanesi şu anda devam etmekte olan değerlendirme süreci. On sekiz hibe projesinin değerlendirmesi ve edinilen derslerin çıkartılması devam ediyor. Ondan edineceğimiz bilgiler doğrultusunda oluşturacağımız bir yayınla farklı kitlelere ulaşmayı hedefliyoruz. Örneğin Çukurova Üniversitesiyle beraber rakımı 900 metrenin üzerindeki bölgelerde biz hayvancılık projesi yaptık. O rakımı 900 metrenin üzerinde olan diğer orman köylerine örnek olabilecek. Birebir olmasa da bakış açısı olarak, mantık zinciri olarak örnek olabilecek. Zaten biz de buna ulaşmaya çalışıyoruz; bu elde edildi şu şöyle yapıldığından ziyade, sorun şuydu şu

yollarla şu adımlarla olay ele alındı ve şunlar elde edildi. Önümüzdeki birkaç ay içerisinde siz de bu benzer yolları takip ederek yöreniz için bir şeyler yapabilirsiniz diyebileceğimiz bir konuma geleceğiz.

ORSAM: Bize vakit ayırdığınız için çok teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Biz de ilginiz için teşekkür ederiz.

**Bu söyleşi 11 Mayıs 2011'de Ankara'da BM Binasında, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanları Dr. Tuğba Evrim MADEN ve Dr. Seyfi KILIÇ tarafından yapılmıştır.*

İTÜ İNŞAAT FAKÜLTESİ, ÇEVRE MÜHENDİSLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRETİM ÜYESİ PROF. DR. AYŞEGÜL TANIK:

“ARTIK HAVZA BAZINDA DÜŞÜNMEYE VE HAVZA ÖLÇEĞİNDE ÇÖZÜMLER ARAMAYA BAŞLADIK.”

01 Haziran 2011

İTÜ, İnşaat Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ayşegül Tanık ile 3-5 Mayıs 2011 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen, İkinci İstanbul Uluslararası Su Formu'nda yapılan söyleşide Türkiye'de entegre su kaynakları yönetiminin gelişimi, algılanışı ve AB Su Çerçeve Direktifi ile birlikte gelişimini anlattı.

ORSAM: Ayşegül hocam öncelikle kısaca kendinizden bahsedebilir misiniz?

Ayşegül TANIK: İstanbul Teknik Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü'nde öğretim üyesiyim. Yaklaşık olarak otuz yıldır bu mesleğin içindeyim.

ORSAM: Entegre Havza Yönetimi'nin Türkiye'deki uygulamalarıyla ilgili neler söyleyeceksiniz?

Ayşegül TANIK: Uygulamalar yeni yeni başlıyor. 25 hidrolojik havza belirlendi. Bakanlık bunlardan öncelikli olan 11 tanesinin Havza Koruma Eylem Planlarının hazırlanması işini TÜBİTAK MAM'a yaptırdı. Böylelikle havzalarımızı tanımaya başladık. Çok yakında diğer havzaların koruma eylem planlarının kimler tarafından yapılacağı da belli olacak. Birkaç havzayı da Bakanlık kendi bünyesinde yapmıştı. Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) kullanılarak aynı altlıklar kullanılarak Türkiye'deki tüm havzaların ana problemleri kirlilik açısından olsun, coğrafi açıdan olsun tüm çevresel özellikleri ile tanınmaya başlanacak. Önce koruma eylem planları daha sonra yönetim plan-

ları çıkarılacak. Bunlar Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde hız kazandı. Aday ülke konumunda olduğumuz için bu çalışmalarını da belirli bir süre içerisinde başlatıp tamamlamak durumundayız. Artık havza bazında düşünmeye ve havza ölçeğinde çözümler aramaya başladık. Bu Türkiye açısından sevindirici bir durumdur.

ORSAM: Örnek olarak Büyük Menderes Havzası yapılmıştı. Verilerde sorun olduğu yönünde eleştiriler yapıldı.

Ayşegül TANIK: Büyük Menderes Havzası TÜBİTAK MAM üzerinde çalıştığı 11 öncelikli havzadan biridir. Bakanlığın daha evvelce başlattığı benzer havza çalışmasında yabancılar da vardı. Maalesef veri güvenilirliğinde problemlerimiz var. İstenilen veri farklı kurumlarda değişik olabiliyor. Ulusal ölçekli bir veritabanı (database) oluşturmak gerekli. Elektronik ortamda olan bilgilerin revizyonu ve güncellenmesi daha rahat olacak. Böyle bir altyapı oluşturulması çok önemlidir.

ORSAM: Bir de Taşkın Direktifi var. Bunlar paralel mi gelişecek yoksa tüm planlar bittikten sonra mı başlanacak?

Ayşegül TANIK: Benim düşünceme göre paralel olması lazım. Aksi takdirde geç kalmış oluruz.

ORSAM: Türkiye için belirtilmiş bir yıl var mı?

Ayşegül TANIK: Türkiye olarak hedefimiz 2012'nin sonuna kadar havza koruma eylem planlarının tamamlanması. Sonrasında da yönetim planlarının hazırlanmasına geçiyoruz. Esasında havza koruma planları yapılırken yönetime de başlanmış oluyor. Aradaki farkı kapayabilmek için Avrupa'nın yapmış olduğu çalışmaları biraz hızlandırıyoruz. En azından havza mantığı yerleşmeye başladı. Tüm havzalarda paydaş toplantıları yapılıyor. Çalışmaların değişik aşamalarında halk da yöre de bilgilendiriliyor. Bu tip çalışmaların yapılabilmesi en uygun ölçek havza ölçeğidir. Böyle bir akış açısı yerleşmeye başladı. Süreçlere halkın katılımı son derece önemli biliyorsunuz. TÜBİTAK MAM'ın yapmış olduğu çalışmalarda havza özelinde koordinatör il konumunda olan il teşkilatlarında Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde toplantılar yapıldı. Katılım oldukça fazlaydı. Hem kurumsal paydaşlar hem de halk temsil edilmeye çalışıldı. Toplantılar yerel medyada yer aldı. Bir günde olacak işler değil bunlar uzun bir süreç.

ORSAM: Peki, sınıraşan havzalar için özel bir durum söz konusu mu?

Ayşegül TANIK: O biraz karmaşık bir konu. Havza hiçbir zaman sınır tanımaz. Türkiye sınırları içerisinde havzaların il sınırları ile çakışması beklenemez. Bazen bir havza birkaç il tarafından paylaşılabilir. Biri coğrafi hidrolojik sınırlar, biri diğeri idari sınırlar. Dolayısıyla sınıraşan sular konusunda, havza bütünlüğüne baktığımız zaman bir su havzasını birçok ülkenin paylaştığını görüyoruz. Ama bizim şuan ki çalışmalarımız Türkiye sınırları içerisinde kalıyor. Biz Türkiye içindeki havza bütünlüğü açısından bakıyoruz.

ORSAM: Ayşegül Hocam, AB Su Çerçeve Direktifi söz konusu olduğu zaman tüm suları hem yüzey sularını, hem yer altı sularını ayrıca geçiş suları ve diğer suları da kapsar. Çalışmalarınızda siz de tüm suları mı ele alıyorsunuz?

Ayşegül TANIK: Evet. Tüm suları ele alıyoruz. Deniz dahil yeraltı suları, yüzeysularını hep birlikte ele alıyoruz. Hepsi birbiriyle etkileşim içerisinde dolayısıyla dinamik ve yaşayan sistemler. Sabah gerçekleşen "High Level" panellerde de gündeme geldi. Dinamik sistem içerisinde hem ülkelerin konumları hem de problemleri değişmekte bu statik olmayan ortamda. Diğer tarafta teknolojik ilerlemeler söz konusu. Bu değişime ve teknolojik ilerlemelere ayak uydurarak çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

ORSAM: AB Su Çerçeve Direktifi içerisinde suyun kalite özellikleri doğrultusunda bazı kimyasalların oranları da şart koşuyor. Bu şartlar her ülkeye göre değişecek mi? Yoksa tüm ülkeler için geçerli bir standart mı olacak?

Ayşegül TANIK: Tüm ülkeler bu rakamları kabul ediyor. Bu standardı tutturmada zorlanacağımız bölgeler var. Doğal kaynaklardan da gelebiliyor. Her ülkenin kendi toprak yapısı farklıdır. Orta Asya'da ciddi sorunlar var. Ülkeden ülkeye değişebiliyor. Ülkemizde de bu tarz problemler söz konusu. Şu çok önemli, bir havzanın problemi diğer havzanın ki ile eş değildir. Her havzanın kendine has problemleri var. Burada iklim, toprak yapısı, arazi kullanımı gibi faktörler etkilidir. Bu nedenle çalışmak için en mantıklı en uygun ölçek havzadır diyoruz. İleride bazı havzalar yönetim kolaylığı açısından birleşebilir. En azından yönetsel açıdan 25 ayrı yönetim tarzı yerine benzer özellikleri olan havzalar birleştirilebilir.

ORSAM: Büyük Menderes Havzası'nın örnek çalışma olduğu projede Türkiye 6 nehir havza bölgesine bölünmüştü. Bu yapılanma projenin son halinde değiştirildi.

Ayşegül TANIK: Evet. O gruplandırma şekli hiç çalışmadı. İlk örnekti. Türkiye'de havza sayısı 26 idi biliyorsunuz. Geçen sene Dicle-Fırat birleştiğinde 25'e düştü. En büyük havza Dicle-Fırat Havzası oldu.

ORSAM: Bize vakit ayırdığınız için çok teşekkür ederiz.

**Bu söyleşi 5 Mayıs 2011'de İstanbul'da gerçekteştirilen "İkinci İstanbul Uluslararası Su Formunda", ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Tuğba Evrim MADEN tarafından yapılmıştır.*

PROF. DR. H. GONCA COŞKUN: “SU KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE KADINLAR ANAHTAR ÖNEME SAHİPTİR”

08 Haziran 2011

İTÜ İnşaat Fakültesi Geomatik Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. H. Gonca Coşkun, 3-5 Mayıs 2011 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen İkinci İstanbul Uluslararası Su Formu'nda, ORSAM Su Araştırmaları Programı'nın sorularını yanıtladı. Coşkun, ülkemizde son dönemlerde gündeme gelen “kadın ve su kaynakları yönetimi” ilişkisini ve başkanlığını yürüttüğü Su ve Kadın Platformu Derneği'nin çalışmalarını anlattı.

ORSAM: Gonca Hocam, bizlere kısaca kendiniz tanıtır mısınız?

H. Gonca COŞKUN: İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'nden mezun oldum. Yüksek lisansımı yine aynı üniversitede tamamladım. 1,5 yıl Hollanda'da araştırmalarımı sürdürdüm. Daha sonra Türkiye'ye döndüm ve doktora çalışmalarımı tamamladım. Şu anda öğretim üyesi olarak çalışıyorum. Benim tüm çalışmalarımın Uzaktan Algılama ve CBS ile su kalitesi, su potansiyeli, akım ölçümü, hidroelektrik santral yerlerinin ve ne kadar elektrik enerjisi üretileceğinin belirlenmesi üzerinedir. Tüm çalışmalarımı uydu verileri ve coğrafi bilgi sistemi ile entegre şekilde yapmaktayım ve bunu otomatize etmekteyiz. Tabi ki hidrojeoloji çok önemlidir. Biz burada çeşitli CBS katmanlar açıyoruz. Çalışmalarımızda yağış, akış, buharlaşma, sızma gibi birçok konu var. Alacağımız parametrelere göre sonuçlar değişiyor. Gelelim bu su ve kadın hikayemize. 2009 Dünya Su Forumu'nda bana bir görev gerçekleştirdim. Su ve Kadın başlığının altında başkan olarak görevlendirildim. Ben yıllardır birçok konu çalıştım. Su kadın ne? Öğreniriz dedim. Ve şunu öğrendim, dünyanın her yerinde su ve kadın adıyla baş-

layan dernekler var. Mesela Avrupa'daki “Women for Water Partnership”, bu dernek aynı zamanda Avrupa başkanlığını da götürüyor. Asya'da “Gender Water Alliance” var. Amerika, İtalya'da, Fransa'da v.s. Ama Türkiye'de hiç yok. BM, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, UNESCO STK'lara çok büyük fonlar ayırıyor. Akademisyen olarak bir proje yazıp verdiğinizde kabul edilmeyebiliyor. Ama STK olarak verdiğinizde daha kolay büyük fonlara ulaşılabiliyor. Su Forumu'nda başkanlığım 3 gün hazırlık toplantısı ve 2 hafta çalışmalar boyunca sürdü. Afrika'dan Hindistan'a, Amerika'dan Avrupa'ya kadar bu tür derneklerin su ile ilgili sorunlara çözüm getiren projelere önemli destek aldığını Su Formundaki sunumlardan öğrendim. Evlere içme suyu götürülmesi (Evlerde çeşmeden akan suyu, hidrolojide içme suyu olarak tanımlarız), hijyenik tuvalet banyo, organik tarıma geçiş ve dolayısıyla yeraltı su kalitesinin temizlenmesi gibi faaliyetleri olduğunu öğrendim. Yeraltı suyu ziraatta kullanılan böcek ilaçları ve kimyasal gübrelere kirleniyor. Dolayısıyla siz bunu organik tarımla kontrol altında tutarsanız yeraltı suları da temizlenecek. İnsanlar ziraatta kullandıkları temiz suyla ürünlerini yetiştirecekler. Bu son derece önemli bir döngüdür. Ben 15 yıldan beri Diyabet Vakfı'nın mütevelli heyetinde görevliyim. Diyabet, kanser, MS ve ti-

roid hastalıkları %50 hızla artmakta. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Bölümünde yapılan bir araştırmanın sonucunda 800 anne sütünden alınan numunelerin hepsinde farklı oranlarda pestisit bulunmuştur. Pestisit, böcek ilaçlarında bulunan yüksek oranda kanserojen bir maddedir. Buna dur demek zorundayız. Bir de bu hastalıkların tedavi sürecinde de temiz içme suyuna gereksinim var. Suyun kalitesini koruyabilmek bir zincirin halkalarını tamamlamak gibidir. Birini yapar öbürünü yapamazsanız sonuç alamıyorsunuz. Su Kadın Dernekleri Dünya Başkanı buradaydı. Kuruluşumuzu çok takdir etti ve bize proje desteği sözü verdi. Ben küçük projeler yaparak, kendi kendimi aldatamam. Bu halkaların hepsini birlikte yapmalıyız. Kapasite artırımını, bölgeye gitmek, insanları dinlemek, onları ikna edip organik tarıma geçmelerini sağlamak, ürünlerini satacak yerler bulmak projenin halkalarından birisi. şu an tüm dünya organik tarım diyor. Örnek çalışma olarak Eşen Çayı'nı aldık. Artık oraya kaplumbağalar yumurtalarını eskisi gibi bırakmıyorlar. Çünkü çay çok kirli akıyor. Çaydan, bölgedeki çeşme sularından ve yer altı suyundan alınan numunelerin su analiz raporları geldi. Rapor sonuçları; suların içilemez olduğu şeklindedir. Bizler bölgeye gittiğimizde "Ay ne güzel doğa, temiz tabiat" diyoruz. Çok güzel yerler tehlike saçıyor. Ben şuna inanıyorum, biz kadınlar anneyiz, eşiz, kardeşiz ve korumacı yapıdayız. Bu nedenle, bu gibi konuların önemini daha kolay algılayabiliyoruz. Kadınlar bu konuda çalışmalı. Tabi ki bu ülkede Devlet Su İşleri var. DSİ'nin yanında, onlarla ortak çalışmalar yapmayı planlıyoruz. Beraber olmak zorundayız. Dolayısıyla biz başta Uluslararası Fonları Türkiye'ye getirmeyi hedefliyoruz.

ORSAM: İşbirliğine DSİ ile başladınız. Uluslararası ölçekte kadın STK'larla bir işbirliğiniz var mı?

H. Gonca COŞKUN: Avrupa Başkanı pane-

limize geldi. Standımızı ziyaret etti. DSİ'nin bizi desteklemesi çok önemli. Onlarla paralel işler yapıyoruz. Orada çalışan pek çok arkadaş üye oldular. Bundan sonra çalışmalarımızı birlikte yürüteceğiz. Biz içme suyu götürecekssek onların kayıtlarına girilmesi gerekir. Projelerin DSİ'nin yönetmeliklerine göre yapılması lazım. Dolayısıyla DSİ ile hem çözüm ortağıyız hem de bizim sponsorumuzdur. Bu da yaptığımız işi algıladıklarını gösteriyor.

ORSAM: Türkiye'de su kuraklığının en çok yaşandığı bölge Güneydoğu ve GAP projesi de var. Özellikle GAP'ta kadınlar ile ilgili çalışmalar yapılmaya çalışıldı. Kadınların suyun direk tüketicisi olması üzerine çalışmalar yapıldı mı? Siz bir çalışma yapmayı düşünüyor musunuz?

H. Gonca COŞKUN: Ben o projede bulunmadım. Ama projenin yürütücüsü bizi ziyaret etti. şanlıurfa'da bir merkez kurulacak. "Su-KadınDer" platformunu oluşturacaklar. Ve böylece çalışmalara başlamış olacağız.

ORSAM: Peki, şu an havza bazında bir çalışma var mı? Yoksa Türkiye geneline yayılmayı mı bekliyorsunuz?

H. Gonca COŞKUN: Biz 12 Şubat 2011'de kurulduk. Daha çok yeniyiz. Havza bazında Eşen Çayı Projesi çalışmalarını başlattık. şu an için İstanbul'daki pek çok derenin üstünü organik arıtmayla temizlemek istiyoruz. Çünkü çok enteresan bitkiler var. O bitkilerin bir yanından evsel veya sanayi atıkları, kirletici hidrokimyasal unsurlar içeren sular giriyor diğer taraftan tertemiz çıkıyor.

ORSAM: Yapay sulak alanlarla arıtma yapılıyor...

H. Gonca COŞKUN: Bu bitkilerin satış temsilcisi bizim yönetim kurulumuzda. Bu projeyi İSKİ Genel Müdürlüğü'ne götürüp

işe başlayacağız. Diğer bir projemiz bahsettiğim Fethiye’de bulunan Eşen Çayı. Bir diğeri Zekeriyaköy’de belediyenin bize verdiği arazide organik tarım yapılması. Ben akademisyen kişiliğimle, bu bölgedeki havzaların planlaması olayında STK’larla yapılacak çok şeyler olduğunu düşünüyorum. Daha önce bilimsel birçok proje yaptım. İstanbul’un 8 içme suyu barajının su kalitesini uydu verileri ile izledim. Türkiye’nin çeşitli yerlerinde akarsu havza planlaması ya da göl, baraj, içme suyu planlamasında, pek çok projenin de yürütücülüğünü göturdüm. Uydu verileriyle çalışmak (uzaktan algılama) daha hızlı ve doğru sonuçlara daha ekonomik bir şekilde ulaşılmasını sağlayacak. Tabi ki “Tüm Türkiye’ye içme suyu getireceğiz” diye bir hedefimiz yok. Ama bir damla bir damladır. Ayrıca suyun tasarrufu konusunda halkımızı da bilinçlendirmeyi amaçlıyoruz. Şu da çok üzücü bir durum; Türkiye’nin pek çok yerinde çocuklar okula gönderilmiyor. 5 km öteden kovayla su taşıyorlar ve biz eğitilmiş kadınlar, “Biz de suçluyuz” diyebiliyor muyuz? Dünyanın herhangi bir yerinde bir çocuk açlıktan ölüyorsa yine hepimiz suçluyuz. İnsanlar “Ben ne yapabilirim?” diye sormalı. “Az da olsa benimde desteğim olsun” diyebilmeli. STK’ların ne olduğunu insanımız bilmiyor. Ben Türk kadınlarının sağduyusuna inanıyorum. Hepimiz bu ülkede yaşayan insanlarız ve bu konuda hiçbir

ayırım gözetmeden her yere götürebildiğimiz kadar içme suyu götürmek için çabalıyoruz. Bakın UNICEF “Bu çocuklar okula gitsin, ben sizin evlerinize içme suyu getireceğim” diyor. Dünya Su Forumu’na tüm dünyadan kadınlar geldi; Özbekistan, Ermenistan, Tanzanya gibi. Ciddi paralar ciddi destekler almışlar. Bize ise bir lira alınmamış. 5. Dünya Su Formunda Su-Kadın Hazırlık Toplantısının Başkanı, İTÜ adına bendim komitede Türkiye’deki çeşitli kadın STK’ları destek verdiler. Su ve Kadın Platformu Derneğimizin ilk aktivitesi; 2. İstanbul Su Formundaki Panel ve stant oldu. Buradan da DSİ’ye bu standı bize verdikleri için, desteklerinden dolayı teşekkürlerimi iletmek istiyorum. Prensip olarak bağıştan ziyade sponsor olarak çalışılması taraftarıyım. Uzun yıllardır meslek hayatımda “Sütte leke var bende yok” hesabı yaşadım. Bundan sonra da şeffaf, temiz ve ülkeye hizmet götürecek bir dernek olacağımızı düşünüyorum.

ORSAM: Bizlere vakit ayırdığınız için çok teşekkür ederiz.

**Bu söyleşi 5 Mayıs 2011’de İstanbul’da gerçekleştirilen “İkinci İstanbul Uluslararası Su Forumunda”, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Tuğba Evrim MADEN tarafından yapılmıştır.*

YRD. DOÇ. DR. ELİF ÇOLAKOĞLU: “SU HAKKI KAĞIT ÜZERİNDE KALMAMALI, UYGULAMAYA DA GEÇİRİLMELİ”

23 Haziran 2011

Atatürk Üniversitesi Kent ve Çevre Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Elif Çolakoğlu ile 3-5 Mayıs 2011 tarihleri arasında İstanbul’da düzenlenen İkinci İstanbul Uluslararası Su Formu’nda bir söyleşi yaptık. ORSAM Su Araştırmaları Programı’nın sorularını yanıtlayan Çolakoğlu, su hakkı kavramının gelişimini ve Türkiye’nin su hakkıyla ilgili uluslararası süreçlere yaklaşımını anlattı.

ORSAM: Kısaca kendinizden bahsedebilir misiniz?

Elif ÇOLAKOĞLU: Atatürk Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Öğretim Üyesiyim. Uzmanlığım, Çevresel Güvenlik ve Uluslararası Çevre Politikaları üzerinedir. Dahası, Su Güvenliği çalışıyorum ve uzmanlığım, bu konu üzerinedir. Doktoramı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü’nde tamamladım. Su Güvenliği bağlamında “su hakkı”nı yeniden tanımladım. Bu anlamıyla uluslararası ölçekte tanımlanan su hakkı tanımından farklı bir kavram geliştirdim. Yapısı ve içeriği tümüyle farklılaştı.

ORSAM: Su hakkı kavramının oluşum süreci nedir?

Elif ÇOLAKOĞLU: Yasal dayanaklarına baktığımızda; özellikle 2002 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi’nin 29. Oturumunda kabul edilen 15 Numaralı Genel Yorum’dan sonra, uluslararası ölçekte verilen mücadele süregelmektedir. Bu Genel Yorum’un su hakkına ilişkin bağlayıcı yasal bir çerçeve oluşturması sürecinde, önemli bir adım olduğu söy-

lenebilir. Daha yakın dönemde, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi bir ilke Kararı’nı, Emniyetli İçme Suyu ve Sanitasyon Hakkı İlke Kararı’nı (2011), kabul etti. 2002’den bu yana kabul edilen konuyla ilgili birçok ilke kararı bulunmakla birlikte, bu söz konusu belgeler bağlayıcı nitelik taşımayan esnek hukuk belgeleri niteliğindedir.

ORSAM: “Water Rights” ve “Right to Water” bu iki kavram arasında ki fark nedir?

Elif ÇOLAKOĞLU: İki kavram gerçekte birbirinden farklı; “water rights” daha geniş bir kullanımı kapsayan bir kavram. “Right to water” kavramını da kapsıyor. “Right to water” kavramı ise herkese biyolojik, doğal, sosyal ve insani gereksinmelerini asgari düzeyde karşılayabilecekleri kalitede ve miktardaki suyun sağlanabilmesi hakkını ifade etmektedir.

ORSAM: İnsanın su ihtiyacının günlük minimum miktarı nedir?

Elif ÇOLAKOĞLU: Pacific Enstitüsü’nün yaptığı çalışma bağlamında içme ve kullanma suyu olarak bu miktarın 20 ile 50 litre arasında değiştiği belirtilmektedir.

ORSAM: Ülkeden ülkeye, şehirden şehire değişen bir fiyatlandırma söz konusudur. Mesela New York metreküpe 1 doların altında, fakat bu rakam Barranquilla'da 5-5,5 dolar civarındadır. Bu durum nasıl denge-leniyor?

Elif ÇOLAKOĞLU: Zaten su hakkı tanımı yapılırken kişinin gelirine göre belirlenmesi gerekir.

ORSAM: Bu durum GSMH ile doğru oran-tılı mı olmalıdır?

Elif ÇOLAKOĞLU: Evet, kesinlikle.

ORSAM: Az gelişmiş ülkelerde metre küp başına su fiyatlandırmasının daha fazla ol-duğunu görüyoruz?

Elif ÇOLAKOĞLU: Su fiyatlandırma-sı ciddi bir problem; bir davayı incelemiş-tim. 2008 yılında, Güney Afrika'da Yüksek Mahkemesi'nde, üç yoksul vatandaş "su hak-kı" anayasal hakları olduğu için bir dava açı-yor ve kazanıyorlar. Su hakkı ile ilgili çok gü-zel bir örnektir.

ORSAM: Bu dava emsal olabilir mi?

Elif ÇOLAKOĞLU: Evet olabilir. Su hakkı-na anayasada yer veriyorsunuz, yasalara ko-yuyorsunuz. Ama uygulaması da önemlidir. Yoksa kağıt üzerinde yer verilen bir hak ol-maktan öteye gitmeyecektir.

ORSAM: Su hakkının gündeme gelişi, su sıkıntısının ortaya çıkışı ile paralel mi ge-lişmiştir?

Elif ÇOLAKOĞLU: Aslında su hakkı bir kav-ram olarak daha önceki dönemlerde vardır. Örneğin ilk olarak Türkler tarafından Mecelle

ile düzenlenmiştir. Mecelle'de su hakkı vardır; hakk-ı sefe'nin su içme hakkı olduğu belir-tilmiştir. Üstelik Mecelle'de bütün hayvanla-rın su hakkına da sahip olduğu vurgulanıyor. BM'nin tanımladığı Genel Yorum içerisinde yer alan "Su Hakkı" tanımı ile çok farklıdır. Genel Yorum'u incelediğinizde, özellikle son madde de paydaşlardan söz ederken hükü-metler dışındaki dünya Bankası, İME, gibi di-ğer örgütlerden de bahsetmektedirler. Bu ku-rumlar işin içine girdiği zaman su hakkı nasıl gerçekleşecek çok muallakta bir durumdur.

ORSAM: Gelişmiş ülkelerin su hakkı kav-ramı ile ilgili tavrı nedir?

Elif ÇOLAKOĞLU: 2010 yılında Genel Ku-rulda bir belge kabul edildi bir de bir ay önce bir belge daha kabul edildi. Fakat Türkiye her ikisine de taraf değil.

ORSAM: Niçin, sınıraşan sular nedeniyle mi?

Elif ÇOLAKOĞLU: Genel olarak düşünül-düğünde, su, bir hak olarak kabul edildiğinde ve buna uygun güçlü ve doğru tedbirler alı-nıp, gerekli kurumsal ve yasal yükümlülük-ler yaratılabilirse, bireylerin içinde yaşamak durumunda kaldıkları su güvensizliğinden kaynaklanan sıkıntılarla baş edebilecekleri düşünülebilir. Ancak, içinin iyice doldurula-maması ve devletlerin egemenliklerini göze-nekli hale getirmesi olasılığından dolayı, su hakkının kabulü gelecekte uluslararası ilişki-ler yönünden bir kaos ortamı yaratabilir. Çün-kü uzun dönemde devletlerin vatandaşlarına su hakkını sağlayabilmesi için su kaynakları yönünden göreceli iyi durumda olan diğer devletlerden su talep etmesine yol açabilme olasılığına sahiptir. Dolayısıyla, Türkiye için, özellikle bulunduğu coğrafyayı düşündüğü-müzde, uzun vadede aleyhine olabilecek bir durum. Su hakkını, su güvenliği bağlamında tanımlamamın nedeni de budur.

Genelde su konusunda uluslararası ölçekte önümüze konan belgelerde bütün çekincelerimiz aynıdır. Bu nedenle, önümüzdeki yıllarda karşımıza su hakkı ile çıkabilirler. AB ile ilişkilerimize baktığımızda, AB'nin Fırat ve Dicle

için ortak bir yönetim önerisi bulunmakta; GAP'in yönetimde biz de yer alalım diyorlar.

** Bu söyleşi 5 Mayıs 2011'de İstanbul'da, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Tuğba Evrim MADEN tarafından yapılmıştır.*

GİZ TÜRKİYE DİREKTÖRÜ DR. GÜLAY YAŞIN: “TÜRKİYE’DEKİ SULAK ALANLAR DAHA İYİ KORUNMALI”

15 Temmuz 2011

GİZ (Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu) Türkiye Direktörü Dr. Gülay Yaşın ile, GİZ Türkiye’nin su kaynakları yönetimi, sulak alanların rehabilitasyonu ve diğer ülkelerde gerçekleştirdikleri projeler üzerine konuştuk. Dr. Gülay Yaşın iklim değişikliği ile mücadele etmek ve ekosistemi korumak için ama aynı zamanda su kaynaklarını muhafaza etmek için sulak alanların daha iyi korunması gerektiğine dikkat çekti.

ORSAM: Bize biraz kendinizden bahseder misiniz?

Gülay YAŞIN: 1968 Yılında Konya Ereğli’de doğdum. Üç aylıkken ailemle birlikte Antalya’ya taşındım. Üç yaşından da Almanya’ya gittim, bir gurbetçi ailesinin çocuğuyum. Almanya’da liseyi bitirdikten sonra Türkiye’ye geldim. İstanbul’da üniversiteyi okudum ve TEMA vakfında 13 yıl çalıştım. Tema’nın ilk kuruluş zamanlarında bulundum, bunun yanında, erozyonla mücadele kampanyaları ve çevre projeleri yaptık. O yıllarda tanıtım ve halkla ilişkilerden sorumluydum. Daha sonra da tekrar 3 yıllığına Almanya’ya Köln şehrine gittim ve Türk-Alman Sanayi ve Ticaret Odası genel sekreteri olarak çalıştım. Sonra Ankara’ya döndüm ve şimdi GİZ (Alman Uluslararası İşbirliği)’de Türkiye Direktörüyüm.

ORSAM: GİZ’in iş alanı nedir ve kaç yıldır Türkiye’de faaliyet göstermektedir?

Gülay YAŞIN: Alman Uluslararası İşbirliği Türkiye’de 50 yıldır var ve bizim dünyada toplam 30 bin çalışanımız var. Biz Alman hükümetine bağlı bir kalkınma teşkilatıyız, uz-

manlık alanımız proje uygulamadır. Eğitim alanında kapasite yönetimi, kırsal kalkınma, bölgesel kalkınma yani aklınıza gelebilecek her konuda A’dan Z’ye proje geliştirme, uygulama ve denetimden sorumluyuz. Ağırıklı olarak proje uygulama hizmetimizi Alman hükümeti için sunuyoruz. Yani Alman Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Bakanlığı müşterimiz ve yine Alman Çevre Bakanlığı’na iş yapıyoruz. Fakat bu uzmanlığımızı bazı durumlarda farklı hükümetler ve diğer donörler için de sunuyoruz. Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Etiyopya hükümeti gibi. Etiyopya, GİZ olarak bize 30 üniversite yapımı işini verdi. Alman hükümeti Türkiye’ye de 50 yılda 275 milyon avro hibe vermiş durumda ve bununla biz 300 proje yaptık. Çok farklı alanlarda, böyle hepsini saymak pek mümkün değil ama örneğin Türkiye’ye Özal döneminde KDV uygulamasının gelmesi, TRT’nin renkli yayına geçmesi bunun yanı sıra Milli Eğitim’de, Devlet Planlama Teşkilatı’nda, TİKA’ da birçok çalışmamız ve projemiz oldu. Bir anlamda diyebiliriz ki; bugün Avrupa Birliği hazırlık sürecince Türkiye’nin yaptığı önemli projelerin temelinde aslında Türk-Alman işbirliği projeleri yatıyor.

ORSAM: GIZ'in projelerinde "Su ve çevre" konularının projelendirme sıklığı nedir?

Gülay YAŞIN: Çevre ve su konuları GIZ'in çok iddialı olduğu konulardır. Çok sayıda çevre projemiz var. Tabi ki burada somut bir yüzde vermek pek mümkün değil ancak biyolojik zenginlik, çevre ve su yönetimi gibi konuların temel uzmanlık alanlarımızdan biri olduğunu söyleyebilirim. Türkiye'de de bazı çalışmalar yaptık geçmişte. Örneğin içme suyu şebekesinin yeniden oluşturulmasını sayabiliriz. Günümüzde ise Diyarbakır ve İSKİ'yle bir işbirliğimiz oldu. Bunun yanında farklı projelerde, kırsal kalkınma projelerinde aktif olduk. Mesela, Bursa'da sanayi kuruluşları için çevre eğitim merkezi ve danışmanlık merkezini kurduk. Bu kapsamda atık su konusunda bir anlamda nasıl çalışabileceklerini göstermek adına bu danışmanlık merkezlerin çok faydası oldu. Yani diyebilirim ki, çevre ve temelinde su konusu da çok önemli bir bileşen. İşte bu noktada da biz hem atık su konusunda çalışıyoruz, hem de su yönetimi konusunda çalışıyoruz. Şu anda da dünya çapında yürüyen 2000 GIZ projesi var. Bu projelerinde genel olarak %60'ı kadın boyutunda ele alınan projelerdir. Ancak %30'u da yine bu çevre bileşenleri olan projeler diyebilirim.

ORSAM: GIZ'in son yıllarda sulak alanların rehabilitasyonuna ilişkin projeleri var. Sulak alanlarla ilgili bu projeler ne zaman başladı?

Gülay YAŞIN: Söylediğim gibi GIZ farklı Alman Bakanlıkları için çalışıyor. "Sulak Alanlar ve İklim Değişikliği" projemizde donör bakanlık ise, Federal Almanya Çevre, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı'dır. Bu bakanlığın oluşturduğu 'International Climate Initiative Fund' adlı bir fon var. Burada her yıl Almanya'da ki endüstri sektöründen toplanan iklim değişikliğiyle mücadele için ayrılmış bir 120 milyon Euro'luk fon var. Bu

fonla farklı ülkelerde, iklim değişikliği ile ilgili projeler desteklenmektedir. Bu projeler, hem iklim değişimiyle mücadele önlemlerini içermektedir hem de oluşan yeni iklim koşullarına uyum projelerini önermektedir. Biz buna 'adaptation and mitigation' diyoruz. Çin'de var, Malezya'da var, Rusya'da var birçok ülkede var. GIZ Türkiye olarak Türkiye'de de bu kapsamda sulak alan ve iklim projeleriyle ilgili çalışmalar başlattık. Tabi Türkiye'de bu iklim projelerinin kaynağı aslında Türk-Alman Bakanlıkları arasında yapılan bir protokole dayanmaktadır Bunun hukuki temelini de bu protokol oluşturuyor. İklim ve sulak alan projesi de bizim bu bakanlıkla yaptığımız ilk projedir.

ORSAM: Bu projeyi Türkiye'den hangi kurumlar ile yapıyorsunuz?

Gülay YAŞIN: Bu projeyi, Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğal Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ile beraber yapıyoruz. Bu projedeki hedef de, özellikle sulak alanların iklim değişikliğinden nasıl etkilendiği, yani sulak alanları korumamız için hangi önlemleri almamız gerektiği yönünde çalışıyoruz. Bu projenin iki boyutu var, iki ayrı pilot alanı var. Bu pilot alanlardan bir tanesi Bolu / Yeniçağa Gölü, bir tanesi de Konya/Akgöl'dür. Bolu Yeniçağa'da ağırlıklı olarak ele aldığımız konu turbalık alanlardır. Yeniçağa Gölü çevresinde Türkiye'nin önemli turbalık alanlarından biri yer almakta olup, alan ayrıca Türkiye'de ilk ticari torf çıkarılan alanıdır. Torf çok önemli ekonomik değeri olan bir malzeme olmasının yanı sıra, karbon tutma kapasitesi ormanlardan bile 10-15 kat daha fazladır. Yani sırf bu özelliğinden dolayı da torfun korunması gerekiyor. Ama tabi sosyo-ekonomik bir denge anlamında torfun ne kadar çıkarılabilir ne kadar çıkarılamaz diye, Bakanlığın bu kararları alabilmesi için birtakım kriterlere ihtiyacı var. Projemizde de biz bu kriterleri geliştiriyoruz. Bakanlığın bu konuda kapasitesini artırmaya

gayret ediyoruz. Yani bu proje kapsamında torfla ilgili çalışan uluslararası kurum ve kuruluşlarla bakanlık arasında ki diyalogu tesis etmeyi hedefliyoruz. Proje dahilinde, birçok bakanlık personelini torf konusunda eğitime gönderdik. İkinci proje bileşeninde de Konya ile Yunak ve Çeltik ilçeleri yakınında bulunan Akgöl'ü yeniden kurtarma ve eski haline kavuşturma gibi bir gayretimiz var. Bunun içinde, suyun tutumunu sağlayacak bir takım tedbirleri almak istiyoruz. Daha da önemlisi Akgöl'ün korumasını sağlamak için tekrar sulak alan kapsamına almak istiyoruz.

ORSAM: Gölet tamamlandığında Akgöl sulak alan kabul edilebilecek mi?

Gülay YAŞIN: Bunu söylemek için erken ancak aldığımız bilgiye göre, alanda DSİ ile yaptığımız çalışmalar bittiği zaman, su tutumu bittiği zaman yetkiler orayı resmi olarak sulak alan kapsamına alabileceklerini ifade ettiler.

ORSAM: Akgöl projesi ne zaman başladı?

Gülay YAŞIN: Sulak alan ve İklim Değişikliği projesi 2009'da başladı ama ikinci proje sahası olan Akgöl projelerimiz 2010 sonbaharında başladı.

ORSAM: Bolu'da Yeniçağ gölüne ilişkin projeniz bitti mi?

Gülay YAŞIN: Bolu'da ki devam ediyor, bu yılın sonunda bitecek.

ORSAM: Bu projelerden elde ettiğiniz deneyimleri ile daha sonra başka sulak alanlarla ilgili projeleriniz de var mı?

Gülay YAŞIN: Burada asıl olan, projeden elde edilen sonuçları, bu işi takip edecek olan bakanlık organlarının iyi değerlendirmesi. Burada edinilen bilgi ve birikimleri, bakanlık diğer sulak alanların yönetim planlarına dâhil ede-

cek. Diğer sulak alanları yönetirken bunları uygulayacaktır diye düşünüyoruz.

Biliyorsunuz hem DSİ hem de Doğa Koruma ve Milli Parklar, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın altında iki ayrı Genel Müdürlük. Birinde sulak alan yönetimi, sulak alanların korunması var, diğerinde ise devletin su kaynaklarının yatırımcı mantığıyla değerlendirilmesi var. Fakat bir gerçek var ki, sulak alan yönetiminde her iki kuruma da büyük görev düşüyor. Çünkü iklimle mücadele için, ekosistemi korumak için ama aynı zamanda su kaynaklarını muhafaza etmek için sulak alanı korumak gerekiyor. Dolayısıyla bu görev iki genel müdürlüğün sorumluluk alanında olduğunu için biz Akgöl'de ortak çalışma anlamında bir somut örnek ortaya koymak istedik. Çok da güzel oldu, özellikle Konya'da buluna DSİ 4. Bölge Müdürlüğü ve Çevre Orman Bakanlığı İl Müdürlüğü çok uyumlu bir şekilde çalıştılar. Tabi bunları yaparken, iklim konusunda bir kamuoyu oluşturma gayretimiz var. Bu alanlarda belgeseller hazırlandı, bütün kanallarda bu programlar yayınlanıyor. Bolu Yeniçağ'da ilköğretim öğrencileri arası iklim ve sulak alan resim yarışması yaptık. Aynı yarışmayı da bugün Akgöl için tekrarladık.

ORSAM: Bu projelerin kapsamı nedir?

Gülay YAŞIN: İklim verilerinin toplanması çok önemli, yani siz geçmişteki verileri topladığınız zaman senaryo temellerinde aktivitelerinizi oluşturmuş olursunuz. Biz de bunu yapmaya çalışıyoruz, yani Akgöl ve Yeniçağa için de bir iklim senaryosu hazırlıyoruz. Bu senaryo çok parlak bir senaryo değil. Aslında Türkiye geneli için değil. Bir pilot bölgede kalıyoruz. Türkiye tarımsal üretim ağırlığı olan, nüfusunun %45'inden fazlası kırsal alanda yaşayan bir ülke ve iklim değişiminden sonra ortaya çıkacak farklı dengeler su bütçesinin kısıtlı olması, şu anda ki tarımsal üretimin de çok ciddi değişikliklerin olması ve belki şuan

göremediğimiz birçok faktör Türkiye'nin kaderinde çok önemli bir rol oynayacak. Yani diyebiliriz ki; kuzey ülkelerinden çok güney ülkeleri bu iklim değişiminden etkilenecek. Onun için, somut ve bizim için olumlu bir örnek olduğundan dolayı biz Akgöl'ü seçtik. Çünkü Akgöl kurutulmuş, kaderine terk edilmiş bir göldü. En azından şu anda gölün su rejimine müdahale yapılmıyor. Bu yüzden pilot göl olarak çok uygun bir alandır. Yani şu an sulama için kullanılıyor olsa ya da farklı dış etkenler olsa, o zaman bizim orda proje yapmamız çok mantıklı olmayacaktı.

ORSAM: Bir de bu turba alanlarının karbondioksit salımını durdurabilmesi için suyla kaplanması gerekiyor değil mi?

Gülay YAŞIN: Anlatılan şu ki, su olmayıp üzerinde ki bitki örtüsü de kuruduktan sonra torf oksitlenerek yanmakta. Aynı zamanda torf kendi kendine yanabilen bir madde. Dolayısıyla anlatılan o bölge tamamen dumanla kaplı ve içten içe torfun yandığına dâhil bilgiler veriliyor. Bu durum CO2 salınımına yol açıyor.

ORSAM: Torf nerede kullanılıyor?

Gülay YAŞIN: Torf, genellikle bitki toprağı olarak biliniyor. Bitkilerin yetiştirilmesi için kullanılıyor, bahçelerde kullanılıyor. Yani, çayır ve çimenin olduğu tüm peyzaj projelerinde kullanılıyor ve çok ciddi bir ekonomik kaynak. Onu çıkarıyorlar ve satıyorlar, bundan çok ciddi de bir para kazanıyorlar. Bu sadece Türkiye'de değil bütün dünyada böyle. Ancak, Avrupa'da başlangıçta buna sınırsız derecede kullanma izni vermişler fakat şimdi çok ciddi sınırlamalar var. Yani şimdi istediğiniz kadar çıkaramıyorsunuz, bunun bazı kriterleri var artık onlara göre çıkarılıyor. Belli bir derinlikte almanız gerekiyor toprağı sonuçta buradaki hedef hem buradan torf çıkarmak hem de doğanın kendini yenileyebileceğı bir seviyede tutmak.

ORSAM: Akgöl projesinin 2011'in sonunda mı bitmesi hedefleniyor?

Gülay YAŞIN: "Sulak alanlar ve İklim Değişikliği" projesi ve pilot çalışma alanlarındaki aktiviteler 2012 başında bitecek. Aktiviteler bittikten sonra o hedeflenen sonuçlar ya da etkiler gerçekleşecek. Gölün su tutması gibi...

ORSAM: GIZ'in Türkiye dışında diğer ülkelerde de yaptığı su kaynaklarıyla ilgili büyük projeleri var mı?

Gülay YAŞIN: Biz öncelikle suların verimliliğı, su kaynaklarının verimli yönetimi, bir takım kurumaya yüz tutmuş sulak alanların yeniden kazanımı gibi projeler yapıyoruz. Örneğın, su yönetimi konusunda Orta Asya'da bir projemiz var. Birleşik Arap Emirlikleri, Afganistan, Endonezya, Kazakistan, Türkmenistan ve Yemen olmak üzere toplam 50 ülkede su projeleri yürütüyoruz. Çünkü suyun kıt olduğu bir bölge olması itibariyle suyun hem tarımda, hem endüstriyel kullanımda hem de evsel kullanımda en verimli şekilde nasıl kullanılabilir onun tekniğini ortaya koymak ve uygulamasını refakat etmek gibi bir çalışmamız var.

ORSAM: Bu proje içerisinde hangi Orta Asya ülkeleri var?

Gülay YAŞIN: Kırgızistan ve Kazakistan'da yapıyoruz şuan da. Ancak su alanının da dünya çapında yaptığımız bir takım başka projelerde var.

ORSAM: Türkiye'de su kaynakları yönetimine ilişkin durumu nedir?

Gülay YAŞIN: Su kaynakları Türkiye için çok önemli, çünkü hep konuşuluyor su savaşları çıkacak deniyor. Tabi yoğun gündem içinde, günlük hayatta geçim sıkıntısının içinde bir de bu çıktı diyor insanlar ancak su yönetimi

bence geçmişte olduğundan çok daha fazla gelecekte ülkelerin kaderini belirleyecek. Onun için Türkiye'nin şimdiden çok etkin önlemler alması gerek. Yani bütün tarımsal üretim teknolojilerini mümkün olduğu kadar yenilemesi ve suyu en verimli biçimde kullanacak şekilde düzenlemesi gerekir. Kaçak kuyuların açılmasını engellemek gerek, yani yer altı suyunun giderek azalmasının belki önüne geçilemez ama birtakım yan tedbirlerle bunu kurtarabiliriz diye düşünüyorum. Çünkü Türkiye su fakiri bir ülke değil ama suyu cömertçe harcayan bir ülke. Dolayısıyla, bununla

ilgili Türkiye'de çok ciddi bir uygulanan su yönetimi anlayışının gelmesi ve uygulanması gerek diye düşünüyorum ama bu konuda da sanırım hükümet nezdinde de bir takım girişimler olacağını düşünüyoruz.

ORSAM: Değerlendirmeleriniz için teşekkür ederiz.

** Bu söyleşi 7 Haziran 2011'de İstanbul'da, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Tuğba Evrim MADEN tarafından yapılmıştır.*

HYDRA YÖNETİM KURULU BAŞKANI ARZU ÖZYOL: “TÜRKİYE’DE SU VE ÇEVREYE YÖNELİK KARAR MEKANİZMALARINA KADIN KATILIMI SON DERECE DÜŞÜK”

08 Ağustos 2011

Son yıllarda kadın ve su kaynakları konusu uluslararası platformlarda gündeme gelmektedir. Özellikle az gelişmiş ülkelerde su kaynaklarına ulaşım ve kullanımda kadınlar birinci aktör olarak ön plana çıkmaktadır ve su kaynaklarına ilişkin projeler öncelikle kadınları ilgilendirmektedir. Bu doğrultuda “Hydra Uluslararası Proje ve Danışmanlık A.Ő.” Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Arzu Özyol ile “su ve kalkınma” ilişkisini kadın ekseninde Dünyada ve Türkiye’de yapılan çalışmalarını konuştuk.

ORSAM: Kısaca sizin özgeçmişinizi alabilir miyiz?

Arzu ÖZYOL: 1960 yılında Ankara’da doğdum. 1983’te ODTÜ’den Çevre Mühendisi olarak mezun oldum. Epey bir ara verdikten sonra 2000’li yıllarda işletme mastırı yaptım. Şimdi de çevre politikalarında katılımcılık konusunda doktora yapıyorum. Sosyo-politik çevre konusu, çevre teknolojilerinden daha çok ilgimi çektiği için o çerçevede çalışmayı tercih ediyorum.

ORSAM: Şu anda yaptığınız faaliyetlerden de biraz bahsedebilir misiniz?

Arzu ÖZYOL: Avrupa Birliği projeleri yapıyoruz. Bu projeleri sürdürülebilir kalkınma temasında hazırladığımız için çevre, yaşam boyu eğitim, mesleki eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konular çalışma alanımıza giriyor. Özellikle, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği hayatımın önemli bir noktasında duruyor çünkü hem projelerde kadına ilişkin konulara yer ve-

riyorum ve hem de Uluslararası İş ve Meslek Sahibi Kadınlar Federasyonu’nun Türkiye kurucu başkanayım. Ayrıca, UNESCO’nun Barış ve Kadın grubunun Türkiye temsilciliğini yapıyorum. Aynı zamanda mesleğimin bir gereği olarak su ve kadını bir arada incelemeye çalışıyorum.

ORSAM: Bu konuyla ilgili ne tür çalışmalar yaptınız? Özellikle 2009 Dünya Su Forumu bu çalışmalarda yeri nedir?

Arzu ÖZYOL: 2009 Dünya Su Forumu’nda, kadın bileşeni oluşturuldu. Zannediyorum ki Su ve Kadın konusunun sistematik bir biçimde bir arada değerlendirilmesini çok arzu ettik fakat ne yazık ki bir takım aksamlar oldu, insan faktörünün içine girdiği her yerde olduğu gibi. Mensubu bulunduğum kadın kuruluşunun çevre komisyonunda görev aldığım için uluslararası süreçlerde çevre politikalarını yakından takip ettim. Birleşmiş Milletler’de hem Kadının Statüsünün Güçlendirilmesi Komisyonu’nda ve hem de Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu’nda çalışıyorum. Bu sayede çok yeni bilgilere ve gelişmelere ulaşma şansını bulabiliyorum. Yine kendi kurumumu temsilen, Woman For Water platformu top-

lantularına katılıyorum. Dolayısıyla, gündemi yakından takip etmeye çalışıyorum ve burarlardan edindiğimiz taze bilgileri mümkün olduğunca Avrupa Birliği Projeleri bağlamında kullanıyorum. Konu çevreyle ya da suyla ilgili olmasa da kadın eğitiminde geliştirdiğimiz modüllerin içerisine çevresel farkındalık modülleri yerleştiriyoruz.(Environmental Competence Modülü) Bir AB Projesi kapsamında geliştirdiğim bu modül; şu anda “European Association of Adult Education” olarak adlandırılan, Avrupa’da yetişkin eğitimi konusunda referans bir kuruluş tarafından bazı meslek eğitim programlarına dahil edilerek kullanılıyor.

ORSAM: Su ve kadın ilişkisini anlatabilir misiniz?

Arzu ÖZYOL: 3 Mayıs’ta 2012 Su Forumu’nda yaptığım sunumda bu ilişkinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu vurguladım. Doğa Tanrıçası Gaya’nın vücudunu su dalgası şekline getirerek dans etmesi, Gaya’nın vücudundan süzülen terlerin toprağa karışması ve toprağın yeşillenerek doğayı canlandırması su-kadın ilişkisinin derinliğini en iyi anlatan sahnedir bence. Yine, ortaçağ kadınlarının su ve doğayı şifa vermek için araç olarak kullanmaları ve sonra da cadı yaftası yapıştırılarak yakılmaları da bilinen bir hikâyedir. Bu güne bakıldığı zaman, dünyanın üçte ikisinin su olmasından dolayı suyun -aynı kadın emeğinin harcanması misali - sanki hiç tükenmeyecek bir kaynakmış gibi fütursuzca harcandığını görüyoruz. Kadınlar, özellikle ataerkil sistemin var olduğu yerlerde, eğitimden yoksun bırakılarak, iş yaşamından uzak tutularak ev ve aile üçgeni içerisinde hapsedilmiş durumda kalarak ailenin bakım ve korunma ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Suyu ulaşmak, suyu taşımak, suyu kullanarak evin hijyenini sağlamak ya da yemek pişirmek kadının görevleri arasındadır. Bu zorunluluk, birçok kadını bel kemiği eklem hastalıklarıyla karşı karşıya getirmek-

tedir. Aynı zamanda evde açık ateşe maruz kalan kadınlarda solunum ve göz hastalıkları da sıklıkla görülmektedir. Kadın yaşamında, akla gelecek ve gelmeyecek birçok su kaynaklı problem söz konusudur. Kırsal bölgelerde yaşayan kız çocuklarının okula devam etmesindeki en büyük etken yine doğal kaynaklara ulaşım problemidir. Birçok kadın eğitim yetersizliği nedeniyle para getirecek üretim zincirinde yer alamamaktadır. Sonuç olarak günde 1 dolardan daha az bir gelire geçinen 1,6 milyar kişinin yüzde yetmişini kadınlar oluşturmaktadır.

Yoksulluk ölçümlerinde kullanılan kriterlerden en önemlilerinden biri günlük su ve enerji kullanım miktarlarıdır. Medeniyet ve refah suyun kullanımıyla artıyor; oysaki suyun çok kullanımı da farklı bir yoksulluğun oluşmasına neden oluyor. Üzerinde durduğum ve çözmeye çalıştığım konulardan birisi budur. Buradaki kısır döngünün çözülebilmesinde suyun doğru kullanımı, sanitasyonun sağlanması gibi faktörlerin yanında su yönetiminde kadının rolü ne olmalıdır diye düşünülmesi gerektiğine inanıyorum.

ORSAM: Peki, dünyada kadın ve suyun ilişkilendirilmesi ilk nerede başlamıştır?

Arzu ÖZYOL: Ganj nehrinin etrafındaki havzada bulunan kadınların, su yoksulluğundan ciddi bir biçimde fazlaca etkilendikleri görüldü. Konuyla ilgili birçok çalışma yapıldığını biliyoruz. Hindistan’da Ganj vadisindeki kadınların tamamen suya endeksli bir yaşamları olduğu, ettikleri ürünlerin çeşitleri, toprağı kullanma biçimleri ve hatta çalışma saatleri yağış zamanlarına ve miktarlarına göre belirlendiği yapılan çalışmalarda işaret edilen sonuçlardı. Yaşamlarını suya endeksli olarak sürdüren kadınların suyun yönetiminde aynı ölçüde etkin olmadıklarını biliyoruz. Su politikaları oluşturulurken kadının katılımının ve rolünün sifıra yakın olması kadına

ve kalkınmaya yapılan bir haksızlıktır. Çünkü bu dışlanma sonucunda kadınların konuya ilişkin deneyimleri atıl bırakılan bir iş gücüne dönüşmektedir.

ORSAM: Türkiye'deki durum genel olarak nedir?

Arzu ÖZYOL: Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de tarımla uğraşan nüfusun yüzde doksanı kadın ve bunların çoğu sigortasız aile işçisi olarak çalışıyor. Tarımda çalışan Türk kadını da dünyanın dört bir yanında ki hemcinsleri gibi su taşıyor, suya ulaşmak için kilometrelerce yol yürüyor, evde ocak başında suyu kullanıyor ve su yoksulluğunun yol açtığı nedenlerle okuldan uzak kalıyor. Öte yandan, Türkiye'de de su ve çevreye yönelik karar mekanizmalarına kadın katılımı son derece düşük olduğundan kadınlar kendi kaderleriyle ilgili kararları alamıyorlar. Oysaki karar verme süreçlerinde yer alan kadınların sayısı daha yüksek olsa, deneyimledikleri sonuçlar çerçevesinde kendi yaşamlarını kolaylaştıracak, toplam hayat kalitelerinin artmasını sağlayacak kararları daha rahat olarak alabileceklerdir.

ORSAM: GAP gibi büyük projelerin etkilerinin araştırmaları yapıldı mı? İstatistikî verileri var mı? Bölge kadınlarının nasıl etkilendiği projeler bittikten sonra değerdendirildi mi?

Arzu ÖZYOL: Türkiye'de var olan önemli sorunlardan en önemlilerinden biri de veri toplanması ve veri bankası oluşturulmasıdır. Gelişmiş ülkelerde yıllardan beri yapılan cinsiyete dayalı veri toplama konusu Türkiye'nin gündeminde daha çok yeni konuşulur oldu. Bu nedenle de, GAP'ın, Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi'nin kapsamında gerçekleştirilen bayındırlık projelerinin, sosyal dönüşüm projelerinin, bölge kadınının yaşamında ne tür etkiler yarattığını anlamamız mümkün değil.

Belki de, sosyal dönüşümün ilk kırılma noktası beklenilenin aksine olumsuz olmuştur, belki de bugün konuşulan kadın intiharlarının temelinde yatan neden hazırlıksız yaşanan toplumsal dönüşümdür. Ancak, veri toplama konusunda ki başarısızlık konuya ilişkin kesin sonuç geliştirilmesine engel olmaktadır. Bugün konuşulanlar, Bölgede STK'lar tarafından yapılan pilot çalışmaların sonucudur. Bizim Şırnak'ta, Konya'da ve Urfa'da saha çalışmalarımız oldu. Hatta Şırnak için bir AB projesi yaptık, sonucunu bekliyoruz. Proje, oradaki saha çalışması sonucunda çıktı ortaya. Irak'tan çok fazla domates talebi olduğunu gördük. Bölge kadını Seracılığa başlatmak üzere bir proje hazırladık. Öngörülen eğitim programının kapsamında kadınlara hem seracılık eğitimi veriliyor ve hem de bireysel gelişim programı uygulanıyor. Ayrıca, mesleki eğitim programının kapsamına çevresel yeterlilik modülü de eklendi. Yani seracılık yapacak olan kadınlara toprağı, suyu nasıl kullanacakları da öğretilcek. Dolayısıyla proje ile sağlanan değişimin kadının yaşamında çok yönlü olumlu bir etki yaratması amaçlanmaktadır. Projeler sayesinde istihdam altına alınan kadınların yaşamlarının nasıl değiştiğini görüyoruz. Üç-beş kuruş da olsa para kazanmanın keyfine varan kadın, çocuğı bir şey istediğı zaman akşam kocasının eve gelmesini beklemek zorunda değil artık. Kendine ve çocuklarına yeten kadın daha özgüvenli ve daha mutludur. Ancak tüm bunlar sadece gözlem seviyesinde kalıyor. Ne yazık ki sizin sorduğunuz bütünlükte, GAP projesi yapılmadan beş yıl önce kadının durumu şöyleydi, beş yıl sonra böyle oldu gibi çok kesin çizgilerle değerlendirmemiz mümkün değil.

ORSAM: 2011 Mayıs ayının başında, İstanbul'da yapılan toplantıda nasıl bir etkinlik içerisinde yer aldınız?

Arzu ÖZYOL: Su politikalarında kadın etkinliğı içerisinde yer aldım. Güzel bir etkinlikti.

Su ve kadın platformu başkanı Alice Bouman katıldı, aynı platformdan Lesha Witmer'de katılımcılar arasındaydı. Soroptimist'lerin Avrupa Genel Sekreteri İsviçre'den geldi. Onlar da özellikle az gelişmiş bölgelerde kadına ilişkin ne tür projeler yaptıklarını anlattılar. Ağırıklı olarak su politikalarına kadının katılımının artırılması için neler yapılması gerektiğine ilişkin bir takım öneriler ve bir takım örnek çalışmalar bağlamında konuşuldu.

ORSAM: Örnek çalışma olarak Türkiye'den bir yer söz konusu mu?

Arzu ÖZYOL: Hayır. Verilen örneklerin çoğu Afrika ve Ganj'dandı. Yani Türkiye'de suyla ilgili olarak gerçekleştirilen çok fazla proje yok. Mesela Doğu Avrupa'da Tuna'ya kıyısı olan ülkeler arasında yürütülen bir BPW Projesi var, Su için Kadın Platformu tarafından Rusya'da kırsalda yaşayan kadınların sanitasyon konusunda eğitilmeleri amacıyla gerçekleştirilen bir diğer projeyi biliyorum. Hindistan'da, Afrika ülkelerinde Kadın ve Su temasında yapılan onlarca proje var ama bildiğim kadarıyla Türkiye'de konuyla doğrudan ilgili olarak yapılmış bir proje yok.

ORSAM: Türkiye'de kadınla ilgili çalışmalar yapılıyor ama suyla ilişkilendirme yeni başladı.

Arzu ÖZYOL: Doğru. 2008'den sonra ağırıklı olarak konutlar için sağlıklı alt yapı oluşturulması ya da suyun sanitasyonunun sağlanması gibi konularda küçük ölçekli yerel çalışmalar yapılıyor.

Aslında suyun yönetimi için en önemli araçlardan birisi sanitasyondur. Böylece hem suyu koruyorsunuz, hem doğru kullanıyorsunuz.

Hem de miktarında kullanıyorsunuz. Sanitasyonun yanı sıra tarımda suyun nasıl kullanılacağına ilişkin de eğitimler verilmesi gerekti-

ğine inanıyorum. Çünkü Türkiye'de tarımdaki iş gücünün çok büyük bir bölümü kadından oluşmaktadır. Dolayısıyla kadının bu konuda bilinçlendirilmesi, mesela toprak tuzlanması gibi tarımı tehdit eden bir takım sorunlara çözüm getirecektir.

ORSAM: Bu eğitimi verme konusunda yeterli olunamıyor, örneğin sulama birlikleri

Arzu ÖZYOL: Hayır olamıyor. Belki de ilgili kurumlara hizmet içi eğitim gerekebilir. Yani sadece doğrudan hedef kitleye değil, hedef kitleye eğitim vereceklere de eğitim vermek gerekiyor. Biz bu yöntemi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği'ne ilişkin her konu için uyguluyoruz. Örneğin kadına yönelik şiddet dendiği zaman, şiddet mağdurlarından çok birebir şiddete neden olanlara ya da şiddet gören kadınların ilk çaldığı kapıyı açan hekimlere, polisler, savcılara ve hâkimlere eğitim verilmesi gerektiğini savunuyoruz. Dolayısıyla, kadının suya ilişkin bilinçlendirilmesinin sağlanması için ilgili kamu kurumlarında çalışanların eğitilmeleri faydalı olacaktır.

ORSAM: Kamu kuruluşlarından "su ve kadın" konusunda destek alıyor musunuz?

Arzu ÖZYOL: Hayır. Türkiye'de kadın konusunda çalışmalar yapan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü dahi Su ve Kadın konusunda veri bulmakta zorlanıyor. Bu durum aslında sadece Türkiye'de değil bütün dünyada sorunludur. Üçüncü nesil tüm haklardan temellenen tüm konularda olduğu gibi "Kadın ve Çevre" konusunda da yapılan araştırmaların geçmişi ancak birkaç on yıl öncesine dayandığından, ilgili verilere ulaşmak maalesef zor ve sınırlı oluyor. 1980'lerin başında kadın da doğal kaynaklar gibi sömürülen kaynaklar arasında gösterilmiş ve her ikisinde de sömürülmesinin nedeni erkeğe bağlanmış. Bu yaklaşım eko-feminizm başlığı altında kısa bir süre gündemde kalmış. Ne zaman ki çevre sorun-

ları 2000’li yıllarla birlikte kontrol edilemez bir boyuta ulaştı, işte o zaman konu çok boyutlu olarak ele alınmaya başladı. şu anda ağırlıklı olarak çevre politikalarının oluşturulmasında katılımcılığın rolü irdeleniyor. Kadın ise çevre yönetiminin önemli bir paydaşı olduğundan konuya dahil ediliyor.

ORSAM: 2012 yılında Fransa’da yapılacak olan Dünya Su Forumunda yer almayı düşünüyor musunuz?

Arzu ÖZYOL: Evet, düşünüyorum tabi. Fakat bu katılım bireysel mi olacak yoksa BPW için bir etkinlik mi düzenleyeceğiz konusu henüz çok net değıl. Ancak Rio+20’ye BPW’u temsilen katılacak olmak beni çok heyecanlandırıyor.

İkinci İstanbul Uluslararası Su Formu’nun ardından Küresel Kadın zirvesi kapsadı?

Arzu ÖZYOL: Mayıs 2011’in Türkiye açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Mayıs ayının üçünde, dördünde ve beşinde Su Forumu vardı. Dördünde BPW-Türkiye için gerçekleştirdiğimiz bir etkinlikle 20 kadar yabancı konuğı ağırladık. BM’in Women Empowerment Principles, (Kadının Güçlendirilmesi Prensipleri) ni Türkiye ile tanıştırdık. Beş Mayıs’ta Küresel Kadın Zirvesi başladı. Orada ki oturumlardan biri de çevre ve kadın oturumuydu. Küresel Kadın Zirvesi’nin hemen ardından, En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı başladı. Bu Konferansta Turizm Arz Zincirinde Kadının Yeri başlıklı bir konuşma yaptım. Konuşmamda Çevrenin Turizm için önemini de vurguladım. Mayıs Ayı’nın son uluslararası etkinliğı, AB Konsey toplantısı oldu.

ORSAM: Sizin çalışmanızı destekleyici gruplar, Avrupa Birliğı ve UNESCO mu?

Arzu ÖZYOL: AB için hazırladığımız Projeler uygun bulunursa hibe alabiliyoruz. Ancak doğrudan aldığımız hiç bir parasal yardım yok. Ancak özellikle Birleşmiş Milletler’de gerçekleştirilen süreçlere katılmak bence en büyük servettir. Çünkü bütün görüşmeleri izleyebiliyor, yeni çıkan materyallere, dokümantasyonlara, linklere anında ulaşabiliyorsunuz. Dolayısıyla nakdi olmasa bile, aynı yardımın çok büyük bir bölümünü Birleşmiş Milletler’in çeşitli gruplarından ve Avrupa Birliğı’nden sağlıyoruz.

ORSAM: Avrupa Birliğı su çerçeve direktifini eleştiren bazı makalelerde cinsiyet konusuna hiç değinmiyor.

Arzu ÖZYOL: Evet, doğru söylüyorsunuz. Ancak “Toplumsal Cinsiyet Anayol Stratejisi” nin yaygın kullanımını sahada oluşan sorunları azaltmaktadır.

O da çok eleştiri alan bir durum oldu ancak Avrupa Birliğı, Direktif konusunda yavaş yavaş eksikliklerini tamamlıyor.

Oradaki bir tek teselli, kötü niyet yok. Felsefe ve öncelikler anlamında doğru şeyler var. Eksiklikler olduğı anda telafi edilebiliyor. Konuyu art niyetle uzaklaştırmak değıl de gözden kaçırmak oluyor. Sahada karşılaşılan sorunlar önce ek belgelerle giderilmeye çalışılıyor ardından da hukuki alt yapısı tamamlanıyor.

ORSAM: Bize vakit ayırdınız çok teşekkür ederiz.

** Bu söyleşi 25 Mayıs 2011 tarihinde Ankara’da “Hydra Uluslararası Proje ve Danışmanlık A.ř.”de, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Tuğba Evrim MADEN tarafından yapılmıştır.*

YAŞAR YAKIŞ: “TÜRKİYE DÜNYAYA SINIRAŞAN SULAR KAVRAMINI ANLATMAK İÇİN DAHA FAZLA ÇABA GÖSTERMELİ”

07 Eylül 2011

ORSAM Su Araştırmaları Programı, Dışişleri Eski Bakanı Yaşar Yakış ile bir söyleşi gerçekleştirildi. Söyleşide, uluslararası literatürde sınıraşan sular kavramı ve uluslararası su hukukunun gelişimi ile Irak'ın su meselelerine yaklaşımı gibi konularda değerlendirmelerde bulundu. Yakış, Türkiye'nin, dünyaya sınıraşan sular kavramının izah edilmesi için daha fazla çaba harcaması gerektiğini söyledi.

ORSAM: Türkiye’de sınıraşan sulara ilişkin çalışmalar fikri nasıl oluşmuştur?

Yaşar YAKIŞ: 1993 yılında Dışişleri Bakanlığı’nda Ekonomik İşlerden Sorumlu Müsteşar Yardımcısı olarak görev yaptığım dönemde, bütün üniversitelere su ile ilgili bir kürsü kurulması talebinde bulduk. O tarihte bu çağrımıza sadece Hacettepe Üniversitesi olumlu cevap verdi ve bu sürecin sonucunda Hacettepe Üniversitesi Hidropolitik ve Stratejik Araştırma Merkezi kuruldu. Su ile ilgili bu kadar çok sorunu olan Türkiye gibi bir ülkenin, yeter sayıda uluslararası kalibrede uzmanları bulunmaması, su konusunda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşların başında veya yönetim kademelerinde Türk uzmanlarının bulunmaması bence önemli bir eksiklik. Bu durum Türkiye’yi, öteki birçok alanda olduğu gibi, su konusunda da içine kapanık bir ülke haline getirmektedir.

1997 tarihli “Uluslararası Suyollarının Ulaşım Dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin BM Sözleşmesi”ne ilişkin çalışmalar 1956 yılında başlamıştır. Bu süreç içerisinde hiçbir Türk uzmanı etkili görev almadı. Ben Mısır’da görev yaparken, Arap Birliği Sekreteri İsmet

Abdülmeccid, Sözleşmede yer alan hükümlerin oluşmaya başladığı 1958 yılında genç bir hariciye memuru olarak bu çalışmalara katıldığını ve kuralların şekillenmesine önemli katkılarda bulunduğunu anlatmıştı. 1966 yılından itibaren “Helsinki Kararları” adını alan bu fikirler sonradan Sözleşmenin çekirdeğini oluşturmuştur.

Türkiye gibi bir ülkenin bu süreçlerde yer almamasını önemli bir eksiklik olarak gördüğüm için Müsteşar Yardımcısı olarak Dışişleri Bakanlığı bünyesinde, “su uzmanlığı” adı altında yeni bir memur kategorisi ihdas edilmesini sağladım. Bununla da yetinmeyerek, bu işin zamanla yozlaşmasını önlemek için, 1993-2012 yılları arasındaki 20 yıl içinde, bu memurların işe alınmasının ve yurt dışına tayinlerinin nasıl bir rotasyona tabi tutulması gerektiği konusunda bir projeksiyon yaptım ve bu projeksiyonu Müsteşara da onaylatarak dosyasına koydurdum. Bu projeksiyona göre, Dışişleri Bakanlığının sınıraşan sularla ilgili bölümünde görev alacak memurlar, mühendislik veya sosyal bilimler öğrenimi görmüş adaylar arasından sınavla memuriyete alınacaklar; 2 yıl Dışişleri Bakanlığı merkez teşkilatında Sınıraşan Sular Dairesinde görev yaptıktan sonra hidropolitik alanında lisansüstü eğitim veren üniversitelerin bulunduğu ülkelere atanacaklar; o ülkelerde 4 yıl süreyle lisansüstü öğrenim görecekle ve merkeze döndüklerinde yine Sınıraşan Sular dairesinde çalışacaklardı.

Bu memurların ikinci kez yurt dışına atanma zamanları geldiğinde, bu kez, Türkiye'nin su konusunda problemlili olduğu (Irak, Suriye, Bulgaristan, Gürcistan, İnan gibi) komşu ülkelerden birine atanacaklardı. Böylelikle o memur, bir yandan lisansüstü eğitim sırasında öğrendiklerini uygulama imkânı bulacak, öte yandan da sınıraşan sular konusunun komşu ülkelerden Türkiye'ye doğru bakıldığında nasıl görüldüğünü öğrenecekti. Böylelikle bu işe heves duyacak memurun önünü görmesine ve idarenin de kendisini kurallarla bağlamasına imkân tanımak istemiştim. Bu memurları dünyanın çeşitli ülkelerinde her yıl yapılan sayısız uluslararası toplantılara da göndermek suretiyle bir yandan, edindiği bilgi ile o uluslararası toplantılarda alınacak kararların şekillenmesi katkıda bulunmalarını, öte yandan da çevre edinmelerini ve giderek su alanında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşların yönetim makamlarına aday olabilecek hale gelmelerini hedeflemiştim.

Su alanında faaliyet gösteren uluslararası bir kuruluşun yönetim kademelerinde görev alabilmek için birikiminiz olması ve konulara öteki adaylardan daha fazla hâkim olmanız gerekir. Bu da toplantılarda kazanılacak deneyimle olur. Önce toplantıların Yazım Komitelerinde, raportörlüğünde veya oturum başkanlığı gibi staj mahiyetindeki pozisyonlarda görev alıp oralarda kendisini göstermesi gerekir. Bu konuda uzman yetiştirmemiz gerekmektedir.

ORSAM: Suriye'de gelişen son olaylarını nasıl yorumluyorsunuz?

Yaşar YAKIŞ: Ben şam'da görevliyken, 1982 Hama olaylarını bizzat yaşadım. 10 000 den fazla insanın öldürüldüğü katliam sırasında Hama'nın içine girdim ve polise Türkiye'ye gitmekte olduğumu, Halep yoluna çıkmak için nereden gideceğimi sorarak mahalle aralarını saptım. Bir terörist bir mahalleye sığınmış

diye mahallenin tamamını topa tutmuşlardı. şam'daki komşularımızdan birine Hama'da ki evinden pijamasıyla kaçarak bir kamyonla otostop yapmak suretiyle gelen bir Hamalı vardı. Anlattıkları inanılmaz bir katliamdı.

Suriye'de Aleviler nüfusun %8-10 unu teşkil ediyor ve yönetim esas itibariyle bu kesime dayanıyor. Bunlar Nusayri Alevi olup, Hatay ve Adana dolayındakiler hariç, Türkiye'deki Alevilerden farklıdır. Suriye nüfusunun %12 sini teşkil eden çeşitli mezheplere mensup Hıristiyanlar da, azınlık psikolojisiyle, Alevilerle birlikte hareket eder. Halkın geri kalan %75-80'i Sünni'dir. Alevi yönetim, mezhep ayrımı gözetmediği izlenimi vermek için üst yönetimde aralarına az sayıda Sünni de almışlardır. Eski Cumhurbaşkanı Yardımcı Abdülhalim Haddam bunlardan biri idi. Kendi isteği ile bu görevinden ayrıldı. şimdi galiba Lüksemburg'ta yaşıyor. Eski Başbakan Yardımcısı ve Savunma Bakanı Mustafa Tlas da Sünni idi. Annesi Ankara dolaylarından bir yerdendir. Galiba Haymanalı olacak.

Suriye'deki mezhepler arası çatışmanın malesef çok kanlı bir geçmişi var. Eğer Beşar Esad demokratik reformları gerçekleştirirse, Sünni çoğunluk iktidara geldiği zaman geçmişin hesabını sormaya kalkabilir. Dolayısıyla reformları gerçekleştirme konusunda verilecek karar öyle kolay bir karar değil. Ancak reformlar gecikir de can kayıpları devam ederse intikam duyguları da daha artabilir.

1982 yılında Hama'da gerçekleştirilenlere benzer bir katliama uluslararası camia bugün izin vermez. Fakat konunun Türkiye'den bakıldığı zaman görüldüğü kadar basit olmadığını söylemek istiyorum. Aslında Beşar Esad İngiltere'de eğitim gördüğü ve o ülkede yaşadığı için reformlara daha açık biridir. Cumhurbaşkanı olduğu ilk yıllarda reformları kendiliğinden gerçekleştireceği yolunda ümitler de vardı. Ancak Baas partisinin üst kademesi-

nin ülkede zaman içinde oluşturduğu öyle bir çıkar şebekesi var ki onların bu imtiyazlardan vazgeçmesi kolay değil. Beşar Esad'ı reformdan caydırmada onların da büyük rolü olduğunu tahmin ediyorum. Baba Hafız Esad'ın da zaman zaman bazı konularda iyileştirmeler yapmaya teşebbüs ettiğini biliyorum. Ancak o tarihte de yine Baas partisinin üst kademesinin direnciyle karşılaşmıştı. Kısacası Beşar Esad'ın karşı karşıya bulunduğu durumda, bir tercih yapmak o kadar kolay değil.

ORSAM: Son zamanlardaki özellikle dış basında Irak'ın yaşadığı su sorununun Türkiye'den kaynaklandığına ilişkin haberler çıkıyor. Türkiye'nin Dicle Nehri üzerinde bitirdiği çok büyük bir baraj bulunmuyor. Planlanan barajlar ise elektrik üretimi amaçlı ya da çok büyük bir sulama amaçlanmıyor. Buna rağmen Irak'ın tutumunu nasıl yorumlayabiliriz?

Yaşar YAKIŞ: Irak'ın Türkiye'den daha fazla su istemek yolundaki tutumunda herhangi bir değişiklik olduğunu sanmıyorum. Belki Irak'ın içinde ve özellikle Kuzey Irak'taki gelişmeler nedeniyle konu derin dondurucuya değilse bile buzdolabına kaldırılmıştı. Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürdistan devleti kurulursa, bizden su isteyen ülkelere bir de bu "Kürdistan" eklenecektir.

Dicle Nehri havzasının Türkiye'de kalan bölümü çok sayıda baraj yapılmasına imkân vermiyor. Ilısu barajı için uluslararası camia kredi vermede isteksizlik gösterdi. Muhtemelen onu kendi imkânlarımızla inşa edeceğiz. Irak bu kararlılığımız görünce şimdi eski yemekleri ısıtıp tekrar sofraya getirmeye başladı. Saddam, Atatürk barajının inşası gündeme geldiği zaman barajı bombalayarak tahrip edeceği yolunda tehditler savurmuştu. Şimdi Irak yönetimi öyle tehditler ileri sürmemekle beraber tüm uluslararası kuruluşlarda, Türkiye'yi Irak'ın suyunu kesmekle suçlamaya devam ediyor.

Suriye ile Asi Nehri üzerinde bir barajın temelini atmakla önemli bir mesafe kat ettik. En üst düzeyde iyi ilişkiler medyaya yansıyor. Sayın Başbakanımız Esad'la kucaklaşıyor. Fakat alt düzeyde bürokratlar eski söylemlerini geniş ölçüde sürdürüyorlar. Çünkü Suriye, Asi barajının gövdesinin inşa edildiği Hatay topraklarını halen kendi ülkelerinin bir parçası sayıyor. Onlarca yıldan beri Türk heyetleriyle görüşmelerde ısrarla ileri sürdükleri tezlerden şimdi aniden geri atmaları kolay değil.

ORSAM: Dünya Su Forumu'nda da gündeme gelen "sınıraşan sular" teriminin anlamı nedir?

Yaşar YAKIŞ: Benim bulunduğum bir forumda Iraklı bir katılımcı panelistlere bu konuda bir soru sordu. O soruyu cevaplandırmaya ben talip oldum. Dışişleri Bakanlığının şimdi benimsediği tarif nedir bilmiyorum ama ben sınıraşan su ile uluslararası su yolu arasındaki farkı şöyle tanımlıyorum: Uluslararası akarsu, iki ülke arasında sınır teşkil eden akarsudur. Sınıraşan su ise önce, bir ülkenin topraklarında, her iki tarafında aynı ülkenin toprakları olacak şekilde akar, sonra bir sınırı geçer; bu kez başka bir ülkenin topraklarında akar. Örneğin iki nehir düşünelim. Biri Fırat'ın bir kolu olan Karasu öteki de Meriç Nehri olsun. Karasu Nehri Erzurum'un Aşkale ilçesinin içinden akarken, bu nehrin sularının oradaki kullanımının tabi olacağı kurallar ile Türkiye ile Yunanistan arasında sınır teşkil eden Meriç Nehri'nin sularının kullanımının tabi olacağı kurallar arasında önemli farklar vardır. Pek tabii ki her iki nehir için geçerli ortak kurallar da vardır. Fakat sadece birine uygulanıp ötekine uygulanamayacak çok sayıda kural da mevcuttur.

Esasen, Sözleşme birbirinden farklı böyle iki kategori akarsuyun mevcudiyetini açıkça kabul etmemekle birlikte, içerdiği hükümlerden bazılarının sınıraşan sulara, öteki bazılarının

da uluslararası sulara uygulanabileceğini söylüyor. Sözleşme, “sınıraşan akarsu” deyimini hiçbir surette kullanmıyor. Ancak yaptığı tanım Türkiye’nin sınıraşan su derken çizdiği çerçeveye uyuyor. Bu nedenle “Uluslararası Suyollarının Ulaşım-dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin BM Sözleşmesi”nin müzakereleri sırasında Türk heyetinin yapması gereken şu idi: Mademki Sözleşme, içerdiği hükümlerden bazılarının, adını zikretmeksizin, sınıraşan akarsulara uygulanmasını esasen ön görüyor, o hükümlerin Sözleşme’den çıkarılarak, “Sınıraşan Akarsular” için ayrı bir sözleşme kaleme alınmasını ve bu hükümlerin o ikinci sözleşmeye konulmasını talep etmesi gerekirdi. Eğer bunu sağlayamıyorsa, bir adım geri atarak, 1997 Sözleşmesinin üç bölüm halinde kaleme alınmasını önerebilirdi. Birinci bölüm ortak hükümleri, ikinci bölüm, uluslararası akarsularla ilgili hükümleri, üçüncü bölüm de sınıraşan sularla ilgili hükümleri içerebilirdi.

1997 yılında Birleşmiş Milletler Teşkilatındaki toplantıda konu artık kotarılmış ve son haline gelmişti. O tarihte sadece törensel bir oylama yapılacaktı. Başka bir deyişle müdahalenin, yemek henüz mutfakta pişerken yapılması gerekirdi. Yemeğin pişmesi tamamlanıp sofraya geldikten sonra tadına müdahale etmek zordur. Türkiye 1958 ile 1997 arasındaki 40 yıl içinde bunu sağlayamadı. Konunun içine fazla girmedigi için belki böyle bir bilinçlenme de esasen oluşamadı.

Buna benzer durum Deniz Hukuku Sözleşmesiyle ilgili olarak da yaşandı. Türkiye, bir ülkeye ait adaların da karasuları olması halinde bunun ne gibi sorunlar yaratabileceğini Deniz Hukuku Konferansı’na izah edemedi. Filipinler gibi takım-adalardan oluşan devletlerin durumu göz önünde bulunduruldu. Ege denizinde, Anadolu anakarasına yakın Yunan adalarından her birinin etrafına 12 millik karasuyu alanı eklenirse, Türkiye’nin Yunan karasuları ile abluka altına alınmış hale düşeceğini heyetimiz konferansa izah edemedi.

Şimdi artık “Uluslararası Suyollarının Ulaşım-dışı Amaçlarla Kullanımına İlişkin BM Sözleşmesi”nin bazı maddeleri uluslararası platformda kabul görüp, sınıraşan sularla ilgili teamül oluşturmaya başlamıştır. Örneğin “hakça ve makul kullanım, önemli derecede zarar vermeme” ilkesi gibi... Türkiye, kendi görüşleri kabul görmediği için Sözleşmeyi imzalamadı. Ama Sözleşmeyi imzalamaktan sarfınazar etmekle iş bitmiyor. Çünkü siz imzalasanız da imzalamasanız da uluslararası normlar o Sözleşmede yer alan istikamette şekilleniyor. Türkiye Sözleşmeyi imzalamamak suretiyle sadece kendisini uluslararası camiadan soyutlamış olmakla kalıyor. Sözleşme yeter sayıda ülke tarafından onaylanmadığı için henüz yürürlüğe girmede ama hiç yürürlüğe girmeyeceğini varsaymak zordur. Bu nedenle Türkiye’nin yapması gereken şey, bu Sözleşme içinde kendisine yararlı olabilecek unsurları ayıklayıp, uluslararası forumlarda bu hükümleri ön plana çıkarmaya çalışmaktır.

Aynı şekilde şimdi uluslararası yer altı suları konusunda da çalışmalar başlamış bulunuyor. Yakın bir zamanda bu konuda da bir uluslararası sözleşme imzalanması muhtemeldir. Türkiye’nin bu alanda iyi yetişmiş ve iyi yabancı dil bilen uzmanları var mıdır bilmiyorum. Ancak, bu konudaki çalışmalarımız da geçmişte Deniz Hukuku ve sınıraşan sularda olduğu gibi yetersiz kalırsa Türkiye bir kez daha güç durumda kalabilecektir. Çünkü bu alanda da sorun çıkarsa yine Türkiye ile Suriye ve Irak arasında çıkacaktır. Öteki komşularımızla çıkabilecek sorunlar, bu iki ülke ile olan kadar büyük olur mu kestiremiyorum. Suriye çölünün tam ortasında Palmira (Tadmor) adında bir vaha ve bir antik kent var. Yüzlerce kilometre etrafında herhangi bir akarsu bulunmadığına göre bu vaha bir yer altı sularından besleniyor olabilir. Bu yer altı suyunun da Fırat suları ile besleniyor olması ihtimali vardır. Türkiye’nin bu konuları iyi inceleyip bu yer altı sularının fosil su mu yoksa

yenilenen su mu olduğunu tesbit etmesi ve uluslararası forumlarda bu alandaki haklarımızı savunacak bir ekip oluşturması bu açıdan da önem arz ediyor.

ORSAM: Son zamanlarda sınıraşan sular terimini literatürde de birçok eserde görmeye başladık. Her bilim adamı veya her yazar kendince yorumlamakta. Sınırları aşılıyor veya sınır oluşturuyor ya da Meriç Nehri örneğinde gibi hem sınır oluşturup hem de sınır aşılıyorlar, hatta bu örneği mix (karışık) form olarak ifade ediyorlar.

Yaşar YAKIŞ: Sınıraşan sular konusu Türkiye için büyük önem arz ettiği için biz yakından ilgilenmeye çalışıyoruz. Fakat “sınıraşan sular” ile “uluslararası sular” arasındaki fark, örneğin bir İngiliz veya Amerikalı yazara pek bir anlam ifade etmiyor. Veya anlam ifade etse dahi, bizim gördüğümüz gibi yakıcı bir konu olarak görmüyor. Çünkü onlar bu konu kendi ülkelerinde hangi boyutu ile ön plana çıkıyorsa o haliyle ilgileniyorlar. Biz böyle bir kavram geliştirmek zorunda kaldık. Bizim için çok önemli bir konu bu. Yeraltı suları meselesinde de sizlerin katkısı ile belki yeni şeyler ortaya konulabilecek. Türkçede “sınıraşan” veya İngilizcede “transboundary” kelimesini yazdığınız zaman bilgisayar altını çiziyor, çünkü böyle bir kelime yok. Bunu biz icat ettik Galiba mucidi de Emekli Büyükelçi Umut ARIK’tır. Şimdi ise Kıbrıs Üniversitesi’nde hoca olarak görev yapıyor.

1895 yılında ABD Başsavcısı olan Harmon kendi doktrinini geliştirmişti. ABD’de doğup bir süre ABD topraklarında aktıktan sonra Meksika’ya geçen Rio Grande Nehri için, özü “mutlak hâkimiyet” (absolute sovereignty)’e dayanan şu doktrini geliştirmişti: “Nehir benim topraklarımda akarken mutlak hâkimiyetim vardır, kimseye hesap vermek zorunda değilim”. 1950’lerden sonra kuzeyde Kanada’da doğup ABD’ye akan bir nehrin

sularıyla ilgili bir sorun ortaya çıkınca, bu sefer, Kanada Harmon doktrinini uygulayınca Amerika bu doktrinini terk etmek zorunda kaldı. Zaten devletler hukuku dediğimiz şey, hep belli bir olay çıktıktan sonra kim daha güçlü ise onun ortaya attığı veya savunduğu ilkelere göre evrim gösteriyor. Ondan sonra, bu kural yine güçlü bir devletin çıkarlarıyla çatışır duruma gelirse, bu kez birinci doktrin yeni duruma ayarlanmaya çalışılıyor. Çünkü devletler hukuku halen evrim halinde bir hukuk.

Su konusunda da böyle bir gelişme söz konusudur. Batı Avrupa ülkelerinde, su bol olduğu için, su sadece “ulaşım (navigation)” alanında bir uluslararası hukuk meselesi olmuştur. Örneğin bir uluslararası nehrin A, B ve C ülkelerinden geçtiğini varsayalım. A ülkesinin bir nehir gemisi, bu uluslararası nehrin B ülkesinde akan kısmını kat ederek C ülkesine gidecek olsa, B ülkesinde iken hangi ülkenin yasalarına tabi olacak? Hakları ve yüklenimleri ne olacak? Yüzyıllar boyunca batı ülkelerinde ortaya çıkan sorunlar bu türlü sorunlardı. 1648 yılında imzalanan Vestfalya anlaşmasında nehir seyrüseferi ile ilgili hükümler var. Batı ülkelerinde bu sorun yüzyıllar boyu geliştirilen kurallarla çözüme kavuşturulmuş.

ORSAM: Daha sonra 1815 Viyana Kongresi...

Yaşar YAKIŞ: Evet, Viyana Kongresi Napolyon’un darmadağın ettiği uluslararası düzene çeki düzen vermek için yapılmıştı. O zamanlarda batı ülkeleri birçok sorunlarını halletmişler. Kala kala nehirlerin ulaşım dışı amaçlarla kullanılması konusu kalmış. Ulaşım-dışı amaç konusunda aslında öncü ülkenin Türkiye olması gerekirdi. Çünkü bu alanda en büyük sorunları olan ülke Türkiye’dir. İşte, bu duruma isyan ederek Dışişleri Bakanlığında yaptığım o işlere girişmişim. Ve o tarihte bu feryadıma kulak veren tek akademisyen de rahmetli Prof. Dr. Ali İhsan Bağış olmuştu.

**ORSAM: Bu arada Türkiye'nin bu konular-
da yalnız kaldığından bahsettiniz, bu yal-
nızlığı ortadan kaldırmak için neler yapı-
labilir?**

Yaşar YAKIŞ: Uluslararası ilişkilerde bir ül-
kenin desteğini almak istiyorsanız, çıkarları-
nızın ortak olduğu alanları ön plana çıkarma-
nız lazımdır. Görev yaptığım bir ülke olduğu
için Mısır'dan örnek vereceğim. Mısır, Fırat
ve Dicle sorunları konusunda hep Suriye'ye
destek verir. Bunun iki nedeni var: Birincisi
Araplar arası dayanışmadır. İkincisi ise Suriye
ve Irak nasıl Fırat Nehri'nde aşağı kıyıdaş ülke
ise Mısır da Nil Nehri'nde aşağı kıyıdaş ülke-
dir. İlk bakışta Türkiye ile Mısır'ın sınıraşan
sular konusunda farklı tezleri desteklemeleri,
bu aşağı kıyıdaş-yukarı kıyıdaş farkı nede-
niyle, makul görüldüğü halde, konuya bir de
şöyle bakabiliriz: Acaba Türkiye'nin savundu-
ğu tezde Mısır'ın da işine gelecek bir unsur
yok mudur? Ben Mısır'da iken bu ortak yönü
ön plana çıkarmaya çalıştım. Mısır'lı dostla-
rım şunu söyledi: "Türkiye, Fırat ve Dicle
sularının akılcı (rasyonel) kullanılması tezini
savunmaktadır. Çünkü bölgemizde su kıt bir
maldır. Örneğin 100 ton suyu sulamada kul-
lanacak olsanız, bu suyu daha az verim alaca-
ğınız bir toprakta mı kullanırsınız yoksa aynı
su ile çok daha verim alacağınız bir yerde mi
kullanırsınız? Türkiye, Suriye ve Irak'a önerdi-
ği ve uluslararası literatürde 'Üç Aşamalı Plan'
olarak anılan önerisi ile suyun en çok verim
alınabilecek araziye sulamak için kullanılması
gerektiğini savunuyor. Mısır ise, Fırat konu-
sunda Suriye'yi desteklemekle, bunun aksini
savunmuş oluyor. Mısır'ın bu tutumu, suyun
Nil deltası gibi çok verimli araziye sulamak
için kullanılması gerektiği yolundaki tezine
ters düşüyor. Bir bakıma suyun Nil deltası gibi

çok verimli arazinin sulanması için değil, Eti-
yopya'daki verimsiz arazilerin sulanması için
kullanılması gerektiğini savunmuş oluyorsu-
nuz".

Mısırlı dostlarım imkân verdiler, bu görüşle-
rimi Mısır televizyonunda katıldığım prog-
ramlarda da dile getirdim. Ertesi günü bir ma-
gazada alış-veriş yaparken tezgâhtar kız "Siz
Türk sefirisiniz değil mi? Dün akşam televiz-
yonda sizi seyrettim. Ben bu konuyu böyle
bilmiyordum. Demek yanlış tezi destekliyor-
muşuz" dedi.

Yıllardır Suriye'yi destekleyen Mısırlı muha-
taplarım da ilk kez, kendi kendilerine, doğru
tezi mi destekleri konusunda soru sormaya
başladılar. Yani bir yabancı ülke yetkilisi ile
müzakere ederken, sizin tezinizin daha man-
tıklı olduğunu anlatmak yetmez. O tezin,
onun ulusal çıkarlarına da daha uygun düş-
tüğünü ortaya koymak gerekir. Bunu yapabil-
mek için de konuyu iyi inceleyip bu unsurları
ayıklayabilmek gerekir.

İşte sizin merkezin ve diğer kurulacak mer-
kezlerin yapacağı şey, bu tür uzmanlar ye-
tiştirmektir. Türkiye'nin, dünyada sınıraşan
sular konusunda bir numaralı ülke olması la-
zımdır. Onun için gerekli potansiyeli de var.
Ama o potansiyeli harekete geçirmek gere-
kiyor. Yani; şeker var, un var, irmik var, helva
yapacak adam bekleniyor.

* Bu söyleşi 10 Haziran 2011 tarihinde
Ankara'da, ORSAM Su Araştırmaları Progra-
mı Uzmanları Dr. Tuğba Evrim MADEN ve
Dr. Seyfi KILIÇ tarafından yapılmıştır.

RESMİYE KÖRÜKÇÜ: “YENİ EVYE TASARIMI İLE HER DAİRE 60 TON SU TASARRUFU SAĞLAYABİLİR”

19 Eylül 2011

ORSAM Su Araştırmaları Programı, suyun tasarruflu kullanımı konusunda önemli bir buluşa imza atan Resmîye Körükçü ile bir söyleşi gerçekleştirdi. “Eko-Lav” isimli çift gözlü bir evye tasarlayan Körükçü, bir dairenin yılda en az 60 ton atık su biriktirerek bunu bahçe bitkilerine yönlendirebileceğini, böylelikle yer altı sularının korunması konusunda da çok büyük bir katkı sağlanabileceğini anlattı. Körükçü, buluşunun yaygınlaşması için destek arıyor.

ORSAM: Öncelikle kendinizi tanıtabilir misiniz?

Resmîye KÖRÜKÇÜ: Ben Nevşehir Avanos’tan Resmîye Körükçü. İlkokul mezunuyum. Ev hanımıyım. Suyu oldukça değer veriyorum. Çocukluğumdan beri suyun tasarruflu kullanılmasına özen gösterdim. Benim iki torunum var. En çokta onların geleceğini düşünüyorum. İlk projemi 15 sene önce aldığım evde uyguladım. Mutfak lavabomu iki evyeli yaptırдыm. Bu projeyi de kullanan tek kişi benim. Herkesin faydalanmasını isterim. Ben yıllardır evimde “Gri Suyu” ikiye ayırıp temiz olan içme suyu dışında diğer amaçlar için kullanıyorum. Sadece suyu doğru kullanmak açısından değil, kullanılan suyun geri dönüşümünü sağlayıp faturaları azalttığı için ekonomik yönden de faydalı bir proje. Ayrıca, bireysel olarak gelecek nesillerin kullanacağı su kaynağını da koruyorum. Geri dönüşümünü sağladığım suyu bahçe sulamada, araba, merdiven yıkamada kullanıyorum. Diğer insanlar içtikleri suyla arabalarını yıkıyorlar. İyi bir sistem kurulursa kullanılan su arıtıldıktan sonra içilebilir hale gelir. Ben bir kasabada yaşadığım için çok fazla insana ulaşamıyorum.

Bu bilinci yayamıyor, bu projenin daha fazla kullanılabilir hale gelmesini sağlayamıyorum.

ORSAM: Peki, “çift evye” kullanma fikri aklınıza nasıl geldi?

Resmîye KÖRÜKÇÜ: Ben bu konuda hep hassas olmuşumdur. Önceleri leğen kullanırdım. Meyve yıkarken harcadığım suyu daha sonra mutlaka değerlendirirdim. “Allah bana bir ev verirse çift evye yaptıracağım” derdim. Çok şükür bir evim oldu. Evi aldıktan sonra ilk iş eşimle Kayseri’ye gittik. Aradığım şeyi bulmayı bırakın, anlatamadım bile. Çok aradık, en son çelikten yapılmış olanını bulduk ve aldık. Daha sonra eve bir kat daha ekledik. Artık ustalaşmıştım. Üst katın evyesini kendim çizdim. Umarım bu yaygın hale gelir.

ORSAM: Tasarladığınız sistemi anlatabilir misiniz?

Resmîye KÖRÜKÇÜ: Tasarladığım sifon ile kirli olan suyu kanalizasyona, diğer gözden geçen temiz su yani meyve yıkadığım, elimi yıkadığım, deterjan kullanmadan akan su ise devinim dışındaki ön arıtmadan geçerek dışarıda inşa ettiğimiz havuzda birikiyor.

ORSAM: Tasarladığınız evyenin “Eko-lav” ismiyle patentini aldınız. Bu evye, iki farklı boruya bağlı tek gözlü bir evyeden oluşmaktadır. Patentini aldınız mı?

Resmiye KÖRÜKÇÜ: Geçen yıllarda bir ulusal kanalda “Türk Mucitler Yarışması” düzenlendi. Bu yarışmaya katılmam gerektiğini düşündüm. Yarışma şartlarından bir tanesi de ürünün obje olarak sunulması ya da patentinin alınmasıymış. Ben de hemen projemin patentini aldım fakat maddi imkansızlık nedeniyle üretimini yapamadık.

ORSAM: Projenizi tanıtmak için su ile ilgili etkinliklere katılma imkanınız oldu mu? Mesela 2009 yılında İstanbul’da gerçekleştirilen 5. Dünya Su Forumu’na katıldınız mı?

Resmiye KÖRÜKÇÜ: 5. Dünya Su Forumu’nda beni İTÜ’ye çağırdılar. Orada düzenlenen çalıştayda ürünü anlatan bir sunum yaptım. “Ben elimden geleni yaptım, bu projeyi buraya kadar getirdim. Artık sizlerden destek bekliyorum” dedim. Şu ana kadar aldığım destekte bir platforma üye olmanın dışına çıkamadı. Diğer 2. Uluslararası İstanbul Su Formu’na kendi çabamla gittim. Orada da “Su ve Kadın Platformu”nun etkinliklerine ve düzenlenen toplantılara katıldım. Fransa’daki toplantıya katılmak için sunum hazırlamam söylendi. Ama kendi imkanlarımla oraya gitmem mümkün değil.

ORSAM: Projeniz atık suyun kolayca geri kazanılmasını sağlıyor. Bazı ülkelerde çift musluk var. Denizin arıtılmış suyu bir musluktan, tatlı su diğer musluktan akıyor. Peki, su sıkıntısına sizi yönelten neydi?

Resmiye KÖRÜKÇÜ: Bir gün su sıkıntısı yaşadım. Temizlik yapmam, yemek hazırlamam gerekiyordu fakat su yoktu. Kısa bir zaman sonra bir yakınımı kaybettik. Cenazenin yapılması için su bulamadık. Çeşmelerden su taşınması için kimse yoktu. O gün “Allah korusun! Susuz kalırsak ölümlerimizi bile yıkamayacağız” diye düşündüm. Bu duruma

gelmemek için “Ben ne yapabilirim?” diye sordum kendime. İki günde bu çalışma çıktı ortaya.

ORSAM: Bu yöntem kullanılarak ne kadar su tasarrufu sağlanıyor?

Resmiye KÖRÜKÇÜ: Evyeye takılan sifondan su iki parçaya ayrılıyor. Sifonun bir gözünden kirli su ve deterjanlı sular kanalizasyona akarken, diğer gözünden tekrar kullanılmak istediğimiz deterjansız ve temiz su depoya akar. Örneğin bir binada yer alan bir dairenin evyesinde ayda en az 5 ton su biriktirilse, bu rakam senede 60 tona karşılık gelir. 24 dairelik bir apartmanda ayda 120 ton yılda 1340 ton su birikimi sağlanır. Bunu bir de çatılardan akan yağmur sularıyla birleştirecek bu rakam 2000 tona çıkar. Bu sayede yeraltı sularımızı korumuş oluruz. Biriken sulardan bahçe, sebze sulanabilir. Yangın durumunda itfaiyeyi beklemek yerine, bu havuzda biriken su kullanılabilir. Sulamada kullanılan pompa yardımıyla yangın rahatlıkla söndürülebilir. Bir diğer konu ise ekonomi boyutudur. Bu sistem bütçemize büyük katkılar sağlayacaktır. Son 50 yılda sıcaklıkların artması kuraklığa yol açmaktadır. Kaynak suları azalmaktadır. Bu da tatlı suların önümüzdeki yıllarda ne kadar kıymetleneceğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle evlerde su israfını azaltmak hiç değilse atık suların bir kısmının geri dönüşümünü sağlamak çok önemlidir.

ORSAM: Bir de “yağmur depolama” isimli projeniz var. Biraz da ondan bahsedebilir miyiz?

Resmiye KÖRÜKÇÜ: Bu proje diğer projeye bağlantılıdır. Çatıya yerleştirilen borularda biriken yağmur suları havuzlara aktarılıyor. Ben bunu da kendi evimde kullanıyorum.

ORSAM: “Eko-lav tasarımınızı” üretimi için herhangi bir girişiminiz oldu mu?

Resmiye KÖRÜKÇÜ: Öncelikle patentini aldım. Üretici firmalarla görüştüm fakat herhangi bir sonuca ulaşmadım. Bu konuda Çevre ve Orman Bakanlığı'na dilekçe verdim, Sayın Bakanımızın ve yetkililerin desteğini istiyorum.

ORSAM: Su tasarrufuna verdiğiniz önem ve çalışmalarınız için sizi tebrik ediyor, başarılarınızın devamını diliyoruz.

Resmiye KÖRÜKÇÜ: Ben teşekkür ederim.

** Bu söyleşi 19 Temmuz 2011 tarihinde Ankara'da ORSAM Su Araştırma Programı Uzmanı Dr. Tuğba Evrim MADEN tarafından yapılmıştır.*

DOÇ. DR. BOĞAÇHAN BENLİ:
 “ORTADOĞU’DA SU KULLANIMININ
 VERİMLİLİĞİNİ VE ETKİNLİĞİNİ
 ARTIRMAK ZORUNDAYIZ”

22 Eylül 2011

ORSAM Su Araştırmaları Programı, Stokholm’deki Dünya Su Haftası’nda, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Küresel Program Yöneticisi Doç. Dr. Boğaçhan Benli ile bir söyleşi gerçekleştirdi. Söyleşide Benli, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı çerçevesinde yürütülen projeler ve suyun etkin kullanımı üzerine değerlendirmelerde bulundu. Benli, tüm Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da çok düşük bir su verimliliği olduğunu ve öncelikli olarak bu sorunun giderilmesi gerektiğini anlattı.

ORSAM: Boğaçhan Bey öncelikle kendinizden bahsedebilir misiniz?

Boğaçhan BENLİ: Adım Boğaçhan Benli. Yaklaşık son altı senedir Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının önce bölgesel olarak başlayan Doğu Avrupa ve Türkiye Cumhuriyetlere hizmet eden bir su projesini yönetmekteyim. Son bir senedir de global olan bu projenin İsveç’ten yönetimini yapıyorum. Projemizin amacı: insanlara temiz içme suyu sağlamak ve iklim değişikliği adaptasyon çerçevesinde çalışmalar yaparak, suyu bilinçli bir şekilde kullanımını amaçlayan çalışmalar yapmaktır. Projemiz bu şekildedir. Ben de bu projenin genel yöneticisi olarak görev yapmaktayım.

ORSAM: Bu proje büyük ihtimalle Türkiye’de örnek bölgelerde yapıldı; peki nerelerde yapıldı?

Boğaçhan BENLİ: Türkiye’de bizim iki tane yerel (local) çalışmamız oldu ama bölgesel projelere de Türkiye bir örnek olarak, pilot

olarak dahil oldu. Türkiye’deki projelerimizden biri Ankara Saray Beldesi’nde içme suyu amaçlı bir projeydi. Saray bölgesinde maalesef ana boru hattı asbestli çimento borulardandı ve geçen sene, bizim bu çalışmayı yapmadan önceki dönemde sadece 52 defa patlamıştı ve biz o boruyu değiştirerek yılda 30 bin ton su tasarrufu sağladık. Aynı zamanda da insanlara temiz içme suyu sağlamış olduk. Bir diğeri daha enteresan olan, Beypazarı’nda yaptığımız yağmur suyu hasadı projesiydi. O projenin amacı da Beypazarı’nda kurak bir bölgede kalmış bir köyde - hiçbir şekilde ekonomik olarak suya erişemeyen, yok olmaya başlamış bir köy- tamamen sürdürülebilir olacak bir su kaynağı yaratmaktı, temin etmeyi ve köylülerin kullanımına sunmaktı. Bu minvalde yağmur suyunu toplayıp, filtre edip, evlere bağlayarak 12 ay boyunca kesintisiz su kaynağı sağlamış olduk.

ORSAM: İçme suyu olarak kullandılar değil mi?

Boğaçhan BENLİ: Evet, tabii ki içme suyu.

ORSAM: Peki, toplanan sular nasıl bir arıtmadan geçiyor, sadece süzme mi yapılıyor yoksa kimyasal işlemlerde uygulanıyor mu?

Boğaçhan BENLİ: Çok basit bir kum çakıl filtresi var artık. Bu sistem eskiden tarımda kullanılan daha sonradan evlerde kullanılan

bir sistemdi, teknolojinin gelişmesiyle birlikte iyice basite indirildi ve ucuzladı da. Her evin tankına bu kum çakıl filtreleri takarak bu projeyi sağlıklı bir şekilde gerçekleştirdik. Ama yine de bu tankların temizlenmesi gerekiyor ve klor tabletleri atarak yüzde yüz temiz su elde edebiliyorsunuz. Ama şöyle bir şey de var bu tip su projelerinde yani yağmur suyunda pestisit yok. Tarımsal gübre yok. Kanalizasyon karışımı yok. O yüzden sizin tek kirlilik materyaliniz tankta oluşabilecek yosunlanma veya evin çatısından bir yaprak, böcek gibi şeyler düşerse bunların temizlenmesi. O yüzden yağmur suyu tertemiz su.

ORSAM: Bu yöntemi uygulayabilmek için belirli iklim koşulları var mı, nedir bunun şartları?

Boğaçhan BENLİ: Var, evet. Yağmur suyundan faydalanmak istiyorsanız minimum 300. mm yağışın düşmesi gerekir. Ankara bölgesi ortalama 400. mm yağmurlu bir bölge. 400. mm bir yağmuru 100 metre kare bir çatıda topladığını düşünürseniz, aşağı yukarı 40 tonluk bir su toplamış olursunuz. İçme suyu olarak düşünürseniz bu rakam ciddi bir rakamdır. Sonuç olarak minimum 300-350. mm yağmur alan bölgelerde biz bu sistemi rahatlıkla uygulayabiliriz ve bu sistem aynı zamanda ekonomik ve sürdürülebilirdir.

ORSAM: Bunun dışında ne gibi çalışmalarınız oldu?

Boğaçhan BENLİ: Pilot, bölgesel projelere katkımız oldu. Bunlardan bir tanesi Karadeniz’de gerçekleştirilen bir projemizdir. Öncelikle şunu belirtmek isterim ki 31 Ekim Dünya Karadeniz günüdür ama tarihinin talihsizliğinden dolayı bugüne kadar pek kutlanmamış. Bu karar 1996 verilmiş ve 31 Ekim Karadeniz’de yağmursuz olması mümkün olmayan bir gündür. Bu yüzden insanlar 31 Ekim’de çıkıp da bir kutlama yapamamış-

lar. Yani biz bunu başka tarihlere almayı bile düşündük, fakat protokol 31 Ekim’de imzalandığı için mümkün olmadı. Ama 2006 biz bir program başlattık ve 2007 yılında 31 Ekim’de 40 bin kişinin aktif katılımıyla bütün Karadeniz ülkelerinde bir Karadeniz kutlamalar günü yaptık. Oradaki gördüğümüz şey: Karadeniz’in ciddi tehlike altında olduğu ve bunun ilgili bir faaliyet yapılması gerekiyordu, daha doğrusu bir bilinçlendirme başlatılması gerekiyordu. Bu amaçla “Blacksea-box” diye bir proje başlattık. Blacksea-box altı bölümden oluşan, içinde çeşitli bilgiler ihtiva eden Karadeniz’in kültürel faunası, coğrafik florası gibi bilgileri toplayan ve Karadeniz’i nelelerin tehdit ettiğini açıklayan bir eğitim kitidir. Milli Eğitim Bakanlığı da bizi destekledi bu projeyi yaparken. Pilot olarak Türkiye’de başlayarak, uluslararası danışmanları bir araya getirerek böyle bir eğitim kiti hazırladık. Bu kitlerin Türkiye’de 2000 tanesini dağıttık. Bu sene yaklaşık 600 küsur okulda dağıtım yapıldı. Tam rakamı şimdi hatırlayamıyorum ama bütün Karadeniz kıyısında köyler de dahil olmak üzere bu “Blacksea-box” eğitim kiti dağıtılmış durumda ve müfredatta eğitime girdi. Aynı eğitim kitinin tekrarını şimdi Rusya ve Ukrayna’da yapıyoruz.

ORSAM: Ama tabii bunlar iklim olarak birbirine benzeyen, belli bir yağış oranının üstünde olan ülkeler. Kalite olarak mı problem var burada?

Boğaçhan BENLİ: Karadeniz’in ana problemi, Tuna nehrinden gelen tüm Avrupa’nın üçte birinin atığı, çöpü, kanalizasyonu ve diğer pislikleri Romanya üzerinden Karadeniz’e dökülüyor. Hatta bakarsanız Karadeniz’i en çok kirleten ülke Romanya gözükür. Halbuki Romanya’nın öyle bir faaliyeti yok; ama Tuna nehri Karadeniz’e Romanya’dan döküldüğü için böyle bir sonuç ortaya çıkıyor. Bununla birlikte Karadeniz’in tek çıkış ağzı İstanbul

Boğazı. Karadeniz’de kirlilik artık öyle bir duruma gelmiş ki, H₂O H₂S’ye dönüşmeye başladı. 200 metrenin altında su yok, Hidrojen sülfür var ve bu kirlilik aynı şekilde devam ediyor. Bunun devam etmemesi lazım. İnsanların bilinçlenmesi gerekiyor. O da çocuklarla başlıyor, Romanya’dan çöpü atarsan o Gürcistan’daki, Kırım’daki çocuğun hayatını etkiliyor. Biz bu mesajı verecek bir eğitim kiti başlattık. Bu bölgesel bir proje oldu ama bu projenin Türkiye’den başlamış olması sevindirici.

Türkiye’de su kaynaklarına karşı birçok bol kullanılarak israf etme algısı mevcut, bununla ilgili Türkiye’de bir eğitim süreci yapıldı mı veya yapılması planlanıyor mu? Çünkü Türkiye’de aşırı su kullanımı söz konusudur.

Benim bildiğim okullarda böyle bir eğitim faaliyeti maalesef yok. Ama bu konuda da yüzde yüz emin değilim. Ama şöyle biliyorum konuyu, Saray Beldesi’ndeki proje yaparken biz bölgede bir eğitim de yapmak istedik. Çocuklar gönüllü müfettiş oluyorlar bu tip projelerde ve hakikaten çok iyi destek veriyorlar. Okulda müfredatı kontrol ettik ve böyle bir şey görmedik ve o zaman bir eğitim verme ihtiyacı duyduk. Çünkü okulda da eğitim olmayınca toplumda da bu konuda bir bilinç oluşmuyor. Bu sadece Türkiye’de değil Dünya’nın her yerinde aynı. Mesela şuan İsveç’te yaşıyoruz ve İsveç’te suyun sınırsız olduğu düşünülüyor insanlar tarafından. Çünkü yılda 1500.mm üzerinde yağış alan ve nerdeyse yılın 365 gününün 200 günü yağmur alan bir ülke İsveç. Peki, insanlar suyun nasıl bir kaynak olduğunu düşünüyor. Bu aşağı yukarı Ürdün’de aynıdır. En kurak yerde bile insanlar hortumla araba yıkadığını görürsünüz. Suyun paralı olduğu yerler de bile bu sıkıntı mevcut. Bu dünya genelinde yaşanan bir sıkıntı, Türkiye’de de Batı Anadolu ve Kuzey’de suyun sınırsız bir kaynak olduğu düşünülüyor.

ORSAM: Alternatif su kaynakları yaratmak için Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın başka projeleri var mı? Mesela yağmur suyunu çatıda biriktirip içme suyu olarak kullanılması gibi başka projeleriniz de mevcut mu?

Boğaçhan BENLİ: Dünya genelinde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı olarak bizim öncelik verdiğimiz konu insanlara temiz içme suyu sağlanmasıdır. Özellikle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, “Water and Ocean Governance “ programının yaptığı çalışma budur. Alternatif su kaynağı yaratmak aslında çok mümkün bir konu değil. Yağmur suyunu su kaynağı olarak dahil etmek veya yağmur suyunu toplayarak akifer beslemek şimdi dünyada yaygın olmaya başladı. Mesela Hindistan’a Pakistan’a giderseniz bunun örneklerini her yerde görebilirsiniz.

ORSAM: Yağmur suyuyla akifer besliyorlar değil mi?

Boğaçhan BENLİ: Tabi. Yağmur suyunun akifere ulaşması bir veya iki sene sürebiliyor ve bunu bir şekilde enjeksiyon yapıyorlar. Yağmur suyunu depoluyor zaten bütün maliyet depolamada olduğu için, depolayamadığını akifere besleme yapıyor. Bu şimdi biraz yaygınlaştırılmaya çalışılıyor.

ORSAM: Aslında akifer beslemek Ortadoğu içinde önerilen bir yöntem değil mi?

Boğaçhan BENLİ: Aslında kültürel olarak var. “cistern” (Sarnıç) dediğimiz kuyu gibi, yer altında bir balon şeklinde depolama vardır. Bunu Ortadoğu’da birçok ülkede görürsünüz. Yani kısacası insanoğlu yüzyıllardır gelen yağmur suyunu alıp yer altında depolamış. Hatta Ürdün’deki Roma döneminden kalma Petra Harabeleri’ne giderseniz bu tip depolama düzenekleri görürsünüz. Bu aslında var. Ama şimdilerde akifer besleme sondajla daha etkili bir şekilde yapılıyor.

ORSAM: Ortadoğu’da bulunduğunuzu söylediniz. Ortadoğu’daki gözleminiz nedir, orda da suya yaklaşım pek farklı olmasa da bir sınırı aşan sular problemi söz konusu özellikle Türkiye, Suriye ve Irak arasında?

Boğaçhan BENLİ: Türkiye, Suriye ve Irak’tan önce Ortadoğu’daki benim gözlemlediğim “water productivity” su verimliliği meselesidir. Sadece bizim komşu ülkelerimizin değil Fas’ta da, Sudan’da da, Mısır’da da, Cezayir’de de nereye giderseniz gidin, bütün ülkelerde maalesef çok düşük bir su verimliliği var. Bu ülkelerde fukaralık esas mesele olduğu için, insanların beslenmesi önemli olduğu için su konusunda içme suyu sağlanmasından daha ziyade insanları doyurmak önemli bir konu olmuş. Ve tarım yapmanın tek yolu ise sulamayla tarım yapmak. Türkiye gibi kuru tarım (rain-fed ecoculture) bizde çok fazla alan var. Ama diğer ülkelerin hiçbirinde bu kadar alan yok. Mesela Mısır’da toplam sulama alanı 2.5 Milyon hektar ve bütün ülke bu topraklarda senede 3 defa yapılan tarımla besleniyor. Su kesildiği anda Mısır aç kalır. Bizde de aynı şey söz konusu mesela Güneydoğu Anadolu’da siz suyu kestiğiniz anda sade arpa tarımı yapabiliyorsunuz; buğday için bile verim düşük oluyor. Suriye’nin kuzeyinde de aynı şey söz konusu: O bölgelerde de zeytin tarımı veya buğday tarımı yapılır, bu tarımda Fırat Nehri’nden alınan suyla yapılıyor. Şimdi bölgedeki su paylaşımı konusunda ne söyleyebilirim bilmiyorum ama genel kanım su kullanımının etkinliğinin ve veriminin arttırılması gerektiğini düşünüyorum.

ORSAM: Suyun çoğunluğu zaten tarım için kullanılıyor. Ama çoğunlukla geleneksel yöntemler kullanılıyor.

Boğaçhan BENLİ: Evet. Geleneksel yöntemler kullanılıyor, çiftçilerde yeterli bilinç yok. Yani aslında tüm dünya için söyleyebileceği-

niz problemler bu bölgede de var. Söyleyebilecek tek şey su etkinliğinin/verimin (water productivity) düşük olması.

ORSAM: Sadece Ortadoğu’da değil de genelde modern tarıma geçmek çok mu pahalı?

Boğaçhan BENLİ: Sadece o değil. Dünyadaki genel kanı, damla sulamaya geçelim tüm dertlerden kurtulalım. Bitki, damla sulamaya geçtiğiniz zaman “ Bu adam bana damla su verdi ben daha çok verim vereyim” demiyor. Bunun bir tekniği var. Damla sulama ile sulama yapıp çok düşük su verimi (water productivity) elde edebilirsiniz. Bu geleneksel tarıma yaklaşık bir sulama yapmanıza sebep olabilir. İşte bu noktada yeterli bilincin oluşması gerekiyor. Bazı uygulamalar var: Ekim hasat tarihinin değiştirilmesi, tohumun seçilmesi, ne zaman sulama yapılacağına bilinmesidir. Bunların bilinmesi gerekiyor. Bu da genelde devletlerin görevidir. Türkiye’de bu iş sulama birliklerine verildi. Çok başarılı bir sistemdir. Örnektir dünyada Türkiye’de sulama birlikleriyle yapılan sulamalar. Zamanla sulama birlikleri kendilerini geliştirdiler ve şimdi sulamayı kontrol ediyorlar.

ORSAM: Bunu GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi)’ta uygulayabildiler mi? Çünkü ona da eleştiri çok oldu...

Boğaçhan BENLİ: Tabi GAP’ta da var. Aslında Türkiye’de gelişme var. En son GAP’ta %90 pamuk üretilirdi. O yetmiyordu. Şimdi bunun değiştiğini düşünüyorum. Ve damla sulamanın özendirildiğini duyuyoruz Türkiye’de.

ORSAM: Evet, bu doğru, hem de bankalarca destekleniyor...

Boğaçhan BENLİ: Evet. Yeni şirketler var artık dünyada. Mesela çiftçiye gidip sadece damla sulama yapılması için boruyu vermiyor. Bu

şirketlerin, ilaç şirketleri gibi satış temsilcileri var. Gidip çiftçinin ürünü dahil satın alıyorlar ve belli bir sulama programı yapıyor. Teknik olarak bu bir program, bir özm. Bilinlendirmektedir bütün sorun. Çiftçi günleri düzenleyip çiftçileri bazı konularda bilgilendirmek gerekir. Çiftçinin zarar görmeden suyu nasıl tasarrufu yapacağını iftiğe uygulamalarla göstermesi gerekir. Bakın size bir örnek vereyim, Mısır deltasında ben bir proje yaptım. Mısır deltasında buğdayı sulamak için karık sulama yöntemi kullanılıyor. Karık aralığını değiştirdiğim zaman, ben onlara otomatik olarak su tasarrufu sağlayıp, verimin arttırılmasına yönelik bir çalışma yaptım ve başarılı da oldu. Ben hiçbir şey yapmadan, bu projeyi tanıtmadan ertesini sene tespit ettik 1130 üzerinde ifti beni kopya etti. Düşünebiliyor musunuz su tasarrufunu. Bu tip çalışmaların yapılması gerekiyor dünyada da; tamamen uygulamalı, örneklerle anlatarak başarılı bir şekilde göstererek.

ORSAM: Toprakta bir tuzlanma sorunu var ve bu durum Ortadoğu'nun kaderi gibi gösteriliyor. Bu problem damla sulamayla aşılabilir mi? Bu bir efsane mi, yoksa gerçek mi uygulamaya geçirildiği zaman başarılı olur mu?

Boğaçhan BENLİ: Evet, doğrudur. Tuzluluk problemi aşırı suyu verip, su tablasının yk-selip buharlaşmayla birlikte, tabi Ortadoğu gibi bölgelerde buharlaşma çok yüksek, tabi her suda bir tuz miktarı var 1mm bile olsa buharlaşma sonucunda biriken tuz miktarı toprağa zarar veriyor ve kuraklığa sebep oluyor. Damla sulamayla verdiğiniz zaman su bir soğan şeklinde dağılma gösterir. Ve su yavaş yavaş dağılma gösterirken, tuzu itekler. O zaman bitkinin kök gövdesinde tuz oranı azalır ve bitki nefes alır. Ve besin maddeleri suyu bünyesine almaya başlar. Damla sulama tuzlu topraklarda ideal bir sonuç verir. Tavsiye edilen bir yöntemdir, ben üniversitede ders verirken ilk derste genelde bunu anlattım. Tabi bundan önce yapılması gereken aşırı su

verilmesinin önlenmesidir. Birkaç defa GAP havzasında görmüştüm, topraktaki drenaj problemi öyle bir noktaya gelmiş ki tarlanın ortasında gller oluşmuş. İşte bu toprağa öldürüyor, Çukurova'da olduğu gibi geçmişte.

ORSAM: Bildiğim kadarıyla o sulama kanalları daha fazla su elde etmek için halk tarafından da paralanabiliyor.

Boğaçhan BENLİ: Maalesef uygulamada bu tür şeyler var. İşte bunları sulama birliklerine devrederek aslında DSİ başarılı bir iş yaptı. şimdi mesela siz gidip devletin malını kırılıyorsunuz. Kendiniz faydalaniyorsunuz. Devletin alışanları bundan haberdar oluyor, onarana kadar su kaybınız oluyor ve herkes etkileniyor. Ama siz, ben ve üç beş arkadaşla bir sulama birliği oluşturuyoruz. Ben gelip kanalı kırarsam, siz beni yakalarsınız. Çünkü bir arada, yan yana oturuyoruz. Tarlalarımız yan yana ve işletmeyi siz yapıyorsunuz ben size aidat ödüyorum. Ertesini sene ben işletmeyi yapıyorum siz bana aidat ödüyorsunuz. O yüzden bu başarılı bir sistemdir ve Türkiye'de bu sistem yaygınlaştırılıyor ve başarılı oldu. Eskiden suyun parası verilmiyordu şimdi toplanıyor. Türkiye'de bir sıkıntı var yalnız eleştirmeden geçemeyeceğim, bizde hektara göre para alınır yani 1 hektar arazinin varsa siz orda pamuk ekiyorsanız onun fiyatı bellidir. Ne kadar su verirseniz verin bu fiyat değişmez. Bunun olarak llmesi gerekir. O zaman bu işin içine tasarruf kavramı girebilir.

ORSAM: Boğaçhan Bey değerli bilgileriniz ve bize vakit ayırdığınız için çok teşekkür ederim.

Boğaçhan BENLİ: Ben de ORSAM Su Araştırmaları Programı'na başarılar diliyorum.

** Bu söyleşi, 24 Ağustos 2011'de Stockholm'de, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Tuğba Evrim MADEN tarafından gerçekleştirilmiştir.*

ARASH AZARANFAR: “İRAN’DA SU KAYNAKLARI YÖNETİMİ”

02 Kasım 2011

ORSAM Su Araştırmaları Programı İstanbul’da gerçekleşen SIDA Eğitim Programı çerçevesinde İranlı Su Uzmanı Arash Azaranfar ile söyleşi gerçekleştirildi. Söyleşide, Azaranfar, İran’da su kaynakları yönetiminin her bir vilayetin kendi otoritesi altında sağlandığını belirtmiştir.

ORSAM: Sayın Azaranfar, öncelikle kendinizden kısaca bahsedebilir misiniz?

Arash AZARANFAR: Su kaynakları yönetimi uzmanıyım ve mühendislik danışmanlık şirketinde çalışmaktayım.

ORSAM: İran’da su problemi nedir ve su sorununun sebepleri nelerdir?

Arash AZARANFAR: Tüm ülkelerde su problemleri Türkiye’de de olduğu gibi benzer bir durumdadır. Su kıtlığı, içme ve sulama suyuna artan talep ve bazı bölgelerde yaşanan içme suyu problemi, su problemlerimiz başlığı altında sayabiliriz. İran’da su havzalarının geliştirilmesi, vilayetlerin otoritesi altındadır. İran Enerji Bakanlığı, Su ve Atık sular işleri birimine bağlı olan Su Kaynakları Yönetim Kurumu, vilayetlerin su otoritelerini yönetmektedir. Su Kaynakları Yönetim Kurumu’nun yönetimi ve düzenlemesi altında, belirli vilayetlere, donör vilayetin tüm ihtiyaçları karşılandıktan sonra artan su transfer edilmektedir. donör havzadan su transferi kolay izin verilen bir durum değildir. Buna karşılık, bazı belirli havzalarda, örneğin Türkiye-Suriye-Irak ve İran’ın kıyıdaş olduğu Fırat-Dicle havzasında aşağı kıyıdaşlar sulama için projeler geliştirmektedir. Yukarı kıyıdaş ülkede ekonomik fayda kazanmak için projeler geliştirmektedir. Ben bireysel projemde, Zohreh nehri örneğinde İran’ın dört vilayetinde süreci incelemekteyim.

ORSAM: Bu nehir ulusal suyunuz mu?

Arash AZARANFAR: Evet, ben bireysel çalışmamda İran’ın ulusal sularını çalışmaktayım.

ORSAM: Söz konusu su kaynağı birden fazla eyaletin sınırları içerisinde yer almakta, öyle değil mi?

Arash AZARANFAR: Evet. Kesinlikle.

ORSAM: İran’da nehirlerde kirlilik problemi özellikle tuzluluk ne boyuttadır?

Arash AZARANFAR: Her bir nehir havzası kendi jeomorfolojik özelliklerine sahiptir. Eğer nehir tuzlu topraklardan geçiyorsa, suyun tuzluluk oranı artmaktadır. Buna örnek olarak İran’ın merkez bölgesinde tuzlu nehirlerimiz vardır. Bir diğer konu da, yağış oranlarıdır. Yağış oranlarındaki düşüş nehirlerin içindeki maddelerin konsantrasyonunu etkilemektedir.

ORSAM: Markazi eyaleti su sorununun en yoğun yaşandığı bölge mi?

Arash AZARANFAR: İklim özellikleri ve düşük yağış, özellikle İran’ın merkezinde hüküm sürmekte ve su açıklarına sebep olmaktadır. Bununla birlikte, aynı sorun Yezd ve Isfahan eyaletlerinde de gözlenmektedir. Bu sebeple bu bölgelere su transferi projeleri geliştirmektediriz.

ORSAM: Basında, İran'ın Karun nehri üzerine baraj yapma planları olduğu yer alıyor?

Arash AZARANFAR: İran, baraj inşa sanayisi, 1978 İslam Devrimi sonrası gelişmiştir. Şimdi, İran Enerji (Su ve Elektrik) Bakanlığı, Afrika, Orta Asya, Afganistan ve diğer ülkeler de baraj inşası geliştirmektedir. İran, baraj kapasitesi olan her vilayetinde baraj inşa etmektedir. Çünkü İran, yarı kurak-kurak bir bölgededir ve kurak dönemler için içme, tarım, sanayi ve çevre için su master planlarını yönetmek ve programlaması gerekmektedir. Karun nehri üzerinde yer alan barajların çoğu enerji üretmek amacıyla yapılmaktadır.

ORSAM: Karun nehrinde yaşanan tuzluluk problem geliştirme projeleri sebebiyle mi yoksa nehrin doğal yapısından mı kaynaklanmaktadır?

Arash AZARANFAR: Bir önceki soruya atıf yaparsak, nehirlerde tuzluluk, havzanın coğrafi ve hidrolojik, kuraklık, yağış şartlarına bağımlı olarak değişmektedir. Baraj inşa edilmesi nehirlerin tuzluluğu ile ilgili bir sorun yaratmamaktadır.

ORSAM: Helmand nehri hakkında ne söyleyebilirsiniz? Afganistan ile herhangi bir anlaşmanız var mı?

Arash AZARANFAR: Güzel bir soru, sizin de web sayfanızda İran'la ve İran ile Afganistan'ın durumuna ilişkin bilgiler var. Bu bilgilerde hata olduğunu belirtmeliyim. İran ve Afganistan, 1973 yılında Helmand nehrine ilişkin bir anlaşma imzalamışlardır. İran'ın Helmand nehrinde hakkı olan akış miktarı yılda ortalama 26 m³/sn'dir. Bu nehrin akışı 2,32m³/sn ve 78 m³/sn arasında değişmektedir. Taliban'ın düşmesinden sonra, İran ve Afganistan anlaşmayı onaylamışlardır, ülkelerinde 13 ortak oturuma katılmışlardır.

ORSAM: Aras nehrinde durum nedir?

Arash AZARANFAR: Aras, Türkiye, İran, Ermenistan ve Azerbaycan tarafından kullanılan sınıraşan bir su havzadır. Aras nehri suyunun büyük kısmını mansap Türkiye ve Ermenistan'dan almakta ve Azerbaycan'a aktarmaktadır. İran ve SSCB arasında, daha sonra Ermenistan ve Azerbaycan'ında kabul ettiği bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre, İran, Azerbaycan ve Ermenistan, taşkın kontrolü, nehir mühendisliği, barajlar ve HES ve kirlilik izlenmesi gibi ortak su işlerini geliştirecektir. Aras nehri üzerinde yer alan Aras barajı, 40 yıl önce İran ve SSCB tarafından inşa edilmiştir. İran ve Azerbaycan, barajın 40. Yılı'nı önümüzdeki günlerde kutlayacaktır. Ayrıca, İran ve Azerbaycan, 2007 yılında Khoda Afarin barajını inşa etmişlerdir.

ORSAM: İki ülke arasında suyun tahsis oranı yüzde 50-yüzde 50 oranında mı?

Arash AZARANFAR: Evet, suyun tahsis oranı yüzde 50-yüzde 50 oranındadır. Aras nehrinde, İran hem Ermenistan hem de Azerbaycan ile kıyıdaştır. Her iki ülke ile ayrı ayrı ikili anlaşmalara sahiptir.

ORSAM: Aras nehrinin sınır oluşturduğu Ermenistan ve Azerbaycan ile anlaşmaları ikili olarak mı gerçekleştirildi? Üç ülkenin imzaladığı bir anlaşma var mı?

Arash AZARANFAR: Evet, tüm anlaşmalar ikilidir.

ORSAM: Su kaynakları yönetimi ile ilgili neler söyleyebilirsiniz? Tüm vilayetler sınırları içerisinde yer alan suları kendi otoriteleri altında yönetmektedirler.

Arash AZARANFAR: Su Kaynakları Yönetim Kurumu, vilayet su otoritelerinin yönetmektedir ve bölgesel olan su otoriteleri diğer

havzalar ile işbirliği yapmak zorundadırlar. Yasalara ve İran Enerji Bakanlığı, Su ve Atık sular işleri biriminin kriterlerine göre Su Kaynakları Yönetim Kurumu, bölgesel su otoritelerinin ilişkilerini ve planlarını kontrol etmektedir.

ORSAM: Sayın Azaranfar, bize değerli vaktinizi ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Arash AZARANFAR: Ben teşekkür ederim.

Bu söyleşi 8 Ekim 2011 tarihinde İstanbul'da ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Tuğba Evrim MADEN tarafından yapılmıştır.

DR. AL-MOSSAVİ: “FEDERATİF YÖNETİM İRAK'TA SU KAYNAKLARI YÖNETİMİNİ ZORLAŞTIRABİLİR”

16 Aralık 2011

ORSAM Su Araştırmaları Programı, Irak'ın Stockholm'daki Kültürel Temsilcilik Konsolosu Dr. Betül Al-Mossavi ile Irak'ın su sorunları hakkında bir söyleşi gerçekleştirdi. “1991'den Bugüne Türkiye'nin Arap Körfezi Politikası ve Gelecek Doktrini” isimli bir kitabı da bulunan Al-Mossavi, Irak Su Kaynakları Bakanlığı'nın su sıkıntısının hafifletilmesi için ivedilikle birtakım projeleri hayata geçirmeye çalıştığını söyledi. Al-Mossavi, federatif yönetim yapısının ise gelecekte Irak'ın su kaynakları yönetimi için yeni sorunlara kaynaklık edebileceğini belirtti.

ORSAM: Öncelikle bizi Bağdat'ta misafir ettiğiniz için Irak halkı namına sizlere teşekkür ederiz. Irak ve Türkiye arasındaki su sorununa Irak Devleti'nin bakışını yorumlayabilir misiniz? Ve su sorunun çözümü sizce nasıl olur?

Betül Al-MOSSAVİ: Irak hükümeti, akademisyenler ve siyasetçiler Türkiye'nin bu sorunu bazen siyasi kazançları için kullandığını düşünüyor. Konuyu “petrol yerine su” haline getiriyor. Bu nedenle biran önce anlaşmaya varmamız lazım. Bu sınıraşan bir nehir midir, yoksa uluslararası bir nehir midir?

ORSAM: Türkiye'nin konunun çözümü için önerdiği 3 aşamalı plan vardı. Bu planda Fırat ve Dicle Havzasının su kaynaklarının ve toprak kaynaklarının belirlenmesi ve buna göre tahsisi öngörölmüştü. Fakat zamanında bu plan Irak ve Suriye hükümetleri tarafından reddedilmişti. Fırat ve Dicle havzasının tümüne dair verilerinin tamamlanıp daha sonra bu suların ülkeler arasında tahsisine gidilmesi konusunda sı-

kıntı yaşıyor. Bunu nasıl yorumluyorsunuz?

Betül Al-MOSSAVİ: Irak savaştan çıkmış ve siyasi sıkıntılar içinde. Türkiye bu dönem içerisinde projeler yapmış ve barajlar kurmuş durumda. Irak'a ulaşan su miktarı azalmış bu da bize büyük zararlar vermiştir. Ziraat Irak'ta bitmek üzeredir. Birçok yer çölleşmiş, çok yer temiz sudan mahrum kalmıştır. Bu sıkıntılar siyasi açıdan Türkiye'ye kötü bir imaj çizdi. Türkiye'nin o dönemde bize yardımcı olmak yerine bu tarz projeler yapması, fırsatçı bir ülke olarak algılanmasına yol açtı.

ORSAM: Irak'taki genel görüş bu mudur?

Betül Al-MOSSAVİ: Hem siyasi çevreler hem de akademik çevreler bu görüştedir. Hal-ka su sorunun nedenini sorduğunuzda “Suyu Türkiye kesti” cevabını almaktasınız. Irak milleti Türkiye'nin Irak'ın zayıf durumunu kullandığını ve bu dönemde suyunu kesmeye çalıştığını düşünüyor. Irak'ın eski gücünde olsaydı buna cesaret edemeyeceği konuşuluyor. Bu da Irak'ın zayıflığından faydalanan bir Türkiye'yi düşman olarak görmeye yol açıyor.

ORSAM: Peki, bu projelerin çok eskilere dayandığını hatta bazılarının 1950'lerden beri planlandığını Iraklı akademisyenler bilmiyor mu?

Betül Al-MOSSAVİ: 50 yıl önce böyle bir projenin olduğu bilinse bile bazı koşullar değişmiştir. Irak'ın ziraat bölgelerinin birçoğu yağmura bağlıdır, nehirlere değil. Ancak küresel ısınmadan dolayı son yıllarda yağış miktarı azalmış ve insanlar nehirlere ihtiyaç duymaya başlamıştır. Öncelikle insanlar sel olmasından korkuyorlardı. Kimse yağmurun azalacağını düşünmezdi. Ve Türkiye'nin suyu azaltması İran'la eş zamanlı olmuştur. Karun Nehri tamamen kesilmiştir. İnsanlar büyük su sıkıntısı yaşamıştır. Iraklılar böyle bir dönemde Türkiye'den tam destek beklemekteydi. Yeni hükümette yanımızda olması isteniyordu. Bu istek hala devam etmektedir. Biz Türkiye'nin bizi desteklemesini ve bize yardım etmesini istiyoruz.

Irak, 1980'den bugüne kadar hep savaş içindeydi. Savaşan bir ülkenin suyu düşünme ve onun kullanımıyla ilgili proje yapma ihtimali çok düşüktü. Savaş yaşamayan Türkiye'nin bu tarz projeler yapması daha kolay.

ORSAM: Peki, yeni Irak hükümetiyle birlikte Irak'ın istikrara kavuşması sonrasında, Irak'ın su alt yapısını geliştirmeye yönelik ne tür projeler yapılması planlanıyor?

Betül Al-MOSSAVİ: Bildiğim kadarıyla Su Bakanlığı büyük bir bütçeyi suyu en iyi şekilde kullanmak için projelere ayırmış.

ORSAM: Peki, bir siyaset bilimci olarak sizce Irak'taki federal yapı su yönetimini nasıl etkiler?

Betül Al-MOSSAVİ: Bu konu ileride büyük bir sorun olabilir. Şimdi nasıl Türkiye suyu kesiyorsa ileride Kürt Bölgesi de kesebilir. Bu sorun üzerinde şimdiden çalışılması ve bazı anlaşmalar yapılması lazım. Şunu belirtmek istiyorum, anayasamızda federasyonların haklarını ve varlıklarını bütün Irak milletiyle paylaşmak zorunda oldukları yazmaktadır.

ORSAM: Peki, bu sorunun çözümünde siyasetçilerden bağımsız olarak Iraklı ve Türk akademisyenler neler yapabilirler?

Betül Al-MOSSAVİ: Bu konunun çözümü sadece uluslararası bir anlaşmayla sağlanabilir. Akademisyenler öncelikli olarak kavramlarda anlaşmalıdır. Bu su uluslararası bir su mudur? Türkiye, Suriye ve Irak arasında sınıraşan bir nehir midir? Bu nehir bir ülkenin değildir. Bu nehrin sahibi içinden geçtiği tüm ülkelerdir. Yapılacak anlaşmayla herkes hakkı kadarını almalıdır. Ayrıca akademisyenler vasıtasıyla uluslararası bir komisyon kurulmalıdır. Sorunun çözümünü ancak bu sağlar.

ORSAM: Bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

** Bu söyleşi ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Seyfi KILIÇ tarafından 1 Aralık 2011 tarihinde Bağdat'ta yapılmıştır.*

ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI SU YÖNETİMİ GENEL MÜDÜRÜ PROF. DR. CUMALİ KINACI: “SU YÖNETİMİNDE KOORDİNASYON EKSİKLİĞİNİ GİDERMEYİ AMAÇLIYORUZ”

21 Aralık 2011

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Su Yönetimi Genel Müdürü Prof. Dr. Cumali Kınacı su yönetiminde Türkiye’de çok sayıda kurum ve kuruluşun suyla ilgili görev ve yetkiye sahip olduğunu belirterek, en az yedi bakanlığın bu konuda yetkisi bulunduğunu ve bu yetkiler kullanılırken herhangi bir koordinasyon içinde çalışılmadığını ifade etti. 6 Temmuz 2011 tarihinde kurulan Su Yönetimi Genel Müdürlüğü’nün bu alandaki eksikliği giderme amacıyla faaliyetine başladığını belirten Prof. Dr. Kınacı, henüz yeni bir kurum olarak çok sayıda kurum ve kuruluşu daha verimli şekilde bir araya getirmeye çalışıp, milli bir politika oluşturulmasını sağlamayı amaçladıklarını vurguladı.

ORSAM: Öncelikle kendinizi tanıtabilir misiniz?

Cumali KINACI: İstanbul Teknik Üniversitesi’nden 1980 yılında inşaat mühendisi olarak mezun oldum. 26 Ocak 1981 tarihinden bu yana İTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü’nde çalışmaktayım. Öğretim üyeliğine ek olarak söz konusu bölümde idareci olarak da görev yaptım. 22 Ekim 2010 tarihinden 11 Temmuz 2011 tarihine kadar Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü görevini yürüttüm. Su sektöründeki yeni yapılanma sürecinde 4 Temmuz 2011 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 645 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle 6 Temmuz 2011 tarihinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı bünyesinde Su Yönetimi Genel Müdürlüğü (SYGM) kuruldu. Bu Genel Müdürlüğün ilk personelim ve 14 Temmuz 2011’de Su Yönetimi

Genel Müdürü ve ilk personeli olarak göreve başladım. Bir süre tek başıma görev yaptım. Bu nedenle Su Yönetimi Genel Müdürlüğü’nü kendi çocuğum gibi görüyorum. Akademik kariyerimi Çevre Mühendisliği alanının su yönetimi, arıtma teknolojisi ve çevre ekonomisi konularında yaptım. Su Yönetimi Genel Müdürlüğü’nü İTÜ’den izinli ve görevli olarak yürütüyorum.

ORSAM: Su Yönetimi Genel Müdürlüğü’nün kuruluş amacı nedir?

Cumali KINACI: Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, adı üzerinde, suyun yönetimini sağlamak amacıyla kuruldu. Halihazırda Türkiye’de çok sayıda kurum ve kuruluş suyla ilgili görev ve yetkiye sahiptir. En az yedi bakanlığın bu konuda yetkisi bulunmaktadır ve bu yetkiyi kullanırken herhangi bir koordinasyon içinde çalışılmamaktadır. Yetki kullanımı sırasında çakışmalar ve iç içe geçmeler yaşanmaktadır. Zamanında belli ihtiyaçlara göre bir takım görev ve yetkiler değişik kurumlara verilmiştir. Daha sonra su yönetiminin bir genel müdürlük olarak kurulma ihtiyacı hissedilmiştir. Aynı şekilde AB Su Çerçeve Direktifi’nin temel taleplerinden birisi de yatırımcı kuruluşlardan ayrı bir yapılanma olarak Su Yönetimi Genel Müdürlüğü’nün kurulmasıdır. Mevcut durumda Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

(DSİ) yatırıma yönelik olarak yapılmıştır ve yatırıma yönelik olduğu için aynı zamanda bir taraftır. Su, içme-kullanma, sulama, enerji üretimi, endüstri, doğal hayatın sürdürülmesi, ulaştırma, su ürünlerinin yetiştirilmesi, dinlenme, turizm amaçlı olarak kullanılabilir. Bu kullanıcıların her biri ayrı bir taraftır. Zira bir su kaynağı DSİ açısından bakıldığında farklı bir öncelik, başka bir kurum/kuruluş açısından bakıldığında farklı bir öncelik ve bir vatandaş açısından bakıldığında farklı bir öncelik taşıyabilir. Bu amaçların tümünü birlikte değerlendirecek, genel esasları ortaya koyacak, koordinasyonu sağlayacak, mevzuat geliştirecek, standart ve kriter belirleyecek bir kuruma ihtiyaç bulunmaktadır. Şu ana kadar kurum/kuruluşlar münferit projeler bazında çalışmışlardır. Örneğin, DSİ tarafından bir baraj inşa edilmiş ve sadece bu baraj havzasının yönetimiyle ilgili konular üzerinde çalışılmıştır. Halbuki bu çalışmanın nehir havzası bazında bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Sakarya Havzası'nı düşünecek olursanız, havza Ankara ve Kütahya'dan başlayıp Adapazarı, Eskişehir, Bilecik hatta Bursa'nın bir kısmını içine alan bir bölgeyi kapsamaktadır. Ankara'nın içinden geçen Ankara Çayı Sakarya Nehri vasıtasıyla Adapazarı'ndan Karadeniz'e dökülmektedir. Bu havzada herkes suyu farklı amaçlarla kullanmaktadır. Bir kısmı içme kullanma, sulama, sanayi su ihtiyacı gibi maksatlarla nehirden su çekerek bir taraftan mansaba giden su miktarını azaltmakta, diğer taraftan ise kirli atıksularını Sakarya Nehri'ne boşaltarak havzanın aşağı tarafındakilerin suyu kullanımını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle havzanın bir bütün olarak değerlendirilmesi ve yönetiminin bir bütün olarak sağlanması gerekmektedir. Tüm bu amaçlar doğrultusunda Su Yönetimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

ORSAM: Su Yönetimi Genel Müdürlüğü hangi kurumlarla işbirliği halindedir?

Cumali KINACI: SYGM, başta Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, İller Bankası A. Ş., Tarım Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, belediyelerin bağlı olduğu İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı (sınır aşan sular konusunda), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) olmak üzere çok sayıda kurum ve kuruluşla işbirliği halinde çalışmalarına başlamış bulunmaktadır. Ayrıca Su Enstitüsü ve ORSAM gibi kurum ve kuruluşlar da işbirliği halinde olduğu kuruluşlar arasındadır.

ORSAM: Türkiye'nin su yönetimine dair uzun yıllara dayanan bir tecrübesi var. Peki, şu an tüm havzalarımızın tarımsal, evsel ve endüstriyel kullanımına ilişkin planlar açısından ne durumdayız?

Cumali KINACI: Türkiye'nin havza yönetimi konusunda uzun süreli bir tecrübesi olduğunu söylemek zordur. Havza bazında su yönetimi Türkiye'nin gündemine son on senedir girmiş bulunmaktadır. Halihazırda "Havza Koruma Eylem Planları" hazırlanmaktadır. Türkiye'de 25 havza bulunmaktadır. Bu 25 havzadan 11 tanesinin havza koruma eylem planı hazırlanmıştır. Kalan 14 tane havzanın koruma eylem planları ise 7 Aralık 2011 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Marmara Araştırma Merkezi'ne (TÜBİTAK-MAM'a) ihale edilmiştir. Söz konusu planlar en geç 2013 yılının Aralık ayı içerisinde tamamlanacaktır. Bundan sonraki aşama Havza Koruma Eylem Planları'nın uygulanmasıdır. Müteakiben 2013 yılından başlamak üzere havza koruma eylem planı bitmiş olan havzalar için Havza Yönetim Planları'nın hazırlanmasına başlanacaktır.

Havza Yönetim Planları da hazırlandığı zaman havzaların bir bütün olarak düşünöldüğü ve yönetildiğı yeni bir yapılanma başlamış olacak. Bu durum, hem İçişleri Bakanlığı hem de diğeri Genel Müdürlükler ve kurumlar açısından radikal ve köklü değışiklikler gerektirmektedir. Hem Ankara'da Merkez Teşkilatı hem de havzalarda uzantıları kurulacaktır. Örneğın, Kızılırmak Havza Teşkilatı oluşturulacaktır. Ama suyu kullananlar da dahil olmak üzere birçok paydaş bu teşkilatın yönetiminde söz sahibi olacaktır. Şu anda konu olgunlaşmadığı için çok fazla detay veremiyorum. Üzerinde çok tartışılması ve köklü yasal değışiklikler yapılması gerekiyor. Bu konudaki hazırlıklara önümüzdeki yıllarda başlanacaktır.

ORSAM: Peki, şu an SYGM tarafından ne gibi projeler yürütölüyor?

Cumali KINACI: Daha öncede belirttiğim gibi SYGM sıfırdan kurulan ve henüz altı aylık bir geçmişı olan bir birimdir. Birçok farklı genel müdürlükten personel transfer edilerek idari yapı oluşturulmuş, diğeri taraftan yeni mezun elemanlar alınarak yapacakları işler konusunda eğitilmeye başlanılmıştır. SYGM başka bir kurum veya kuruluşun bölünmesiyle oluşturulmuş bir yapı değildir. Görevlerinin büyük çoğunluğu ilk defa tanımlanmış olup bürokrasi için de yeni konulardır. Özetle görevlerimizin büyük çoğunluğu ilk defa yapılacaktır. Diğeri taraftan teşkilatlanma çalışmalarımız da devam etmektedir. Bu nedenle de faaliyetlerimize yeni yeni başladığımızı söylemek mümkündür.

Şu anda tüm havzalar için havza koruma eylem planlarını tamamlamaya çalışıyoruz. İçme suyu havzalarının korunması için özel hüküm belirleme çalışmaları devam etmektedir. İçme suyu elde edilen bir baraj gölünü düşünün. O baraj gölünde, tüm Türkiye'de uygulanan yönetmeliğı uygulamak su kalitesi ve su miktarı

açısından sıkıntılar doğurabiliyor. Su Yönetimi Genel Müdürlüğü suyun sadece miktar olarak değil kalite olarak da değılendirilmesi gerektiğinin farkındadır. Bu yıl Eğridir Gölü, Porsuk Baraj Gölü ve Atatürk Baraj Gölü'nde özel hüküm belirleme çalışmaları tamamlanmış olup, mevcut durumda toplam 13 tane içme suyu özel hüküm belirleme çalışması bitirilmiştir. Yaklaşık 30 tane içme suyu havzası için özel hüküm belirleme çalışmalarına önümüzdeki dönemde başlanacaktır. TÜBİTAK-MAM ile 7 Aralık 2011 tarihinde imzalanan protokol ile de Beyşehir Gölü ve Karacaören Baraj Gölü'nün özel hüküm belirleme çalışmaları başlatılmıştır.

Bu faaliyetlere ek olarak suyun verimli kullanımıyla ilgili çalışmalarımız da yürütölmektedir. Atıksuların yeniden kullanımına önem veriyoruz. Mesela evsel atıksuların sulamada tekrar kullanılabilirliğı konusunda çalışmaları başlattık. İlk olarak Hollanda Hükümeti'nden 750.000 Euro'luk bir fon temin ederek Akarçay Kapalı Havzası'ndaki evsel atık suların sulamada kullanılabilirliğıyle ilgili bir proje başlatıyoruz. Ayrıca büyük turistik tesislerden başlamak üzere iki şebeke kurulması ve arıtılmış suyun tekrar tuvaletlerde kullanılması, içme ve kullanma suları için ayrı şebekeler tesis edilmesine yönelik bir projemiz mevcuttur.

Türkiye'de hangi ilde ne kadar su kaçığının olduğu ve bu kaçakların nasıl kontrol altına alınabileceğı hususları çok önemlidir. Bu amaçla, su kaçaklarıyla ilgili envanter çalışmasını başlattık. Aynı zamanda kişi, ürün, kurum, kuruluş, yerleşim birimi, ülke gibi birimler başına düşen su anlamına gelen su ayak izi çalışmasına başlıyoruz. Su ayak izi, içtiğimiz suyun miktarından giyinme ve yemek gibi ihtiyaçlarımıza harcanan su miktarları dahil olmak üzere kullanılan tüm suları kapsamaktadır. Kişinin, ülkenin ve ürünlerin su ayak izini belirleme çalışmasına da başlıyoruz.

Bunun dışında su hukuku konusuyla ilgili çalışmalarımız devam etmektedir. Türkiye’de su mevzuatını çok iyi bilen mühendislerimiz bulunmakla birlikte, ulusal ve uluslararası su hukuku konusunda yetişmiş hukukçu kapasitemizin daha fazla artması gerekmektedir. Bu konuda çalışmalar yürütecek, faaliyetleri izleyip denetleyecek, dünyadaki gelişmeleri takip edecek bir yapılanma oluşturuyoruz. Su hukuku konusunda uzman bir grup kurmaya ve onları bu konuda yetiştirmeye çalışıyoruz. Bunun dışında sınıraşan sularla ilgili ayrı bir yapılanma oluşturduk ve faaliyetlere başladık. Politikalar geliştirmek, bu konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamak, teknik altyapıyı oluşturmak istiyoruz. Bu konuda farklı sivil toplum kuruluşları ve resmi kurumlar çalışmaktadır. Bu kurumlar arasında koordinasyonu sağlayabilecek, onlarla iletişim halinde olup ülke politikasının gelişmesine katkı sağlayacak şekilde yorumlayacak bir yapılanmayı hedefliyoruz. Ayrıca, hem uluslararası ilişkileri takip edecek hem de su politikası geliştirecek bir yapılanma da oluşturulmuş olup, bu birimler de faaliyetlerine başlamışlardır. Takdir edersiniz ki bunlar zor ve iddialı konulardır. Şu anda Türkiye’de gerek sivil toplum kuruluşları gerekse kamu kuruluşları birbirinden habersiz ve koordinasyonsuz çalışmalar yürütmektedirler. Bizim amacımız bu çalışmalarını bir araya getirerek ulusal bir su politikası oluşumuna katkı sağlamaktır.

Diğer bir amacımız su kalitesinin izlenmesidir. Türkiye’de çok sayıda kurum ve kuruluş kendi amaçları doğrultusunda su kalitesini izlemeye çalışıyor. Ancak, bu faaliyetler zaman zaman birbiriyle çakışıyor. Kirlilik, hidrolojik ve hidromorfolojik parametrelerinin hangilerinin hangi istasyonlarda kim tarafından ölçüleceğinin kararlaştırılması için merkezi bir yapıya ihtiyacımız bulunmaktadır. Birlikte faaliyet göstererek ölçme maliyetlerinin azaltılmasını ve daha verimli kullanılacak verilere ula-

şılmasını hedeflemekteyiz. Bu verileri elde ettikten sonra bir su bilgi sisteminin kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Her kurumda farklı bilgiler var ve bu bilgiler her kurumun kendi amaçları doğrultusunda kullanıyor ve kurumlar bu verileri paylaşmayı arzu etmiyor. Genel Müdürlüğümüzün kuruluş kanununa göre tüm kurum ve kuruluşlar bu bilgileri talebimiz durumunda vermekle mükelleftirler. Biz bu bilgileri toparlayacağız ve stratejik bilgiler hariç diğerlerini talep edenlere sunacağız. Yani bir envanter çalışması yapmamız, ham ve işlenmiş bilgileri toparlayıp veri tabanına dönüştürmemiz gerekiyor. Bu veriler üzerinde hidrolojik ve istatistiksel değerlendirmeler yapılmalıdır. Hidrolojik modeller kurulması sağlanmalı ve mevcut modellerin bizim havzalara uygulanabilirliği araştırılmalıdır. İstatistik ve hidroloji konularında yeni bir yapılanma talebimiz oldu ve bu talebimiz Sayın Bakanımız tarafından onaylandı.

Esas problemlerimizden birisi su tahsisidir. Münferit su tahsisleri halihazırda, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Örneğin yeraltısuyunu ele alırsak, bireyler kişisel olarak “Ben burada kuyu açabilir miyim?” diye başvuruda bulunuyor. DSİ o başvuruyu değerlendirip kabul veya reddediyor. Bu başvurular havza bazında bir bütün olarak değerlendirilemediği için yeraltı suları aşırı olarak kullanılmakta ve su seviyesi hızlı bir şekilde düşebilmektedir. Bu ve benzeri sebeplerle suyun havza bazında sektörel olarak tahsisi büyük önem kazanmaktadır. Bir su havzasında su hangi esaslar çerçevesinde ne oranda içme suyu, ne oranda sulama suyu ne oranda enerji üretimi ne oranda doğal hayatın korunması için kullanılacak bilinmiyor. Bununla ilgili yeni bir yapılanma başlattık, ancak bu faaliyetin yürütülmesi oldukça çok zor. Çünkü her havza için bu değerlendirmenin ayrı ayrı yapılması gerekiyor. Şu anda alt yapısını oluşturmaya çalışıyoruz. Örneğin “Kızılırmak hangi oranda hangi maksatla kul-

lanılacak” sorusunun cevabı oldukça zor verilebilir, çünkü uzun yıllar o havzada çalışmayı gerektiriyor. Bu hususla ilgili Su Kanunu’na da bir hüküm konulacak. Bildiğiniz üzere, Su Kanunu 1926 yılında çıkarılmıştır ve o dönemdeki ihtiyaçlar çerçevesinde hazırlanmıştır. O zaman öncelikli olan hususlar içme ve kullanma suyuydu. Şimdi ihtiyaçlar çeşitlendi ve talepler arttı. Başlangıçta suyun kalitesi esas alınmadan miktar hesaplanıyordu. Şimdi hem miktar hem de kalite anlamında Su Kanunu’nun yenilenmesi gerekiyor. Bu konuda çalışmalara devam ediyoruz. Biz SYGM olarak mevzuat geliştirme konusunda koordinasyon görevini de üstlenmiş bulunmaktayız. Şu anda 10’dan fazla yönetmeliğin revizyonu ile uğraşıyoruz. Ayrıca çok sayıda yeni yönetmelik üzerinde çalışıyoruz. Özetle SYGM’nin önemli görevlerinden birisi de su mevzuatının geliştirilmesini sağlamaktır.

Genel Müdürlüğümüz için önemli konulardan bir diğeri de suyun taşkın olması ya da kuraklık olması durumundaki yönetimi. Bununla ilgili yeni bir yapılanma oluşturduk. İlk olarak Karadeniz Bölgesi’ndeki bir havzada uygulama yapacağız. Bu kapsamda, değişik iklim şartlarında ve farklı yağış sürelerinde ölçümler yapılacak. Örneğin, 10 dakika içinde 50 kilogram yağış olması halinde farklı kesitlerden ne kadar su geçecek? Süreleri ve yağış miktarlarını değiştirerek çalışmalarımızı yapacağız. Bu sayede, o havza için risk haritaları hazırlayacağız ve bu haritalar sayesinde alınabilecek tedbirleri belirleyeceğiz. Tedbirlerin alınmaması halinde oluşabilecek zarar haritaları hazırlayacağız. Taşkının tam tersi durum olan kurak dönemle ilgili olarak da faaliyetlerimiz gerçekleştirilecektir. Mesela Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bünyesinde kurak dönemlerle ilgili çalışan bir çalışma grubu yer almaktadır. Ancak, anılan grup sadece sulama açısından konuyu ele almaktadır. Şu ana kadar belirlendiğine göre suyun 12 farklı sektörel kullanım amacı bulunmaktadır. Bu konu

ile ilgili çalışacak olan birimimiz de kurulmak üzere olup bütün sektörel su kullanımlarını dikkate alacak kurak dönem su yönetim planlarının hazırlanmasına başlanacaktır.

İlaveten, su kalitesinin geliştirilmesi de yine Genel Müdürlüğümüzün görev, yetki ve sorumluluğu altında yer almaktadır. İçme suyu havzalarında kullanım amaçlarına göre her bir su kaynağı için su kalitesinin hangi seviyede olması gerekir? Su kalitesinin yönetmeliklere göre belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, halihazırda içme sularında bulunan eser tehlikeli maddeler belirlenecek, bunlardan hangilerinin hangi metotla ve hangi aralıklarla izleneceğine karar verilecek, bu konuda bir yönetmelik hazırlanacaktır. Bu konuda yeni bir proje çalışmasına başlanılmıştır.

ORSAM: Kurumunuzun yurtdışıyla olan ilişkileri ne durumdadır?

Cumali KINACI: Genel Müdürlüğümüzün kurulmasının temel amaçlarından birisi de uluslararası ilişkilerin takip edilmesidir. Türkiye’nin su politikasının oluşturulması, bu politikaya uygun bir iç politikanın izlenmesi, dışarıdaki gelişmelerin takip edilmesi ve ilgili kurum ve kuruluşlara aktarılması gerekmektedir. Bu ifadelerimden “Türkiye’de sadece biz varız, başka kuruma ihtiyaç yoktur” anlaşılmasın. Biz sadece çok sayıda kurum ve kuruluşu daha verimli şekilde bir araya getirmeye çalışıp milli bir politika oluşturulmasını sağlamayı amaçlıyoruz. Mesela Dışişleri Bakanlığıyla sürekli işbirliği içindeyiz. Söz konusu Bakanlığa teknik olarak destek vermekte ve uluslararası ilişkiler açısından nasıl davranmamız gerektiği konusunda görüşler almaktayız. Uluslararası kurum ve kuruluşlarla, teknik konularda işbirliği yapabilmek için ulusal kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde, çalışmalara başlamış bulunmaktayız. Ayrıca su hukuku ve politikası konularında uluslararası gelişmelerin izlenmesine de baş-

lanılmış bulunmaktadır. Sonraki dönemlerde bu gelişmeler raporlanarak ilgili mercilere sunulacaktır.

ORSAM: Ekleme istediğiniz bir konu varmı?

Cumali KINACI: Genel Müdürlüğümüzün mevcut durumunu, görevlerini, yapacaklarını çok hızlı bir şekilde anlatmaya çalıştım. Belki atladığım temel noktalar da olmuş olabilir. Yeni bir genel müdürlüğün kurulması ile toplum tarafından görev ve yetkilerin ne olduğunun anlaşılması zaman alabilir. Genel Müdürlüğümüzün verimli olabilmesi için diğer kurum ve kuruluşlarla birlikte çalışmaya ihtiyacımız bulunmaktadır. Kurumumuzu tanıtmakta her zaman yeterli olamayabiliriz. Bu anlamda, ORSAM gibi kuruluşların desteği bizim için önemlidir. Türkiye'nin milli su politikasının ne olması gerektiği ve farklı kurumların nasıl bir araya geleceği konusunda çalışmalar yapılması gerekiyor. Yabancı ülkelerde birçok saygın düşünce kuruluşu var. Bizim ülkemizin de benzer düşünce kuruluşlarına ihtiyacı var. Bu bakımdan ORSAM ve benzeri kuruluşların kurulması çok önemlidir. Birçok alternatifi değerlendirmek, farklı görüşler üretmek ve bu görüşleri resmi kurumlara aktarmak sivil toplum kuruluşlarının görevidir.

Kamunun da onlara destek vermesi gerekiyor. Kamu kurum/kuruluşları ile ORSAM gibi sivil toplum kuruluşlarının fikir alışverişinde bulunması büyük önem taşımaktadır.

Son olarak bir hususu daha eklemek istiyorum. Daha önce de belirttiğim üzere Genel Müdürlüğümüz yeni kurulmuş ve sıfırdan örgütlenmeye çalışan bir kurumdur. Görevlerinin önemli bir kısmı kamuoyu ve bürokrasi için oldukça yenidir ve bu konuların bazılarında yetişmiş insan gücü bulmak mümkün olamamaktadır. Mesela havza bazında sektörel su tahsisi böyledir. Genel Müdürlüğümüzün yetişmiş elemanlarla yapılanmasını ve altyapısını tamamlaması zaman alabilecektir. Bu konularda anlayış, sabır ve diğer kurum/kuruluşlarla işbirliği çalışanların iş verimi ve motivasyonu açısından büyük önem taşımaktadır. İnanıyorum ki Genel Müdürlüğümüzün yaptıkları, yapacakları ve ülkemiz açısından önemi 2 – 3 yıl gibi kısa bir zaman dilimi içinde çok daha iyi görülecek ve anlaşılacaktır.

ORSAM: Vakit ayırıp sorularımızı cevapladığınız için çok teşekkür ederiz.

** Bu söyleşi ORSAM Su Araştırmaları Uzmanı Dr. Seyfi KILIÇ tarafından 8 Aralık 2011 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir.*

ORSAM RAPORLARI

ORSAM Rapor No: 1
Mart 2009
Deniz Haydutluğu ile Mücadele ve Türkiye'nin Konumu: Somali Örneği
(Tr - Eng)

ORSAM Rapor No: 2
Nisan 2009
60. Yılında Nato ve Türkiye
(Tr - Eng)

ORSAM Rapor No: 3
Mayıs 2009
Irak'ın Kilit Noktası: Telafer
(Tr - Eng)

ORSAM Rapor No: 4
Temmuz 2009
2009 Lübnan Seçimleri: Kazananlar, Kaybedenler ve Türkiye
(Tr)

ORSAM Rapor No: 5
Ağustos 2009
Türkiye-Lübnan İlişkileri: Lübnanlı Dinsel ve Mezhepsel Grupların Türkiye Algılaması
(Tr - Eng)

ORSAM Rapor No: 6
Kasım 2009
Tuzhurmatu Türkmenleri: Bir Başarı Hikayesi
(Tr - Eng - Ar)

ORSAM Rapor No: 7
Kasım 2009
Unutulmuş Türkmen Diyarı: Diyala
(Tr - Eng - Ar)

ORSAM Rapor No: 8
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 1
Aralık 2009
Karadeniz'in Bütünleşmesi için Abhazya
(Tr - Eng)

ORSAM Rapor No: 9
Ocak 2010
Yemen Sorunu: Bölgesel Savaş Doğru mu?
(Tr - Eng)

ORSAM Rapor No: 10
Yemen İç Savaşı: İktidar Mücadelesi, Bölgesel Etkiler ve Türkiye ile İlişkiler
(Tr - Eng)

ORSAM Rapor No: 11
Şubat 2010
Unutulan Türkler: Lübnan'da Türk Varlığı
(Tr - Eng - Ar)

ORSAM Rapor No: 12
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 2
Şubat 2010
Rusya Federasyonu'nun Bakışı: Irak Faktörünün Türkiye'nin Ortadoğu Politikasına Etkisi (1990-2008)
(Tr - Rus)

ORSAM Rapor No: 13
Şubat 2010
7 Mart 2010 Irak Seçimleri Öncesi Şii Kökenli Parti ve Seçmenlerin Politik Davranışlarının Analizi
(Tr)

ORSAM Rapor No: 14
Şubat 2010
Seçim Öncesi Irak'ta Siyasal Durum ve Seçime İlişkin Beklentiler
(Tr)

ORSAM Rapor No: 15
Mart 2010
Orsam Heyetinin 7 Mart 2010 Irak Seçimlerine İlişkin Gözlem Raporu
(Tr)

ORSAM Rapor No: 16
Nisan 2010
Oman Sultanlığı: Arap Yarımadasında Geleneksel ile Modernite Arasında Bir Ülke
(Tr)

ORSAM Rapor No: 17
Nisan 2010
7 Mart 2010 Irak Parlamento Seçim Sonuçlarının ve Yeni Siyasal Denklemin Değerlendirilmesi
(Tr)

ORSAM Rapor No: 18
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 3
Mayıs 2010
Komşuluktan Stratejik İşbirliğine: Türk-Rus İlişkileri
(Tr - Rus)

ORSAM Rapor No: 19
Eylül 2010
Türkiye'ye Yönelik Türkmen Göçü ve Türkiye'deki Türkmen Varlığı
(Tr)

ORSAM Rapor No: 20
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 4
Ekim 2010
Kırgızistan'da Mevcut Durum, İktidar Değişiminin Nedenleri ve Kısa Vadeli Öngörüler
(Tr)

ORSAM Rapor No: 21
Kasım 2010
Irak'tan İrağa: 2003 Sonrası Irak'tan Komşu Ülkelere ve Türkiye'ye Yönelik Göçler
(Tr)

ORSAM Rapor No: 22
Ocak 2011
Türkiye-Yemen İlişkileri ve Yemen'deki Türkiye Algısı
(Tr - Eng - Ar)

ORSAM Rapor No: 23
Ocak 2011
Katar-İrak-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi Mümkün mü?
(Tr - Eng)

ORSAM Rapor No: 24
Ocak 2011
Kuveyt Emirliği: Savaş ve Barış Arasındaki El Sabah İktidarı ve Türkiye ile İlişkiler
(Tr)

ORSAM Rapor No: 25
Ocak 2011
Hukuki ve Siyasi Yönleriyle Güvenlik Konseyi'nin İran Ambargosu
(Tr)

ORSAM Rapor No: 26
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 5
Şubat 2011
Kırgızistan'da Son Gelişmeler: Dün, Bugün, Yarın
(Tr - Rus)

ORSAM Rapor No: 27
Şubat 2011
Mısır Devriminin Ayak Sesleri: Bir Devrin Sonu mu?
(Tr)

ORSAM Rapor No: 28
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 6
Şubat 2011
Uluslararası Deniz Hukukunda Kıyı Devletlerinin Gemilere El Koyma Yetkisinin Sınırları: Gürcistan'ın Karadeniz'de Seyreden Gemilere El Koyması
(Tr)

ORSAM Rapor No: 29
Şubat 2011
Tunus Halk Devrimi ve Türkiye Deneyimi
(Tr)

ORSAM Rapor No: 30
Şubat 2011
Kerkük'te Mülk Anlaşmazlıkları: Saha Araştırmasına Dayalı Bir Çalışma
(Tr)

ORSAM Rapor No: 31
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 7
Mart 2011
Afganistan ve Pakistan'da Yaşanan Gelişmeler ve Uluslararası Güvenliğe Etkileri
(Tr)

ORSAM Rapor No: 32
Mart 2011
Suudi Arabistan'da Şii Muhalefet Sorunu ve Etkileri
(Tr)

ORSAM Rapor No: 33
Mart 2011
Irak'ta Türkmen Varlığı
(Tr)

ORSAM Rapor No: 34
Mart 2011
Irak'ta Türkmen Basını
(Tr - Ar)

ORSAM Rapor No: 35
Mart 2011
Irak'ta Mevcut Siyasal Durum ve Önemli Siyasal Gelişmeler
(Tr)

ORSAM Rapor No: 36
ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 1
Mart 2011
Eu's Water Framework Directive Implementation in Turkey: The Draft National Implementation Plan
(Eng)

ORSAM Rapor No: 37
Mart 2011
Tunus Halk Devrimi ve Sonrası
(Tr)

ORSAM Rapor No: 38
Mart 2011
Libya Savaşı, Uluslararası Müdahale ve Türkiye
(Tr)

ORSAM Rapor No: 39
Mart 2011
Tarihten Günümüze Libya
(Tr)

ORSAM Rapor No: 40
ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 2
Mart 2011
İklim Değişiminin Güvenlik Boyutu ve Ortadoğu'ya Etkileri
(Tr)

ORSAM Rapor No: 41
Mart 2011
Karikatürlerin Dilinden Irak'ı Anlamak-1
(Tr)

ORSAM Rapor No: 42
ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 3
Nisan 2011
Nil Nehri Havzasının Hidropolitik Tarihi ve Son Gelişmeler
(Tr)

ORSAM Rapor No: 43
Nisan 2011
Kuzey Irak'ın Sosyal-Siyasal Yapısı ve Kürt Bölgesel Yönetimi'nin Türkiye ile İlişkileri
(Tr)

ORSAM Rapor No: 44
ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 4
Nisan 2011
Meriç Nehri Havzası Su Yönetimi'nde "Uluslararası İşbirliği" Zorunluluğu
(Tr)

ORSAM Rapor No: 45
Nisan 2011
Suriye'de Demokrasi mi İç Savaş mı? : Toplumsal-Siyasal Yapı, Değişim Senaryoları ve Sürecin Türkiye'ye Etkisi
(Tr)

- ORSAM Rapor No: 46
Mayıs 2011
Suriye'de İktidar Mücadelesi,
Uluslararası Toplumun Tepkisi ve
Türkiye'nin Konumu
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 47
ORSAM Su Araştırmaları
Programı Rapor No: 5
Mayıs 2011
Türkiye-Suriye İlişkileri: Sınırışan
Sularda Örnek İşbirliği Olarak Asi
Dostluk Barajı
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 48
Mayıs 2011
Orsam Söyleşileri - 2
Iraklı Araplar, Azınlıklar ve Aka-
demisyenler-1
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 49
Mayıs 2011
Orsam Söyleşileri - 2
Irak Türkmenleri-1
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 50
Mayıs 2011
Orsam Söyleşileri - 3
Iraklı Kürt Yetkililer, Akademisy-
enler ve Gazeteciler-1
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 51
BLACK SEA INTERNATIONAL
Rapor No: 8
Mayıs 2011
75. Yılında Montrö Boğazlar
Sözleşmesi
Karadeniz'in Değişen Jeopolitiği
Çerçevesinde
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 52
BLACK SEA INTERNATIONAL
Rapor No: 9
Mayıs 2011
Afganistan ve Bölgesel Güvenlik
(Ortadoğu, Orta ve Güney Asya,
Rusya Federasyonu)
(Tr - Rus)
- ORSAM Rapor No: 53
Mayıs 2011
Madagaskar: Bağımsızlığın 50.
Yılında Kazanımlar,
Kaçan Fırsatlar ve Türkiye ile
İlişkiler
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 54
Mayıs 2011
Iraklı Grupların Temel Siyasi
Sorunlara Bakışı ve Türkiye ile
İlişkiler: Saha Araştırmasına
Dayalı Bir Çalışma
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 55
Haziran 2011
Suriye Muhalefeti'nin Antalya
Toplantısı:
Sonuçlar, Temel Sorunlara Bakış
ve Türkiye'den Beklentiler
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 56
Haziran 2011
Seçimler ve Ak Parti'nin Te-
crübesi
(Tr - Ar)
- ORSAM Rapor No: 57
Haziran 2011
12 Haziran 2011 Türkiye Genel
Seçimlerinin Ortadoğu Ülkelerin-
deki Yansımaları
(Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 58
Temmuz 2011
Karikatürlerin Dilinden 12 Haziran
2011 Türkiye Genel Seçimlerinin
Ortadoğu'daki Yansımaları
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 59
Temmuz 2011
Karikatürlerin Dilinden Irak'ı An-
lamak - 2
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 60
ORSAM Su Araştırmaları
Programı Rapor No: 6
Temmuz 2011
Mekong Nehri Suları Üzerinde
İşbirliği ve İhtilaf
(Tr-Eng)
- ORSAM Rapor No: 61
Temmuz 2011
Antalya'da 1-2 Haziran 2011 Tar-
ihlerinde Gerçekleşen "Suriye'de
Değişim
Konferansı" nın Tam Deşifresi
(Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 62
Ağustos 2011
Karikatürlerin Dilinden Irak'ı An-
lamak - 3
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 63
ORSAM Su Araştırmaları
Programı Rapor No: 7
Ağustos 2011
Görünmez Stratejik Kaynak:
Sınırışan Yeraltı Suları
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 64
Ağustos 2011
AK Parti'nin 12 Haziran 2011
Genel Seçimlerindeki Zaferi
(Tr - Ar)
- ORSAM Rapor No: 65
Ağustos 2011
Karikatürlerin Dilinden Arap
Baharı - 1
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 66
Ağustos 2011
Karikatürlerin Dilinden Libya İç
savaşı ve Uluslararası Müda-
hale - 1
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 67
Ağustos 2011
Somali: Bir Ulusun Yok Oluşu ve
Türkiye'nin İnsani Yardım Girişimi
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 68
Eylül 2011
Karikatürlerde Usame Bin Ladin
Operasyonu ve Yankıları
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 69
Eylül 2011
Karikatürlerin Dilinden Irak'ı An-
lamak - 4
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 70
BLACK SEA INTERNATIONAL
Rapor No: 10
Eylül 2011
XXI. Yüzyılda Rusya ve
Türkiye'nin İran Politikaları
(Tr - Rus)
- ORSAM Rapor No: 71
Eylül 2011
Gazze Sorunu: İsrail Ablukası,
Uluslararası Hukuk, Palmer Rapo-
ru ve Türkiye'nin Yaklaşımı
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 72
Eylül 2011
Ortadoğu Ülkelerine Dair
İstatistikler
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 73
BLACK SEA INTERNATIONAL
Rapor No: 11
Ekim 2011
Anadolu Etki Alanı
(Tr-Eng)
- ORSAM Rapor No: 74
BLACK SEA INTERNATIONAL
Rapor No: 12
Ekim 2011
Ukraine in Regress: The Tymosh-
enko Trial
(Eng)
- ORSAM Rapor No: 75
BLACK SEA INTERNATIONAL
Rapor No: 13
Ekim 2011
Kazaklar ve Kazakistanlılar
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 76
BLACK SEA INTERNATIONAL
Rapor No: 14
Ekim 2011
İtalya'da Unutulmuş Türk Varlığı:
Moena Türkleri
(Tr - It)
- ORSAM Rapor No: 77
Ekim 2011
ABD'nin Çekilmesinin Ardından
Irak Politikasının Bölgesel,
Küresel Etkileri ve Türkiye'ye
Yansımaları
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 78
ORSAM Su Araştırmaları
Programı Rapor No: 8
Ekim 2011
Türkiye'de ve İsrail'de Yapay
Sulak Alanlar ile Atıksu Arıtımı ve
Atıksuyun Sulama Amaçlı Olarak
Tekrar Kullanımı
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 79
Ekim 2011
Yaklaşan Seçim Öncesi Tunus'ta
Siyasal Denklemler
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 80
Ekim 2011
Karikatürlerin Dilinden Irak'ı An-
lamak - 5
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 81
BLACK SEA INTERNATIONAL
Rapor No: 15
Ekim 2011
Büyük Güçlerin Afganistan
Politikaları
(Tr-Eng)
- ORSAM Rapor No: 82
BLACK SEA INTERNATIONAL
Rapor No: 16
Ekim 2011
Bölge Devletlerinin Perspektifin-
den Afganistan
(Tr-Eng)
- ORSAM Rapor No: 83
Kasım 2011
Suriye'de Değişimin Ortaya
Çıkardığı Toplum: Suriye Türk-
menleri
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 84
ORSAM Su Araştırmaları
Programı Rapor No: 9
Kasım 2011
Somali'nin Açlık Felaketi: "Siyasi
Kuraklık" mı Yoksa Doğal Afet
mi?
(Tr-Eng)
- ORSAM Rapor No: 85
Kasım 2011
Suriye Politik Kültüründe Tarihsel
Pragmatizm, Beşar Esad Dönemi
Suriye Dış Politikası ve Türkiye-
Suriye İlişkileri
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 86
Kasım 2011
Geçmişten Günümüze Irak Türk-
men Cephesi'nin Yapısı ve İdari
Durumu
(Tr)
- ORSAM Report No: 87
Kasım 2011
Turkmen in Iraq and Their Flight:
A Demographic Question?
(Eng)
- ORSAM Rapor No: 88
Kasım 2011
Irak'ta Bektasilik (Türkmenler -
Sebekler - Kakailer)
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 89
Kasım 2011
Değişim Sürecindeki Fas
Monarşisi: Evrim mi? Devrim mi?
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 90
Kasım 2011
Arap Dünyasının İstisnai Krallığı:
Yerel Aktörler ve Arap-İsrail
Uyuşmazlığı Çerçevesinde Ürdün
Krallığı'nın Demokratikleşme
Deneyimleri
(Tr-Eng)
- ORSAM Rapor No: 91
Aralık 2011
Türkiye ve Arap Birliği'nin
Suriye'ye Yaptırım Kararları ve
Olası Sonuçları
(Tr)
- ORSAM Rapor No: 92
Aralık 2011
Irak'ta İhtilafli Bölgelerin Durumu
(Tr)
- ORSAM Report No: 93
ORSAM Water Research Pro-
gramme Report: 10
December 2011
Turkey and Wfd Harmonization: A
Silent, But Significant Process
(Eng)

- ORSAM Rapor: 94
Aralık 2011
Türkiye-Fransa Krizinde Algının Rolü: Fransızların Türkiye Algısı (Tr)
- ORSAM Rapor No: 95
Aralık 2012
Karikatürlerle Arap Baharı – 2 (Tr)
- ORSAM Rapor No: 96
Aralık 2011
Karikatürlerin Dilinden Irak'ı Anlamak – 6 (Tr)
- ORSAM Rapor No: 97
Ocak 2012
Karikatürlerin Dilinden Irak'ı Anlamak – 7 (Tr)
- ORSAM Rapor No: 98
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 17
Ocak 2012
Kırgızistan'da Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Türkiye ile İlişkilerine Etkisi (Tr)
- ORSAM Rapor No: 99
Ocak 2012
Türk Siyasal Partilerinin Hatay'daki Suriyeli Sığınmacılar Konusundaki Açıklamaları ve Hatay'daki Siyasal Parti Temsilcileri ile Hareketlerin Suriye Olaylarına Yaklaşımları (Mart-Aralık 2011) (Tr)
- ORSAM Rapor No: 100
Ocak 2012
Irak İstatistikleri (Tr)
- ORSAM Rapor No: 101
ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 11
Ocak 2012
Emniyetli İçme Suyu ve Sanitasyon Hakkı (Tr)
- ORSAM Rapor No: 102
Ocak 2012
Irak Hangi Şartlarda, Nasıl Parçalanabilir?: En Kötüye Hazırlıklı Olmak (Tr – Eng)
- ORSAM Rapor No: 103
Ocak 2012
Irak'ta Petrol Mücadelesi: Çok Uluslu Şirketler, Uluslararası Anlaşmalar ve Anayasal Tartışmaların Işığında Bir Analiz (Tr)
- ORSAM Rapor No: 104
ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 12
Şubat 2012
Sınıraşan Akiferler Hukuku Taslak Maddeleri Üzerine Bir Değerlendirme (Tr – Eng)
- ORSAM Rapor No: 105
Şubat 2012
Irak Hukuk Mevzuatında Azınlıkların Siyasal Hakları (Tr)
- ORSAM Rapor No: 106
Şubat 2012
Irak Hukuk Mevzuatında Azınlıkların Siyasal Hakları (Tr)
- ORSAM Rapor No: 107
Şubat 2012
Uluslararası Hukuk ve Irak Anayasası Açısından Azınlıkların İnsan Hakları (Tr)
- ORSAM Rapor No: 108
Şubat 2012
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (EIT) Geleceği (Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 109
Şubat 2012
Türkiye'nin Yükselişi ve "Bric" Bölgesi (It)
- ORSAM Rapor No: 110
ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 13
Mart 2012
Iran'da Su Kaynakları ve Yönetimi (Tr)
- ORSAM Rapor No: 111
Mart 2012
Suriye Kürt Muhalefetine Eleştirel Bir Bakış (Tr)
- ORSAM Rapor No: 112
Mart 2012
Iran İslam Cumhuriyetinde Anayasal Sistem ve Siyasal Partiler (Tr)
- ORSAM Rapor No: 113
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 18
Nisan 2012
Mongolia: A Developing Democracy and a Magnet for Mining (Eng)
- ORSAM Rapor No: 114
Nisan 2012
Karikatürlerle Suriye Sorununu Anlamak - 8 (Tr)
- ORSAM Rapor No: 115
Nisan 2012
Suriye'de Güvenli Bölge Tartışmaları: Türkiye Açısından Riskler, Fırsatlar ve Senaryolar (Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 116
ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 14
Nisan 2012
Fayda Paylaşımı Kavramı, Teorik Altyapısı ve Pratik Yansımaları (Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 117
Nisan 2012
Musul'a Yatırım Geleceği Yatırım Demektir (Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 118
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 19
Mayıs 2012
Ukrayna - Türkiye Ticari - Ekonomik Münasebetlerinin Analizi (Tr - Rus)
- ORSAM Rapor No: 119
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 20
Mayıs 2012
Bölgesel Gelişimin Trend ve Senaryolarının Araştırılmasındaki Araç: Jeopolitik Dinamikler (Tr - Rus)
- ORSAM Rapor No: 120
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 21
Mayıs 2012
Kazakistan Siyasal Sisteminin Gelişimi: 2012 Parlamento Seçimleri (Tr)
- ORSAM Rapor No: 121
Mayıs 2012
Musul'da Yerel Siyaset ve Irak Siyasetinde Yeni Dinamikler (Saha Çalışması) (Tr - Eng - Ger)
- ORSAM Rapor No: 122
ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 15
Mayıs 2012
Irak'ta Su Kaynakları Yönetimi (Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 123
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 22
Haziran 2012
Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi (Tr)
- ORSAM Rapor No: 124
Temmuz 2012
Türkiye Afrika'da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra (Tr - Eng - Fr)
- ORSAM Rapor No: 125
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 23
Temmuz 2012
Rusya'nın Ortadoğu Politikası (Tr)
- ORSAM Rapor No: 126
ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 16
Temmuz 2012
Yeni Çerçeve Su Kanunu'na Doğru: Su Kanunu Taslağı Üzerine Notlar (Tr)
- ORSAM Rapor No: 127
Ağustos 2012
Suriye'de Kürt Hareketleri (Tr)
- ORSAM Rapor No: 128
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 24
Eylül 2012
Günümüz Şartlarında Türkiye - Belarus Ekonomik Münasebetlerinin Gelişimi (Tr - Rus - Eng)
- ORSAM Rapor No: 129
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 25
Eylül 2012
Belarus-Türkiye: Devletlerarası İşbirliğinin Pozitif Dinamikleri (Tr - Rus - Eng)
- ORSAM Rapor No: 130
Kasım 2012
Suriye Çerkesleri (Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 131
Kasım 2012
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 26
"Üçüncü Dalga": Postmodernizmin Jeopolitiği (Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 132
Kasım 2012
Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Kerkük Ziyareti (Tr)
- ORSAM Rapor No: 133
Kasım 2012
Irak Kürdistan Bölgesi'nde Muhalefetin Doğuşu ve Geleceği (Tr)
- ORSAM Rapor No: 134
Kasım 2012
Irak Çerkesleri (Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 135
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 27
Kasım 2012
Türkiye'nin Eski Sovyet Cumhuriyetleriyle Münasebetlerinin Özellikleri (Tr - Rus - Eng)
- ORSAM Rapor No: 136
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 28
Kasım 2012
Türk-Ukrayna İlişkilerinde Entegrasyon Faktörü Olarak Türk-Kırım Münasebetleri (Tr - Rus)
- ORSAM Rapor No: 137
BLACK SEA INTERNATIONAL Rapor No: 29
Aralık 2012
Belarus'un Enerji Politikası ve Belarus'un Rusya ve AB ile Enerji Alanında Geliştirdiği İşbirliği (1992-2011) (Tr - Rus)
- ORSAM Rapor No: 138
Aralık 2012
Birlik mi, PYD'nin Güç Gösterisi mi? Erbil Anlaşmasından Sonra Suriye Kürt Dinamikleri (Tr)
- ORSAM Rapor No: 139
Aralık 2012
Suriye'de Kürtler Arası Dengeler, Rejim Muhafifleri ve Türkiye: Çatışma-İstikrar Ayrımındaki İlişkiler Örüntüsü (Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 140
Aralık 2012
Kuzey Irak'ta İç Siyasal Dengeler ve Stratejik İttifak'ın Geleceği (Tr - Eng)
- ORSAM Rapor No: 141
Aralık 2012
Irak'ta Türkmen Eğitiminin Durumu (Tr)
- ORSAM Rapor No: 142
Ocak 2013
President Obama's Second Term: Domestic and Foreign Challenges (Eng)
- ORSAM Rapor No: 143
Ocak 2013
2012 Irak Değerlendirmesi ve Irak Kronolojisi (Tr)
- ORSAM Rapor No: 144
Aralık 2012
ORSAM Su Araştırmaları Programı Rapor No: 17
Ocak 2013
ORSAM Su Söyleşileri 2011 (Tr - Eng)

AKADEMİK KADRO

Hasan Kanbolat	ORSAM Başkanı
Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	ORSAM Danışmanı, The Black Sea International Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
Doç. Dr. Tank Oğuzlu	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Uluslararası Antalya Üniversitesi
Doç. Dr. Harun Öztürkler	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu Ekonomileri - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Şahin	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Özlem Tür	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ
Doç. Dr. İlyas Kemaloğlu (Kamalov)	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Habib Hüzmüzlü	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Doç. Dr. Didem Danış	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Doç. Dr. Canat Mominkulov	ORSAM Uzmanı, Avrasya, El Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Ahi Evran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Dr. Jale Nur Ece	ORSAM Danışmanı, Deniz Emniyeti ve Güvenliği
Doç. Dr. Yaşar Sarı	ORSAM Danışmanı, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv. Öğretim Üyesi
Dr. Süreyya Yiğit	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Elmira Cheremisova	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, St. Petersburg Üniversitesi
Av. Aslıhan Erbaş Açık	ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku
Pınar Arıkan Sinkaya	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
Volkan Çakır	ORSAM Danışmanı, Afrika
Tamer Koparan	ORSAM Yönetici Editörü
Bilgay Duman	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Noyan Gürel	ORSAM Danışmanı
Oytun Orhan	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Sercan Doğan	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Seval Kök	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Nebahat Tanrıverdi	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Shalaw Fatah	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Aytekin Enver	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Göknül Erbaş	ORSAM, Karadeniz
Tuğçe Kayıtmaz	Mütercim Tercüman
Uğur Çil	ORSAM, Ortadoğu

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Dr. Tuğba Evrim Maden	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
Dr. Seyfi Kılıç	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı

ORSAM DANIŞMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid	Irak Danıştay Eski Başkanı
Prof. Dr. Ramazan Daurov	Rusya Bilimler Akademisi Doğu Çalışmaları Enstitüsü, Direktör Yardımcısı
Prof. Dr. Vitaly Naumkin	Rusya Bilimler Akademisi Doğu Çalışmaları Enstitüsü Direktörü
Dr. Abdullah Alshamri	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ORSAM Riyad Temsilcisi
Hasan Alsancak	İhlas Holding CEO
Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Ahat Andıcan	Devlet Eski Bakanı, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Dorayd A. Noori	Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı Yardımcısı
Prof. Dr. Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Ali Arslan	İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü
Büyükelçi Shaban Murati	Arnavutluk Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü
Başar Ay	Türkiye Tekstil Sanayii İşveren Sendikası Genel Sekreteri
Hediye Levent	Gazeteci (Suriye)
Prof. Dr. Mustafa Aydın	Kadir Has Üniversitesi Rektörü
Doç. Dr. Ersel Aydın	Bilkent Üniversitesi Rektör Yardımcısı & Fulbright Genel Sekreteri
Yaşar Yakış	Büyükelçi, Dışişleri Eski Bakanı
Patrick Seale	Ortadoğu ve Suriye Uzmanı
Prof. Dr. Hüseyin Bağcı	ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Aftab Kamal Pasha	Hindistan Batı Asya Araştırmaları Merkezi Başkanı
İtr Bağdadı	İzmir Ekonomi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Bölümü
Prof. Dr. İdris Bal	TBMM 24. Dönem Milletvekili
Yrd. Doç. Dr. Ersan Başar	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölüm Başkanı
Dr. Sami Al Taqi	Orient Research Center Başkanı
Kemal Beyatlı	Irak Türkmen Basın Konseyi Başkanı
Barbaros Binicioğlu	Ortadoğu Danışmanı
Safarov Sayfullu Sadullaevich	Tacikistan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Ali Birinci	Polis Akademisi
Doç. Dr. Mustafa Budak	Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı
Doç. Dr. Hasan Canpolat	Milli Savunma Bakanlığı Danışmanı
E. Hava Orgeral Ergin Celasin	23. Hava Kuvvetleri Komutanı
Volkan Çakır	ORSAM Danışmanı, Afrika
Doç. Dr. Mitat Çelikpala	Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Çetiner Çetin	Gazeteci (Orta Doğu)
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya	YÖK Başkanı
Doç. Dr. Didem Danış	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Prof. Dr. Volkan Ediger	İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü
Dr. Serdar Aziz	ORSAM Danışma Kurulu Üyesi
Prof. Dr. Cezmi Eraslan	Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı
Prof. Dr. Çağrı Erhan	Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Dr. Amer Hasan Fayyadh	Bağdat Üniversitesi, Siyaset Bilimi Fakültesi Dekanı
Dr. Farhan Ahmad Nizami	Oxford Üniversitesi İslami Çalışmalar Merkezi Yöneticisi
Av. Aslıhan Erbaşı Açıklak	ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku
Cevat Gök	Irak El Fırat TV Türkiye Müdürü
Mete Göknel	BOTAŞ Eski Genel Müdürü
Osman Göksel	BTC ve NABUCCO Koordinatörü
Timur Göksel	Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani	Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
Numan Hazar	Emekli Büyükelçi
Habib Hürmüzlü	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Doç. Dr. Pınar İpek	Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Dr. Tuğrul İsmail	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Alexandr Koleşnikov	Diplomat
Doç. Dr. İlyas Kemaloğlu (Kamalov)	ORSAM Avrasya Danışmanı
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	ORSAM Danışmanı, The Black Sea International Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
Doç. Dr. Şenol Kantarcı	Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Selçuk Karaçay	Vodafone Genel Müdür Yardımcısı
Doç. Dr. Nilüfer Karacasulu	Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman	Fatih Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Doç. Dr. Şaban Kardaş	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli	Çukurova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Aleksandr Knyazev	Rus-Slav Üniversitesi (Bişkek)
Prof. Dr. Erol Kurubaş	Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Talip Küçükcan	Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
Arslan Kaya	KPMG ,Yeminli Mali Müşavir
Dr. Hicran Kazancı	Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi
İzzettin Kerküklü	Kerkük Vakfı Başkanı
Prof. Dr. Mustafa Kibaroğlu	Okan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Dr. Max Georg Meier	Hanns Seidel Vakfı Proje Müdürü (Bişkek)
Prof. Dr. Mosa Aziz Al Mosawa	Bağdat Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mahir Nakip	Erciyes Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
Doç. Dr. Tarık Oğuzlu	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Uluslararası Antalya Üniversitesi
Prof. Dr. Çınar Özen	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Murat Özçelik	Büyükelçi
Muhammed Nurettin	Beyrut Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
Doç. Dr. Harun Öztürkler	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi
Dr. Bahadır Pehlivan Türk	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Victor Panin	Pyatigorsk Üniversitesi (Pyatigorsk, Rusya Federasyonu)
Doç. Dr. Fırat Purtaş	Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı
Prof. Dr. Suphi Saatçi	Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
Doç. Dr. Yaşar Sarı	ORSAM Danışmanı, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv. Öğretim Üyesi
Ersan Sarıkaya	Türkmeneli TV (Kerkük, Irak)
Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. İbrahim Sirkeci	Regent's College (Londra, Birleşik Krallık)
Dr. Aleksandr Sotnichenko	St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
Zaher Sultan	Lübnan Türk Cemiyeti Başkanı
Dr. Irina Svistunova	Rusya Strateji Araştırmaları Merkezi, Türkiye-Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
Semir Yorulmaz	(Gazeteci, Mısır)
Doç. Dr. Mehmet Şahin	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin	Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Mehmet Şüküroğlu	Enerji Uzmanı
Doç. Dr. Oktay Tanrısever	ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Erol Taymaz	ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampüsü Rektör Yardımcısı
Prof. Dr. Sabri Tekir	İzmir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
Dr. Gönül Tol	Middle East Institute Türkiye Çalışmaları Direktörü
Av. Niyazi Güney	Prens Group Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı
Doç. Dr. Özlem Tür	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
M. Ragıp Vural	2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
Dr. Ermanno Visintainer	Vox Populi Direktörü (Roma, İtalya)
Dr. Umut Uzer	İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
Prof. Dr. Vatanyar Yagya	St. Petersburg Şehir Parlamentosu Milletvekili, St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
Dr. Süreyya Yiğit	ORSAM Avrasya Danışmanı

ORTADOĞU ETÜTLERİ YAYIN KURULU

Meliha Benli Altunışık	ODTÜ
Bülent Aras	Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
Tayyar An	Uludağ Üniversitesi
İlker Aytürk	Bilkent Üniversitesi
Recep Boztemur	ODTÜ
Katerina Dalacoura	Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
F. Gregory Gause	Vermont Üniversitesi (ABD)
Fawaz Gerges	Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Ahmet K. Han	Kadir Has Üniversitesi
Raymond Hinnebusch	St. Andrews Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Rosemary Hollis	City Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Bahgat Korany	Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Peter Mandaville	George Mason Üniversitesi (ABD)
Emma Murphy	Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)

ORTADOĞU ANALİZ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Hasan Kanbolat	ORSAM Başkanı
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	ORSAM Danışmanı, The Black Sea International Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

MithatpaŐa Caddesi 46/4 Kızılay-ANKARA
Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr